

वर्णमुद्रा

वर्णमुद्रा

इ-नेमालें
(मुद्रित प्रत,
फकत खासगी वितरणाखातीर)

अंक चौथो / एप्रिल-मे-जून 2025

देणगी मोल : रु. 150/- (मुद्रित प्रतीखातीर)

संपादक : शैलेंद्र मेहता

अनुक्रमणिका

। भायलें चित्र ।
शंकर तुरी
। भितरलीं रेखाचित्रां ।
शैलेंद्र मेहता, माधव बोरकार
। सुर्वेचीं कांय उतरां ।
शैलेंद्र मेहता
। कविता (पावलां आनी नाद) ।
डॉ. पूर्णानंद चारी, फॅल्सी लोबो, रमेश घाडी, राजश्री सैल
जासिंता केरकेट्टा/ अणकार: शैलेंद्र मेहता
। स्मरणसुक्त ।
आशीकुशीक : रवींद्र केळेकार
। कला, चित्रां, रेखाचित्रां, छायाचित्रां ।
निळे धवे प्रतिध्वनी : शंकर तुरी – एल आल्तावोज
। कथा ।
तिरीप : नमन सावंत धावस्कार
सोरियावाली तामारा : डॉ. झीटा लोबो
। भावपणाचो सोद ।
चीनुआ अचेबे : उत्तरवसाहतवादी साहित्यांतलो म्हालगडो! : डॉ. तन्वी बांबोळकार
। लेख/ ललित लेख/ टिपण/ मुलाखत ।
साहित्यांत कलात्मकता, लालित्य, अंतर्प्रवाह जाय पडटा.
साहित्य अकादेमी पुरस्कार फावो जाल्ले लेखक मुकेश थळी हांचेकडेन केल्लो –
मनसंवाद : सोनाली चोडणकार
गर्भखोल भोवजन स्त्री प्रतिनिधीचो हुक्कार : खोल खोल मुळां : कृपाली नायक
गौरांगाचे रिंते बॉल्स रिंते ना! : उदय नरसिंह म्हांबरो
। गंभीर वा मजेशीर ।
वर्गाच्यो बेडयो तोडपी संवेदनशील दिग्दर्शक : बिमल रॉय – दासू भगत
न्यायवेवस्थेची अधोगती : कामिल पारखे
काणीकणी – मोहीम फत्ते : दादा हेगडे

। निर्मिती आनी वितरण साहाय्य ।
भाग्यश्री बनहट्टी, दिनेश मणेरकार

सुर्वेचीं कांय उतरां

समाजाक पोखरपी प्रस्न उक्ताडार हाडपाची नैतिक आनी संस्कृतीक जापसालदारकी साहित्याची आसता, कारण अन्यायामुखार मौन रावप म्हळ्यार त्या अन्यायांत सहभाग असो अर्थ आसूं येता. साहित्य जेन्ना प्रस्न विचारता तेन्ना तें फकत दस्तावेजीकरणच न्हय, तर आव्हान लेगीत आसता. अस्वस्थ सत्यांक तोंड दिवपाक न्हयकार दिवपी साहित्य संकश्टाच्या काळांत अप्रासंगीक जावपाचो धोको आसता. साहित्यांत समकालीन समाजीक प्रस्नांचें चित्रण जावपाक जाय कारण तें समाजाचो हारसो म्हूण काम करता; आमच्या काळांतल्या वास्तवाचेर, संघर्शाचेर आनी अन्यायाचेर चिंतन करपाक आदार करता.

आर्विल्लें कोंकणी साहित्य समकालीन गोंयकार समाजाक पोखरपी तात्काळ समाजीक प्रस्नां कडेन फाव त्या प्रमाणांत खोलायेन लक्ष दिना, हाचेविशीं हुस्को वाडत आसा. कांय दिसांफाटीं ज्ञानपीठकार भाई मावजो हाणीं ‘जीव दिवं काय च्या मारूं’ ह्या आपल्या पुस्तकाच्या हिंदी अणकाराच्या लोकार्पण प्रसंगावेळार गोंयाक पिडपी अशे अनेक प्रस्न आपल्या साहित्यावरवीं मुखार हाडपाचो नव्या लेखकांक उलो मारलो. त्याच दिसा गोंयच्या हिताखातीर जीवितभर वावर करपी आनी अनिर्बंध पर्यटन वेवसायाक लागून गोंयची अधोगती जातली अशी शिटकावणी दिवपी खडेगांठ वावुरपी प्रो. सॅर्जिओ कार्व्हाल्यू हांचो इंतरे आशिल्लो. ते फाटभुंयेर गोंयच्या लेखकांचे समाजीक लागणुकेचो विशय नदरेमुखार आयलो.

आयज गोंयची अर्थवेवस्था खूबशी पर्यटनाचेर आदारून आसा, पूण अनियंत्रीत पर्यटनाक लागून संस्कृतायेचें वेवसायीकरण जावप, भौशीक सुवातींनी गैरप्रकार जावप, ड्रग्स, सोरो, शिंदळकी वेवसाय हांची अनिर्बंध वाड जावप अशे प्रस्न उप्रासल्यात. गोंयचे कला प्रकार, लोकसंगीत आनी थळावी संस्कृताय हांचें बाजारीकरण जालां. नेटान जावपी रियल इस्टेट उदरगतीक लागून थळाव्या समाजाचें स्थलांतर जालां आनी मालमत्तेचे दर मळबाक तेंकल्यात, जाका लागून गोंयकार स्वताचे भुयेंत परकी जावंक लागला. पूर्वजांनी सांबाळून दवरिल्ल्यो जमनी दबावाखाला वा कायद्यांतल्यो त्रुटी वापरून विकपाचे प्रकार वाडिल्ल्यान पारंपारीक उदरनिर्वाह आनी समाजीक संबंद इबाडूंक लागल्यात.

कांय वर्सां आदीं फकत दर्यादेगेवेले वाठार गोंयच्या ड्रग्स वेव्हाराचे हॉटस्पॉट आशिल्ले, आतां हो राकेस गोंय भर आपलीं मुळां पातळावंक लागला. ड्रग्स सोंपेंपणान मेळपाक लागिल्ल्यान थळाव्या तरणाट्यां मदीं व्यसनाची समस्या निर्माण जाल्या, वांगडाच गुन्यांव आनी मानसीक भलायकेचे प्रस्न वाडल्यात.

गोंय म्हळ्यार ड्रग्स, सोरो आनी सॅक्स अशी जी भायल्यान येवपी भोवंडेकारांमदीं प्रतिमा

आशिल्ली तिचें पडबिम्ब थळाव्या तरणाट्यां मदीं लेगीत दिसूंक लागलां. शिंदळेकेच्या वेव्हारांत गोंयच्यो ल्हान चलयो बळी जावंक लागल्यात.

हे सगळे प्रस्न कोंकणी साहित्यांतल्यान कित्याक दिश्टी पडनात? ना म्हळ्यार कवितांच्या माध्यमांत हांचेर कांय प्रमाणांत भाश्य जाल्लें दिसता, पूण कादंबरी, कथा, नाटक ह्या माध्यमांनी असले प्रस्न कित्याक पडबिंबित जायनात? हें दरेक सर्जनशील लेखकान स्वताक विचारपाची गरज आसा. कारण साबार साहित्यांतल्यान गोंयच्या अणभवाचें चित्रण संकुचीत जातना दिसता.

कोंकणी साहित्य जिवें उरचें जाल्यार ताची उदरगत जावंक जाय. गोंयच्या समाजांतल्या भग्रावस्थेची चवकशी करपा खातीर लेखकांनी नॉस्टॅल्जिया आनी सांस्कृतीक टोकनिजमा परस फुडें वचचें पडटलें. साहित्य म्हळ्यार फकत याद तिगोवन दवरप न्हय. नव्या विचारांक उलो मारप, जुलमाक आव्हान दिवप आनी बऱ्या फुडाराची कल्पना करप ही साहित्याची भुमिका आसूंक जाय.

साहित्य हो विवेकाचो राखणदार. प्रस्न विचारपी आनी प्रतिकार करपी साहित्य नाशिल्लो समाज स्वताच्या नैतीक क्षयाक जापसालदार आसता.

– शैलेंद्र मेहता
संपादक

डॉ. पूर्णानंद चारी

पूनव

उमाशेच्या उपाशी मळबार
भाकरेचे कूडके जमले तशे
मोखून माल्ले.
दर राती वेगळो कूडको
वेगळो आकार.
पुनवे राती
भाकरीच चंद्र जावन हासली
म्हजी पूनव हासली

♦♦

साधू

अपार तेजस्वी
केस भीर भीर सैर भैर
कुपां कुपार
लुवलुवता खाड धुक्याचें
भुयेक भूल
दिव्य जादू
उजवाडटेर ध्यानस्त
सूर्य साधू

♦♦

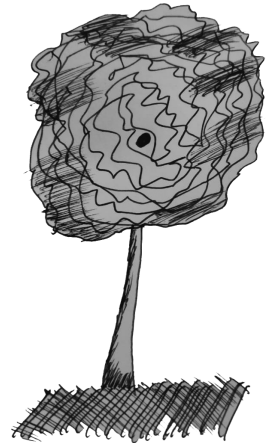

धुकें

चंद्रकिरणांच्यो शेवयो
चान्याच्या रोसांत
रात राणी सोडटा भान
हवेच्या स्वासांत
गगन कुपां
रानां माळीत
पोरसां पोरसांत
दरवळटा धर्तरेचे धुपाटणें

धुक्या धुक्याच्या घोसांत

♦♦

हारसो

म्हज्या घरांत एक हारसो
घरची गजाल घराच कसो

घर एकचाराचो बींब सो
धापली मूठ सवायलाखाची सो.

त्या हारशांत म्हज्यो
चार वण्टी
एक फूटलो घरचो नळो
एक पिंजिल्लो बुशकोट
एकूच दिसतालो
हारसो पडलो
विस्कळून फूटलो वीस तरानी
कुडक्या कुडक्यानी शींपडलो

आतां
एक फूटको नळो वीस तरानी हासता
एक पिजलो बुशकोट वीस तरानी उलयता
चार वण्टी मोडल्या काय तुटल्या ?

वीस तरांचे अदमास ओकता

♦♦

थारावणी

घाय सासपत दुकानीं व्हावप थरयलें
दुकां गीळटना ओटानी गावप थरयलें.

रांदन न्हीवल्या, मोनी जालीं आयदना.
तानेक चेपीत भुकेन न्हीवप थरायलें

गरजांची खरूज फापसून फोफेली
मजबुरिनी थंडायेन हुल्यावप थरायलें

उदेवपी सुर्याक पांया पडपी मातल्यात
उबगल्या सुर्यान उसरां येवप थरायलें

म्हाजनांचे राटावळींत देवूय गा घुस्पले
पावत्यो पळोवन देवानीं पावप थरयलें

मुको मार बेसुमार फितूर नियती
आतां प्रवाहा आड पेवप थरयलें.

♦♦

फॅल्सी लोबो

भूक

अध्या रातीक ताच्या होटेलाचीं
दारां धांसात
तांच्या भुकेचीं जनेलां उगिंच
पिंजकर गोवोळालागीं थांबच्या
कारांची तीं वाट राक्तात..

तो घेवन येवच्या पोत्याक च
राकचे दोळे
गिदान झोंपय मारु
कोंब्ये पिलाक उकलन धांवची
धांव त्या लाचार पांयांची

विरोन गेल्ली दाळ, सुकें शीत
मोव जाल्ले हापोळ
घडियांनी पाटीक लाग लल्या
पोटाचो उजो थांभयतालीं
घोरेंवच्या संसाराक विसोन..

मातशी थंडाय असकत कुडी
शिरांनी, गोवोळांत य
उज्वाडतां परत सोदनां
सदांच्या कसच्या राशिनीं
भुकेक मरण आयिल्लेंच ना...

तुज्ये बोशियेंत दाळ्ळेल्यांतलें
विभाडून वेच्या खाणाक लालेंवचीं
मासूम तोंडां
रात भर वाट राकचीं चित्रां
मती पडद्यार तुज्या रोंबय
हर उंडी शीत जेवताना...

♦♦

आपायाच्यो घांटी

तण भेंडुंक वेच्या
उगत्या गाद्यांत य
मोडीं पडल्यांत
जुलुमेचें खाण जावन
किस्परलेलें फूल जावन

पिडेसतांच्या वावरा थळार य
उस्वास भांदला
गळो चिईन
काळके राती कुडी शिंधून
मनश्यापणाक सांडून

पयणा वाटे रसत्यानिंय
मासूम जिवांक तासायलां
लोकडा आयदां विंचून

रान्वटी मनश्या रुपां आरावन
स्वताक विस्रोत

देवाळ मंदिरां भितर य
पिंपच्यांक ग्रासिलां
चरबेल्ल्या कुडिंची तृषा थांभवंक
क्रूर मनजात जावून
देवाक च विस्रोत

वाटसूच्यांक य तांडून वेलां
गुड्या मोल्यांनी
मोडीं लिपल्यांत
प्रभाव, अधिकाराच्या धयरान
नीत, शिक्षेचें मोल विस्रोत

कुटमांत धोती निबान य
आंगार दाग झळकाल्यात
कुडीर मतिनीं माव उरल्या
जुलुमेक हेडावन
राकसा प्रवृत्तेक साक्स जावन

घरांनी घुसचे वावराडीय
एक्सुरेक दावली मार्तात
फ्रीज टिवी सार्के कर्च्या निबाक
आपायाच्यो घांटी वाजतात
पाचारन ती अजून असुरक्षीत म्हण.

♦♦

तेगी आवयो

मासूम आंगाची
गोन्या कातिची मुद्याळे केस
वान्यार धलवन
अंबोर पिकी हासोन
गर्भांत आपल्या लिपवन
जल्मा हाडलेली एकली आवय

मोगाची रास शांतेचो सागोर
गोपांत आरायत
उब्देस लिपयीत
सोसणिकायेचो समदीर
मांय, सब्द च मिसतेर!

तिच्या उसक्यार जल्मोन
जिबेर तुघेर घोळोन
काना कानांक आपटाल्ली
भास म्हजी कोंकणी
फुलोन व्हाळ्ळी गांवानीं
साहित्याच्या वोळिनी...

झरोन व्हाळ्ळी, छापून आयली
उत्रां पांत्यो वोळीत गेली
रंगीन नादा, गुमट सादाक
तोंडी तोंडी फुलत वाडली
आवय म्हजी कोंकणी....

पाचव्या वोरला चिडकोन रावोन
गादे भाटां बेटां नेटोन
तांबडी तांबडी माती आमची
आंगा पांगा दुधा झरी
दरें अवय सुंदरी...

पावसा न्हाणाक आंग भिजवन
गर्भांत धानी उदंड किरलावन
पोटा भुके वोडी निवोंक
शांत व्यसत वावरा लागची
आवय तूंगे भांग्राळी...

तेगी आवयांचीं बाळां
कोंकणाचे मात्येंतलीं पाळां
मोगा मयपासाचीं गानां
गायत गाजयतीत
फांट्यारी रंगीन गितां
वाजवन मधूर पांयजणां....
कोंकणी बाळां..... गर्भांतलीं फळां.....

♦♦

दुकोळ पडल्लो गांव

थंय दुकोळ पड ल्लो
तांचे घामा थेंबे खीर ल्ल्या धरणेर
किरलाल्ल्या भाता पोटेक च
मुसांनी घालो रेंवोड
कोडो भरोंक आयकालोना

कुमेरिच्या लांब वोळिंनी
कोसायिल्ल्या मात्येंत मेल्ल्या कणानीं
सूक ल्ल्या आडारांचेर जीव चरयलो
मुयांनी काडलो पुर्शांव
बेलार फूल च फुल्लेंना

डामार रसते फोडन
खर्कट्या वोतांत कालयिल्ले सिमेंटिंत
तांच्या घामाचे पावळे भर्साले
घेटेली धर्ण सांजेर
झरिंचो स्वास लांबलोना..

पाचवें पांगरलेल्या राना
व्हाळ्ळें वारें धल्लीं पानां
कोवोंत वावुरले रातच्या फरा
निदले रूक जागले चोर
कोगळे कंतार सादलेंना..

गांवार घडलें एलिसांव
मागोंक आयले बेसांव
धन दिव्यां नंय व्हाळ्ळी
खरी सुटका लुटून व्हेली
धर्माची बुन्याद उरलिना

सत हारलें नीत लिपली
मासूमांची वीद वावळी
शिंदलीं मनां फारलो मान
मनश्यामोलां जिकलिंनांत
थंय दुकोळ पड ल्लो...

♦♦

एका गल्लेंतली किंक्राट

भिकारी, दुबळे, कामेली,
कोडकार सयत खर्शेंवच्या गल्लेंनी
फुडाराच्या सोपणांचे बोंगे
फुलोंक उडोंच्या रातिंनी
आकलासाच्यो किंक्राटी ताळो पिंजून
भायर उसाळतात, म्हज्या देशांत.

सोभीत नाजूक कुडीक..
मनश्याजातिच्या कुडीं भितर
लिपोन पारोत कर्चे आस्वेल,
रान्वटी सुणे वागाट
आशेंय पिसुडता म्हण
अंदाज आसा तरी कोणाक ?

त्या एका गल्लेंत...
मासाळ गोमटेचें हाड,
पेंकाड, पाटिचे संद संद..
अशेयी मोडताना,
फांटेल्ल्या तुमच्या काळजा
शिरांनी, भोगणां कर्पाल्ली खबार
रचणारा थावन लिपोन उरली कशी ?

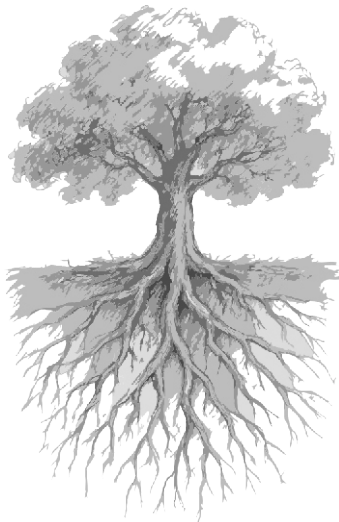
आतां..... तुमचे भितरलो प्रतीकाराचो उजो
निंवलासतलो ? ?
मात्सें कुडितलें बळ यी ? ?
कांय.. लजेची, चुर्चूच्यांची
साय सयती आसचिना, तुमचे
भितरल्या पोकोळ मनांत !
उसटें खांवच्या सुण्यांचें
मोल नासलेले तुमी..!!

आयदां, नाक्ष्यो, दांतानीं
कोसायलेल्या कुडीक
ग्रासून च सोडल्यात.. ?
तुमची तान.. भूक.. तरी भागती !

शिकारे उपरांत रगताळे वोंट
लेंवोन लेंवोन,
बिळांनीं विशेव घेतेल्या अस्वेलां परीं
लिपल्यात खंय आतां ? ? ?

भुकेल्ल्या सिंहांच्या तोंडाक
उडयजाय तुमकां..
निर्दोशी बाळांच्या असहायक
किंक्राटे, सुसकारांक
केपे जाल्ले कान
कुर्डे जाल्ले दोळे
मोनी जाल्ली जीब
आकुडलेले हात तुमचे..
संद संद मेकळन
ग्रासूं ते...
तुमच्याय गोमटे
पाटी पेंकडा र
शिरा शिरांनी वांवचें रगात
गल्ले गल्लेंनी किंक्राटच्या ताळ्यांक
दींव मात्सी थंडाय...

♦♦

रमेश घाडी

कितले मजेत गेले दीस ते
भुरगेपणीचे...

कुल्यार पिजकें कलसांव हातांत ..बॅट पिड्याचे
रातभर खळ्यांत मुझग
रातकिड्यांचें
भिणभिणट्या सांजेर घरांत
पेत्रोलाचे दिवे
काळखांत भायर वचूंक सायबा
कसले आमीं भियें

वडा- पेडार समंध जाल्यार
पिंपळा-रुखार मुंजो
अमाशेच्या रातीं दोंगरार
चुडीयांचो उजो

भुरगेपणांत जिण आमची
कितली आसली सादी
कोणाय आंब्यार मार गा फातर
नासली वादावादी

कितली मजा आसली चलोवंक
सायकलीचो आटो
पाठ आसल्यो आमकां सगळ्यो
दोंगरा वयल्यो वाटो

सोनार भाटात खेळ गड्डे
कोयण्या-बालांचे
मालनी पुनवेक कानार पडं
बोल धालांचे

मस्ती केल्यार पडटालो मात

लिंगड-बडये मार
पुण एकट्रा क्लासी-ट्युशनांचो
नासलो तखलेक भार

चार भयणी दोन भाव
व्हडली जरी फामील
घरचें सदां उकडें शित
तोंडाक खारो आंबिल

दुडू घरांत नासले तरीय
कांय नां कमी पडूंक
उगडास केल्यार दिसांचो त्या
अजून येता रडूंक

♦♦

मायें, शेतकार आमचो जिखूं दीं...

दवा धुन्यांत
जळक्या वतांत
फडा- फडांत
येरकां शेतांत
हुराट दोंगरां -
मळ्यांनीं ...गे
हुराट दोंगरां
मळ्यांनीं .

मुड्ड्यो केरांत
केगदी भाटांत
गाळयो मळांत
मान्च्या बेटांत
व्हाळयो हुड्या
तळियानीं गे
व्हाळयो हुड्या
तळियानीं...

गडद पांचव्या
शेतांचो गे
बदलूंक लागला
कोर मायें..
बदलूंक लागला
कोर .

काळखे रातीर
शितळ फांत्यार
गोंयंड्या खायल्या
शेता माथ्यार ...
मंयच्या झाडार
बोंडगी पात्यार
केन्नां शेळार
केन्नां फांत्यार ...

शिडशिडत्या गे
पावसा दिसा
पाखाट्यांचीं
फुलयत पिसां
गंडट्यो धोलयत
दावल्यो हालयत
कपला फुलयत
तुरे झुलयत

केन्ना एकूल
केन्ना दोकूल
केन्ना मोठ्या
भिन्यांनीं गे
केन्ना मोठ्या
भिन्यांनीं
नाचूंक लागल्या
मोर मायें
नाचूंक लागल्या
मोर.

आता कुंभानीं
पिकुंदी गे
खाण्ड्यानीं
विकूंदी गे
गावां गावांत
परत मायें
शेतकार आमचो
जिखूं दी गे
शेतकार आमचो
जिखूं दी.

♦♦

तांकां सगळें कळटा !!

कोणां पाडसा
फुटलां पांटण...
कोणां फातरिर
कसलें वांटण
तोंडार हांसो
काळजांत
ल्हांसो
थेवंन असो...
सांग कसो
कोण कोणार
जळटा ?
अजाप तुकां
दीसत भावा
सगळें तांकां
कळटा !!

कोण कोणांक
घालता फोंडांत
उतर दिवन
धुकरा कोंडांत
कुसके विचार
पचकी नित
शिता आदीं
खावपी मिठ
मांड्यांत तांच्या
दीस-रात
कसलीं
चितनां
फळटा ?
अजाप तुकां
दिसत भावा...
सगळें तांकां
कळटा !!

इस्टागतींक
पयस लोटून
दुस्मानांक
लागी ओडून
नातें..घट्ट
विस्वासाचें
कित्याक अशें
घळघळटा ?
...आनी
खवळे विणें
काळजा-घावो
आजून कित्याक
जळटा ?
अजाप तुकां
दिसत भावा...
सगळें तांकां
कळटा !!

कोण कोणांक
पावतले रे
बऱ्या वायटाक
धावतले रे
निस्टा थेवंन
कोण-कोणां..
खातीर उबे
रावतले रे ?
चाराण्याचे
तेल सोदीतं
अश्वत्थाम्याचो
जितो घावो
आजून कित्याक
गळटा..
अजाप तुकां
दिसत भावा...
सगळें तांकां

कळटारे ...
सगळें तांकां
कळटा.
♦♦

हीं पिंडां दिवन सांग पुता कोणाक तूं फुलयताय ?

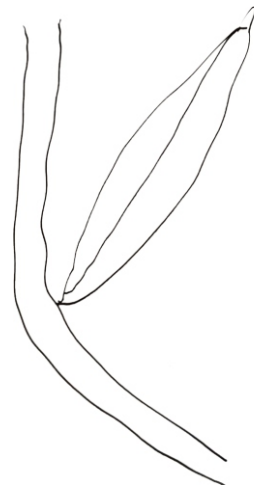
हीं पिंडां दिवं सांग पुता
कोणाक तूं फुलयता
आरे खाला नाकां वयर पळय
बापूय तुजो उलयता..

शेतांत आमच्या पंदरा खाणीं
आजून भात पिकता म्हरे ?
बायल तुजी बाजारांत
तांदुळ करून विकता म्हरे ?
सांज सकाळ बुडकुलो
चुलीर तुज्या शिजता म्हरे ?
मागीर कित्याक उपाशी
न्हिदता आवय
थंयूय नदर मारून पळय ,
मागीर धूप-उजवाती
खुशाल माझ्या फोटवार जळय !
हीं पिंडां दिवन सांग पुता
कोणांक तूं फुलयता
खाला नाकां वयर पळय
बापूय तुजो उलयता..
पूता बापूय तुजो उलयता.

जाणट्यांक जें दिवचें आसा
तें जितेपणीच दियात म्हरे
हाल तांचें करता अशे
देवाक थोडे भियात म्हरे

आवयांक अशे विसरता तर
फातराकूच वियेयांत म्हरे
लोकांक दाखोवंक किद्याक मागीर
खोटी दुकां गळयता
पिंडां दिवन सांग पुता
कोणाक तूं फुलयता
आरे खाला नाकां वयर पळय
बापूय तुजो उलयता
पूता बापूय तुजो उलयता.

खाणा जेवणा पक्काना
मेल्ल्यांक कसल्या कामाचीं
शेतां-भाटा कसता तुमीं
आमच्याच म्हरे घामाचीं
जाण्टेपणार आमकां तुमीं
कशे वयतात वीसरून
पयश्यां फाटल्यान धावतना
खंय रे पावल्यात निसरून
हीं पिंडां दिवन सांग पुता
कोणांक तूं फुलयता
खाला नाकां वयर पळय
बापूय तुजो उलयता
पूता बापूय तुजो उलयता
♦♦

बापूय सदाच सांगतालो..

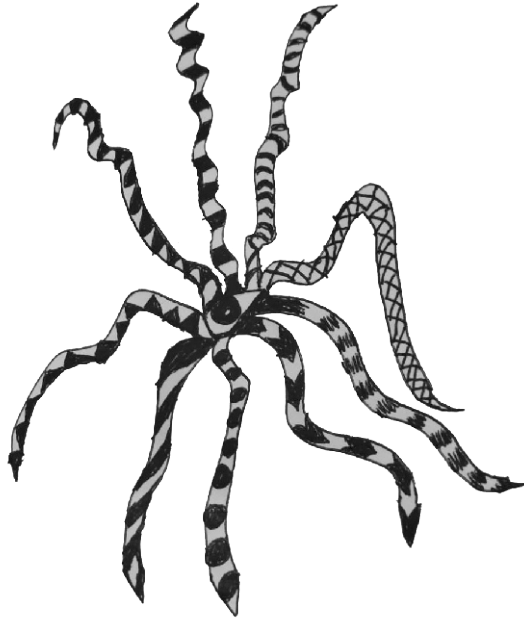
कोणांयच्या रे
माडार बेठोच
धेंग पुता
मारी नाका
कोडसांड पोटांत
थेवंन केन्नाच
वेंग कोणांक
मारी नाका ...

दर्यावरी जा रे
पूता
म्हेळ पोटांत
धरी नाका
सुपूल्लया
कोंडीं वांगडा
सर्त केन्नाच
करू नाका...

नाका दवरूं
काळजांत तुज्या
काळोखाची
गिरणां पोरा
सुर्य गेला
अस्तमतेक
हाडूंक नवी
किरणां पोरा.

जाता जाल्यार
विसरून सगळे
पेल्याक सदांच
माफ कर
भुरग्या वरी
परत तुजे
काळीज पूता
साफ कर..

♦♦

राजश्री महाबलेश्वर सैल

शेळांव यादी

म्हजी आजी म्हणटाली
जिवित म्हणटात तें
आळवा पानावेलें उदक
पावसांत पडटा आनी वाऱ्यान व्हाळटा.
म्हजी मावशी म्हणटाली
गर्भाचें आनी मिर्गाचें
सांगू येता
केन्ना रचता आनी केन्ना झडटा तो?
म्हजी भयण म्हणटाली
पावसान भिजयल्यार आनी घोवान मारल्यार
कोणाक सांगतलीं?
लहव लहव हांव व्हड जालें
म्हाका होलमूक लागलें हांचे
पावशी तत्वगिन्यान
आजयेलो घरकार
आळवा पानावेल्या उदकावरी रोखडोच व्हांवन
गेल्लो
मावशेल्या पोटांत केन्ना गर्भ रचूंक नासलो
आनी म्हजी भयण
जिवीतभर घोवालो मारच खायत आसली
आतां ह्या रासवळ
दुखखाचो एक पावस जाला.

♦♦

यशोधरा

सिद्धार्थ
म्हज्या हातांतल्यान
हात सोडोवन
अशेतरेन म्हजे जिवंत चितेवेल्यान चलून गेलो
तूं.
म्हणूनच तुज्या
पावला कणकणी
ब्रह्मकमळां फुल्ली
तूं बुद्द जालो.

♦♦

सिता

केन्ना ना केन्ना
दिसताच दिसता
दर एके भारतीय बायलेक सिता जावचें
एका खिणा भितरच
धर्तरेन दुभंगून
आपल्याक पोटांत
घेवचें.

♦♦

धुंवर

कितेतरी सारकेपण आसता
काळजात पेटपी मोगाच्या थंड शांत उज्यात.
आनी सरणार जळपी
धगधगीत, रखरखीत
जाळात
दोनय तुजो धुंवर करतात
गोबर गोबर करून
उडयतात तुजो.

♦♦

कांटे

कांय झाडां आसतात कांट्यांचीं
कुचकुचीक कांट्यांचीं
पयसुल्यान दिसतात पांचवी पांचवी फुलांनी
भरिल्लीं
पूण आसतात कांट्यांचीं
तशीं कांय मनशांय आसतात कांट्या खुट्यांची
पयसुल्यान दिसतात

गच्च हांसरी
पांचवी,
निळी
पूण मुखार वतकच
मात दिसूंक लागतात
तांचे भितल्ले
कुचकुचीत कांटे खुटे रक्तबंबाळ करपी कांटेच
कांटे

♦♦

जगप

आमकां झाडांभशेन,
पानांभशेन, फुलांभशेन,
शेवण्यांभशेन, उदकाभशेन
जगूक येवंक जाय.

झाडां पळय कशी स्तब्ध
उबी रावतात निश्चल शांत वर्सांचीं वर्सां
काळाच्या अंतामेरेन
ब्रह्मांडाच्या निमण्या खिणामेरेन.

शेवणीं बिरमुटीं
कशी जगतात पळय
ना फाल्याची चिंता
ना कालची विवंचना

उदक कशें व्हांवता पळय
मुखार मुखार फाटल्यान
वळून पळोवंक वेळच आसना ताचेकडेन

काळोख कसो जगता कसो तग धरून रावता
फांतोडमेरेन

खंयच्यान तरी उजवाड उदेतलो म्हळ्यार
उदेतलोच ह्या एका आशेचेर

पोसो भरभरून जिवित व्हांवतना मुखार
ल्हारेत ल्हारेत गडगंज गाज करीत जगूंक
कळूंक जाय दर्यावरी

घट्ट कठीण निबर जालो तरी
कोणाल्या घराची बुन्याद जावंक कळूंक
जाय फातरावरी.

♦♦

जासिंता केरकेट्टा अणकार : शैलेंद्र मेहता

आवयभाशेचें मरण

आवयच्या तोंडाभितर
आवयभाशेक कैद केली
आनी भुरगीं
तिची सुटका करपाची मागणी करतां करतां
व्हड जालीं.
आवयभास स्वता जावन मरूंक नाशिल्ली
तिका मारून उडयल्ली
पूण, आवयक हें केन्नाच कळूंक शकलें ना.
भाकरेचीं सपनां
दाखोवपी शक्यतायांमुखार
आपल्या भुरग्यां खातीर तिणें
गच्च धरिल्ले तिचे दांत
आनी त्या उंडयांच्या सपनांपोंदा
दामून उरिल्ली आवयभास.
आवयक दिसता आयज लेगीत
तो एक अपघात आशिल्लो
आवयभाशेचें मरण.

♦♦

न्हंय, दोंगर आनी बाजार

तो दीस गांवांत आशिल्लो, आयतार.
तरणे पिळगेचो हात धरून
हांव गेलें बाजारांत.
सुक्या झाडांमदीं पळयत
एक अशीर पांयवाट
हांवें तरणे पिळगेक म्हळें,
पळय, हीच आशिल्ली केन्नातरी गांवची न्हंय.
फुडें पळयत जमनींत पडिल्ली व्हडली वेर.
हांवें म्हळें, हातूंत आस्पावले सगळे दोंगर.
अचकीत तिणें भियेवन म्हाका वेंग मारली

फुडें पयसमेरेन पातळिल्ली एक भयानक मसणभुंय.

हांवें म्हणलें, हें पळयलां तुवें ?

हांगा केन्नातरी आशिल्लीं तुज्या पूर्वजांचीं खळीं.
तरणी पिळगी धांवली : आमी पावलीं बाजारांत !
कितें कितें घेवंक जाय ? विचारूंक लागलो दुकानदार.

भावा ! थोडो पावस, थोडी ओली माती,
एक बाटली न्हंय, तो डब्यांतलो दोंगर
थंय वण्टीचेर हुमकळायल्लो सैम लेगीत दी,
आनी हो पावस कित्याक इतलो म्हास ?
दुकानदारान म्हळें : ही ओलसाण हांगाची न्हय !
दुसऱ्या गिऱ्यावयल्या आयल्या,
मंदी आसा, इल्लीशीच ऑर्डर केल्या.
पयशे काडपाक साडयेचो पदर सांसपिलो
अजापित जालें ! पळयलें पदराचे गांठींत
पयशांच्या जाग्यार
पुराय अस्तित्व दोडून पडिल्लें...

♦♦

संस्कृतायांची मरपाची पाळी

ऑक्सिजनाच्या उणावाक लागून
जायत्यो न्हंयो मेल्यो
पूण कोणेंच लक्ष दिलें ना
तांचीं मडीं उफेत आसात
अजूनय मेल्ल्या उदकांत
न्हंयच्या मड्याचेर
मनशाचें मडें उडवन
कोणाचे गुन्यांव उदकांत धुवन वचनात
ते सगळे उदकांत उफेतात
जशीं न्हंयवांगडा
उफेतात मनशाचीं मडीं
अजूनय मेल्ल्या उदकांत

एक दीस जेन्ना सगळ्यो न्हंयो
मरतल्यो ऑक्सिजनाच्या उणावाक लागून
तेन्ना मेळटलीं मेल्ल्या न्हंयांनी उफेतना
संस्कृतायांचीं मडीं लेगीत
फकत न्हंयांक खबर आसता
तांच्या मरणाउपरांत येता
संस्कृतायांची मरपाची पाळी.

♦♦

म्हज्या हातांतलीं आयुधां !

हांव पळयतां
दर दिसा आवय वता,
पूण तिच्या हातांत
विळो आनी पांटलो हांचे बदला
धोणू आनी बाण आसात.

आवय फाटल्यान धांवत
पांय वाटेमेरेन
पळयतां
पयसमेरेन मनशांचो एक पंगड.

वचून ते गर्देंत सामील जायत
आवय बेपत्ता जाता.

गर्दी घोशणा दित
म्हजे नदरेंतल्यान पयस पावता.

आवय ते रातीं परत येता
तिचे तकलेक धवी पट्टी बांदिल्ली
दाट तांबडें रगत भायर लिकलिकता.

हांव पळयत रावतां ताचेकडेन एकटक.
स्पर्श करतां तांबड्या रगताक

आनी

म्हज्या दोळ्यांनीय देंवता रगत.

त्या दिसा म्हाका वेंगेंत घेवन

आवय फकत इतकेंच म्हळें:

‘आमी झगडटात.’

स्वताची जमीन

आनी आमचें अस्तित्व वाचवपाखातीर

म्हजे उपरांत तुकांय झगडचें पडटलें. इ

दुसऱ्या दिसा आवय धोणू –बाण घेवन

परतून भायर सरली.

रातीं उसरांमेरेन घरा परतली नाशिल्ल्याचान

रडत रावलों हांव रातभर

काळोख आनी उजवाडाच्या हुमऱ्या

तिची वाट पळयत उबो रावलों

तेन्ना लेगीत नकळो हांव आवय कित्याक

आयलीना.

वर्सा उपरांत समजलों हांव

ती धोणू –बाण घेवन

घरा परत येवंक

भायर सरूंक नाशिल्ली.

आयज हांव झगडटां

आवयचीं सपनां वाटावपाखातीर.

हांव झगडटां,

त्या वेदनांवांगडा

ज्यो आसात म्हज्या हड्ड्यांत खोल

कोरांतिल्ल्यो.

शेंकड्यांनी वर्सां हांव झगडटां.

लोकांक दिसतात तीं फकत झगडीं

दिश्टी पडना

म्हजो शेकड्यांनी पोरनो घाय;

दिश्टी पडना

शेंकड्यांनी वर्सां हेरांनी

लुटमार करतना

म्हज्या आंगाचेर घाल्ले

नाखटांचे विखारी दाग!

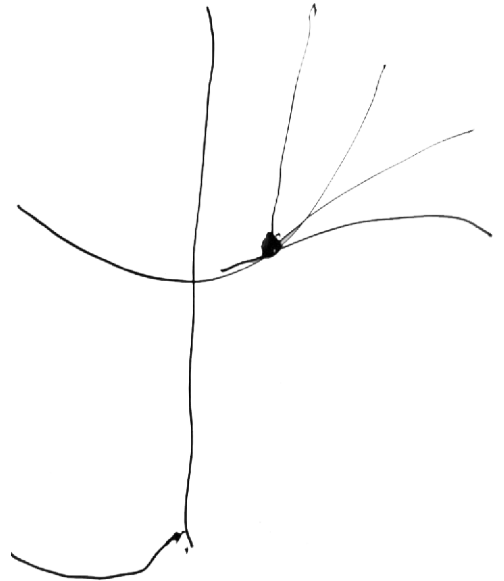
तांकां दिश्टी पडटा

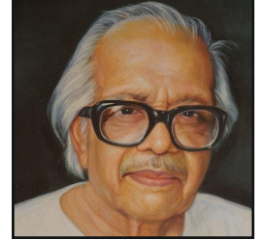
फकत म्हजी जमीन, रान

आनी

म्हज्या हातांतलीं आयुधां.

♦♦

आशीकुशीक रवींद्र केळेकार

भाशेंत पुस्तकां राशींनी आयलीं म्हूण भास व्हड जायना. तोलामोलाचींच पुस्तकां येवंक जाय. तोलामोलाचीं पुस्तकां येवपाक बरोवपी तोलामोलाचे आसूंक जाय. तोलामोलाचे वाचपी समाजांत आसत जाल्यारूच तोलामोलाचे बरोवपी भाशेंत निर्माण जातात.

तोलामोलाचे वाचपी कोण निर्माण करता? बरोवपी न्हय. समिक्षकूय न्हय. ते निर्माण करता शिक्षक.

आमी पुर्तुगेज शिकताले. पुर्तुगेज बरपावळ वाचताले. आमची पिळगी पुस्तकां वाचपाक लागल्या त्याच वेळार जिस्त सालाझारान पुर्तुगाल आपणा हातांत घेतला. ताणें लोकांचे नागरीक हक चिडून उडयल्यात. तशी पुर्तुगेज प्रतिभाय चिडून उडयल्या. ऍसा द केइरोज, रामाल्यु ओर्तिगांव हांचे सारके बरोवपी पुर्तुगेजींत येवपाचे बंद जाल्यात. पुणून पुर्तुगेजांनी दुसरे एके दिकेन हें उणें भरून काडपाचो वावर हातांत घेतलो. ते फ्रेंच, जर्मन, रशियन भासो शिकपाक लागले आनी ह्या भासांतली बऱ्यांतली बरी बरपावळ पुर्तुगेजींत हाडपाक लागले. बालझाक, दोंस्तॉयव्हस्की, तॉलस्टॉय, ग्यते, स्टीफन इवाइंग सारकेल्यांची पुस्तकां लोकांक वाचपाक मेळूंक लागलीं.

पणजेंत तें मुस्तींत दोगी विदुशी आशिल्ल्यो. दोंना प्रॉपॅर्सिया आनी दोंना फ्लॉरा नांवांच्यो. दोगीय इश्कॉला नॉर्मालांत (टिचर्स ट्रेनींग कॉलेजींत) शिकोवपाचें काम करताल्यो. तोलामोलाच्यो वाचपी बायलो ह्यो. तांणी असलीं पुस्तकां वाचचीं आनी आपणाल्या विद्यार्थ्यांक तांचें पिशें लावचें. परिणाम तांगेले विद्यार्थी नाशिल्ले तांकां लेगीत हीं पुस्तकां वाचपाचें पिशें लागिल्लें. इवाइगाच्या पुस्तकांचीं

दोन दोन चार चार पारायणां करपी भुरगे म्हजे पिळगेंत हांवें पळयल्यात.

हांचे मजगतच्या कांय भुरग्यांनी फडके, खांडेकर, माडखोलकरूय वाचिल्ले. पुणून बालझाक, दोंस्तोंयव्हस्की, इवाइंग वाचपाक लागतकूच हांचे मुखार मराठींतले हे बरोवपी तांकां सामके गिड्डे दिसपाक लागिल्ले. ते अतिताय करिनाशिल्ले. खऱ्यांनीच तांकां ते गिड्डे दिसताले. आशिल्लेय ते गिड्डे. अठरा वीस वर्सांचे पिरायेचे भुरगे हे. दोना प्रॉपर्सिया आनी दोंना फ्लॉरा हांणी तांच्यो अभिरुची बदलिल्ल्यो. वयल्या पांवड्यार व्हेल्ल्यो. मराठींत रणांगण, रथचक्र हे सारक्यो नवलकथा आयल्यात, शरतचंद्र सगळो अणकारून आयला तेन्नाच, जावं, आसा थोडें भोव मराठींत वाचपा सारकें अशें तांकां दिसलां. ते मुस्तींत एक लिसेव, तीन चार कोर्चींग क्लासीस, एक दोन हायस्कुलां येदोच हो विद्येचो संवसार वशिल्लो गोंयांत. प्रॉपर्सिया, फ्लॉरा, कृष्णराव केणी हांचे सारके दोग चौग शिक्षक सोडून तरणाट्यांचे अभिरुचीक वळण लावपी कोण नाशिल्ले.

आयज? गांवा कणकणीं हायस्कुलां, शारा कणकणीं कॉलेजां, ताळगांवां एक युनिव्हर्सिटी आनी, कोत आनी हिशोब लागचो ना इतले शिक्षक येदो व्हड विद्येचो संवसार गोंयांत पातळ्ळा. तरणाट्यांची अभिरुची केळोवपी हांचे मजगती कितले जाण आसतले? कितलेशे शिक्षक पुस्तकां वाचतात जातले? पुस्तकां राशींनी भायर सरतात. वाचपी तीं वाचतात आनी वाचप्यांक आवडटा असलेंच हलकें फुलकें, खुसखुशीत बरप आमी बरोवपी बरयतात. हे उणें म्हूण जाल्यार कोण जाणा, बरयतल्यांक एका फुडले एक पुरस्कारूय मेळटात. गाय शेतांत चरूंक वता तेन्ना पाचव्या पाल्या वांगडा मुळांय चाबडावंक लागता. तातूंतली मातीय खाता. तशेंशें कितें साहित्याच्या मळार दिश्टी पडपाक लागलां, असल्यांनी साहित्य खूब वाडटलें. भास वाडपाची ना.

अशे तरेचें एक पुस्तक भायर सरचे की तें वाचतकूच हाचेकूय सकयल्या पांवड्याचें बरप आमी बरोवचे नात अशें आमी बरोवपी थारायतले, आनी हाच्याकूय सकयल्या पांवड्याचें आमी कितेंच वाचचे नात अशें वाचपी म्हणपाक लागतले. तेन्नाच भास वयर सरतली आनी खऱ्या अर्थान वाडटली..

निळे धवे प्रतिध्वनी: शंकर तुरी एल आल्तावोज

गोयांत पुर्तुगेजांनी 450 वर्सां राज्य केलें. ह्या काळाभितर गोंयचे संस्कृतायेचेर, गोंयच्या जेवणा खाणाचेर, गोंयचे रिती भातीचेर, गोंयचे मुस्तायकेचेर ह्या सगळ्या गजालींचेर पुर्तुगेज संस्कृतायेचो आनी पुर्तुगेज राजवटीचो परिणाम आशिल्लो. आयज आमचे कडेन काजू, अनस, तोमातां वा मिरसांगो सारकीं, जीं पिकां आसात, हीं सगळीं पिकां पुर्तुगेजांनी हाडिल्लीं. पिकांच न्हय तर हांगच्या रस्त्यार दिसपी गुलमोहराचे रूख लेगीत पुर्तुगेजांनी आफ्रिकेंतल्यान हांगा हाडिल्ले. ह्या सगळ्या गजालीं भितर एक म्हत्वाची कला पुर्तुगेजांनी हे भुयें भितर हाडली आनी ती व्हडली केली. ती तिगली, रूजली आनी आयज ती फुलारूंक

पावल्या. अशी ही जी कला, जिका आमी 'आझुलेजोस' अशे म्हणटात पुर्तुगेजींत. 'आझुल' म्हणल्यार 'निळें', 'निळो रंग' ह्या उतरा वयल्यान आझुलेजोस हें उतर तयार जालां. आझुलेजोस म्हणल्यार चिनी माती किंवा सिरॅमिक्स म्हणटात ताचेर हॅण्ड पेन्टेड केल्ली कलाकृती. आयजमेरेन हे कलाकृतीच्यो देखी साबार वाठारांनी आमकां पळोवंक मेळटात. गोंयच्या इगर्जींनी पळोवंक मेळटात, पणजेचो मिनेझीस

ब्रगांझा हॉलांत तर व्हडले व्हडले म्युरल्स लायिल्ले आमका पळोवंक मेळटात.

आझुलेजो ही संज्ञा अरबी उतर अल-झुलाइज ह्या उतरावयल्यान आयल्या, ताचो अर्थ 'पॉलिश केल्लो फातर.' स्पेनांतले आपले राजवटींत मूर लोकांनी आठव्या शेंकड्यांत आयबेरीयन व्दीपकल्पांत ही सजावटीची कला सुरू केली. सगळ्यांत आदल्यो टायल्स इस्लामी नमुन्यांच्या प्रभावाखाला आशिल्ल्यो. तातूंत चड करून भूमितीय आनी पानां फुलांचे आकार दिसतात. इस्लामी कलात्मक रूढिवादांक लागून मनशाच्यो आकृती नासताल्यो.

स्पेनांत अझुलेजोची कला फुलली, खास करून सेव्हिल आनी व्हॅलेंसिया ह्या वाठारांनी मुदेजार कारागिरांनी (क्रिस्तांव रिकॉन्किस्ता उपरांत स्पेनांत उरिल्ले मुसलमान) तरेकवार रचना तयार केल्यो.

कॅथलिक मोनार्क फर्डिनांड आनी इसाबेला हांणी इगर्जी आनी राजवाड्यांनी टायल्स वापरपाक प्रोत्साहन दिलें, तातूंत प्रबोधन काळांतल्या आनी गॉथिक शैलींचो आस्पाव केलो. सोळाव्या शेंकड्याचे सुरवेक पुर्तुगालाचो राजा पयलो मॅन्युएल स्पेनाक गेल्लो तेन्ना अझुलेजो कलेच्या मोगांत पडलो. ताणें ही परंपरा पुर्तुगालांत हाडली आनी थंय तिचो विकास जावन तो एक वेगळो राश्ट्रीय कलाप्रकार जालो. पुर्तुगेज कारागीर सुरवेक स्पेनांतल्यान आयात केल्ल्या वस्तूंचेर आदारून आशिल्ले पूण रोखडेच ते थळावे कलेचें अनुकूलन करून स्वताचीं टायल्स तयार करपाक लागले.

सोळाव्या शेंकड्याच्या शेवटाक उदेंतेकडल्या वेपाराक लागून पुर्तुगेज अझुलेजोचेर चीनी मातयेचो प्रभाव आशिल्लो. हाका लागून तातूंत निळो-धवो आराखडो आस्पावपाक लागलो.

सतराव्या शेंकड्यांत इगर्जी, राजवाडे आनी भौशीक सुवातेर इतिहासीक, धर्मीक आनी पौराणीक देखावे दाखोवपी व्हड कथात्मक म्युरल्स निर्माण जाले. आयज आझुलेजो पुर्तुगेज आनी स्पॅनिश संस्कृतायेचो एक प्रतिकात्मक घटक, तातूंत पारंपारीक आनी समकालीन डिझायनांचें मिश्रण दिसता.

विसाव्या शेंकड्यांत जॉर्ज कोलासो सयत आधुनीक कलाकारांनी आझुलेजो कलेक नवें रूप दिलें. गोंयच्या अनेक कलाकारांनी ह्या कला प्रकारा भितर नामना जोडल्या. ही कला गोंयची आनी भारताची शीम हुपून संवसारभर पावली. मदल्या काळांत ही कला मरूंक पाविल्ली. कोणूच तिची वासपूस करीनाशिल्ले; पूण शंकर तुरी ह्या कलाकारान हे कलेचें पुनर्जीवन केलां.

आझुलेजोच्या विश्वाचे आपले भोवडेचे काणयेची सुरवात करचे आदीं आपले फाटभुंयेविशीं तो सांगता. “हांव आंब्यावाडो, माशेलांतल्या गांवांतलों. थंय बरेच कलाकार जल्माक आयल्यात. थंय हांवें प्रायमरी मराठी शिक्षण घेतलें मागीर माध्यमिक शारदा इंग्लीश हाय स्कूल. थंय म्हाकां आर्टिस्ट म्हूण सगळे वळखताले कारण तेन्नाच चित्रकलेंत खूब इनामां हांवें घेतिल्लीं. थंय जो टिचर आशिल्लो, वसंत गावडे, तांणे म्हाका खूब फाटबळ दिलें. तो म्हाका गोंयभर आनी गोंयांभायर लेगीत ज्यो सर्ती जाताल्यो, थंय म्हाका तो तातूंत भाग घेवंक लायतालो. जेन्ना हांव आर्टस कॉलेजींत पावलों तेन्ना थंय 250 जाण अँडमीशनाक आयिल्ले आनी सुवाती आशिल्ल्यो चाळीस. त्या भुरग्यांक पळोवन म्हाका दिसलें, म्हाका हांगा अँडमीशन मेळपाचें ना हांवें दिवचले आय.टी.आयंत अँडमीशन घेतलें पूण रोखडेंच म्हाका गोवा कॉलेज ऑफ आर्टसांत अँडमिशन मेळपाचें पत्र आयलें. हांव अँक्वुअली पेन्टिंगांक वचपाचो आशिल्लो पूण हांवें कमर्शियल आर्टस् सिलॅक्ट केलें कारण म्हजी परिस्थिती बरी नासली. फायन आर्टसाक वचप म्हणल्यार खूब पयशे लागतात. कॅन्व्हास हाडप, पेपर हाडप, पेन्सील, कलर हांका दर दिसा पयशे लागतात आनी त्यो गोश्टी म्हजेखातीर म्हारग आशिल्ल्यो. म्हाका खूब फ्रेंडांनी हॅल्प केलो. कॉलेजींतल्यान आयज मेरेन म्हाका कांय लोकांनी साथ दिल्या म्हूण आयज हांव

हांगा पावलां. हांव तांकां केन्नाच विसरूंक शकना.”

शिक्षण सोपतकूच शंकर तुरी रोखडोच आझूलेजो कले कडेन आयलोना. हेर अनेक गजालींनी आपणें कसो वेळ सारलो हांचेविशीं तो सांगता, “हांव कमर्शियल आर्टिस्ट जावन भायर सरलो पूण कॉलेजींत आसतना हांव प्रिन्टींग शिकलों. हांव बॅनर करतालों, स्कूटींचेर नांव घालतालों, होर्डिंग्स करतालों, जायरातींचें आर्टवर्क करतालों, हांवें मडगांवां ऍडवर्टायझिंग एजन्सी लेगीत घाल्ली, पूण कांयच स्कोप ना, देखून हांव वगीच रावलों. वेडिंग कार्ड्स, विजिटींग कार्ड्स, बारीक बारीक बॅनर प्रिन्ट करप, टी शर्टां प्रिन्ट करप चालूच आशिल्लें. जेन्ना कॉस्ता अँड कंपनीन आझूलेजोस कोर्स सुरु करता म्हूण जाहीर केलें तेन्ना हांव इंटरव्यूक गेलों. कांय भुरगे सिलेक्ट जाले आनी तातूंत एक हांव आशिल्लों.”

मागीर फुंदासांव ओरिएंते हे संस्थेन आझूलेजोसचेर एक कार्यशाळा आयोजित केल्ली. थंय शंकराक लिशबोआ विद्यापीठांतलो प्रोफेसर एदुआर्दो बोबोन हाचें मार्गदर्शन मेळ्ळें. हाका लागून ताचे जिणेक एक वेगळें मोडण मेळ्ळें. प्रोफेसर बोबोन ताच्या कामाचेर प्रभावित जालो आनी ताणें शंकराक फुडलो अभ्यास करपाखातीर फेलोशिप घेवन लिशबोआ रावपाचो आग्रो केलो पूण आपल्या कुटुंबाची जापसालदारकी सांबाळपाखातीर तो परत गोयांत आयलो.

गोयांत येतकच ताणें ऑलॉर्ड नोरोन्य हाच्या आझूलेजोस दे गोवा ह्या आस्थापनांत काम केलें. त्या वेळार मारिओ मिरांडासारक्या नामनेच्या चित्रकारान ताचे फिशालकायेची तुस्त केली.

आनी एक दिस मागीर अचकित आपलो स्वताचो वेवसाय – उद्देग निर्माण करपाची कल्पना मनांत जल्मली. तरेतरेचीं आव्हानां आशिल्लींच पूण तांचेर जैत मेळोवन नवें कितेंतरी घडोवपाची ईत्साशक्त चड खर आशिल्ली; देखून ते दिस तो आयजमेरेनेचो आपलो प्रवास हांचेविशीं तो सांगता, “जेन्ना हांवें बिजनॅस स्टार्ट करपाचो चितलो तेन्ना पयली म्हणल्यार जे टायल्स जाय आसतात ते मार्केटांत मेळनाशिल्लें. तांकां रॉ टायल म्हणटात आनी ते कशे तयार करप तें म्हाका खबर नासलें. हांवें ताचें शिक्षण घेवंक नाशिल्लें. मागीर हांव पुण्यांत गेलों, थंयच्यान टायल्स तयार करून हाडले. थोड्या दिसांनी पुण्यांतली फॅक्ट्री बंद पडली मागीर गुजरात, गुजराताचीय बंद पडली. अशे करतां करतां उत्पादन बंद जायत गेलें आनी भंय दिसपाक लागलो. मागीर हांवें टायल्स पुर्तुगालच्यान मागयले. ते कलर आमच्या देशांत मेळनात. ते युरोपाच्यान हाडचे पडटाले. हांव ते युरोपाच्यान वर्साक चाळीस किलो हाडून वर्सभर चलयतालों. ब्ल्यू कलर सगळ्यांत चड लोकांक आवडटा. म्हजे चडशे कस्टमर चर्चीनी वा हेर गिफ्टां म्हूण तेच व्हरतात.

सुरवात जाली तेन्ना हे कले भितर फकत फुलां आनी जियोमॅट्रीक डिझायन्सूच दिसताले. जेन्ना ते स्पेन आनी पुर्तुगालाक पावले तेन्ना ताणीं ह्युमन फिगर्स, एनिमल फिगर्स अशा हेर चित्रांचो आस्पाव केलो. आतां ताका बंधन ना. कसलेय डिझायन टायल्साचेर घालूंक शकतात. शंकर तुरीच्या मतान स्पेनांत चडशे कमर्शियल डिझायन वापरतात. तातूंत सर्कल, ट्रायएंगल, जियोमॅट्रीकल, स्कॅर हांचो आस्पाव जाता. “पुर्तुगालाक चडशे वॉटर डिझायन करतात, जे वेली सारके आसातात. जातूंत फ्लो आसा, ते डिझायन सगळे पुर्तुगालचे. गोंयांत वेगळे डिझायन ना. आतां आमी पुर्तुगालचे डिझायन प्रिफर करतात, आनी तातूंत मिक्स आमी आमचे गोंयचें थोडें घालतात. देखीक, माड वा बोगनवेलाचीं फुलां.”

हाली हाली मारियो मिरांडाची काय कॅरिकेचर्स लेगीत सगळे कडेन पळोवंक मेळटात. शंकर

म्हंटा, हय, हांवें स्टार्ट करतना मरियोचींच चित्रां वापरिल्लीं. जेन्ना मारियो पयले फावट म्हाका मेळ्ळो तेन्ना ताणें पयली पेन्टिंगां आपल्या घराखातीर करून घेतलीं आनी अजून ताच्या घराक एन्ट्रन्साक लायिल्लीं आसात. हांवें जेन्ना दिवचले म्हजें वर्कशॉप सुरु केलें तेन्ना तो म्हाका खूब फावटी मेळपाक आयिल्लो सुर्वेक ह्या मळार कोण नाशिल्ले पूण आतां हांवें म्हजे कडेन शिकून खूब जाण तयार जाल्यात. 1999 सावन हांव भुरग्यांक शिकयत आसा. हांवें शिकोवंक सुरु केलें तेन्नासावन हांव फुकट शिकयतां. भुरगीं येतात स्कुलाची आनी शिकतात. हांव राँ मटीरियलाचे चार्ज करतां. बाकिचें शिक्षण हांव तांका फ्री दितां, आनी कोणूय आयल्यार ह्या फुडे तांकाय हांव फ्री शिकयतलों. मुंबय, कोलकता, बडोदा हांगाचे अनेक विद्यार्थी म्हजेंकडेन शिकूंक येतात.”

फुडाराक हे कलेक बरे दिस आसात असो आशावाद तो उक्तायता. तो सांगता, “आतां लोक आदलीं पुर्तुगेज घरां मोडूंक सोदिनात. तांचे रिस्टोर्शन करतात. थंय बऱ्याच प्रमाणांत आझूलेजोस वापरतात. ते भायर मुंबय, बेंगलोर सारक्या शारांनी के कलेविशीं जागृताय जाल्ल्यान थंय सावन मागणी आसता.”

तिरीप नमन सावंत धावस्कार

“अ - अननस, आ - आई, इ - इमारत...”

धाकटो आयान तार सुरांत वाचतालो. अनिल आतांच घरा येवन चाव पितालो. दीसभर खेळून अनिल येवपाच्या वेळार अभ्यासाक बसपाक आयानाक आवडटालें.

“क्ष- क्षत्रीय, ज्ञ - ज्ञानदेव.”

अनिलान तेचीं मुळाक्षरां वाचून जातकीत म्हटलें,

“बरो वाचता मरे आयान. नेटान! असोच नेट जाय. तूं ‘क्ष’ - क्षत्रीय. तसोच जा.”

“म्हजेकडे असलो बाण ना पप्पा.”

“नासल्यार कितें जालें? हांव हाडटां मरे म्हजा राजाक.”

अशें म्हणत तेका ओडून आपलेकडे बसयलो. तें आयकून रमिला भायर येयली.

“आयान ‘क्ष’ क्षत्रीय जावचे परस तूं ‘ज्ञ’ ज्ञानदेव जा हां !”

“हा मम्मा” म्हणत आयान देंवलो आनी अंकलिपी थंयच सांडून भायर धांवलो.

अनिलान दोळे मोठे केले, तशे कांयच जांवक ना अशे तरेन रमिलान कप उखलून भितर व्हेलें.

हालीं हालीं अशेंच जालां. ल्हान ल्हान गजाली वयल्यान दोगांयचें पटना. टी.व्ही.र कसलेंय सिरीयल रमिला पळयता जाल्यार अनिल येवन न्यूज चॅनल वयल्यो राजकी डिबेटी व्हडल्यान लायता. ते झगडटात तें पळोवन रमिला उठून भितर वयतालें. तेंचें तें एककल्ली राजकारण रमिलाक केन्नाच पटा नासलें. शाळेंत तें शिकयतालें तेन्ना हेर शिक्षकां कडेय तेचे मतभेद जाताले. पूण ते मतभेद तें केन्ना

वाडपाक दी नासलें. आपलें म्हणणे खरें आसा अशें दिसूनूय तें वग्वी रावतालें. कोण खंयचे चोर राजकारणी आनी तेंका लागून हांव कित्याक शाळेतलें, घरातलें वातावरण पिड्ड्यार कर? असो तेचो विचार आसलो. पूण हें तेंकां कळा नासलें. ते परते परते सांगताले. मागीर रमिला वग्वी रावलें म्हणटकीत ‘आमचेच खरें’ म्हूण ते जैतीवंत भाव घेवन वयताले.

घरानूय तेंच जातालें. अनिल आपलें तेंच खरें आनी बरें म्हणपी. कितेंय जालें जाल्यार रोकडोच फुरफुरतालो. ‘हेंका हेंच फावो, अशेंच जाय हेंका. चड मातल्यात,’ अशा उतरांनी राग आनी आनंद उक्तायतालो. पूण तेचीं हीं मतां रमिलाक मान्य ना हें तो जाणा आसलो आनी तेचो तेका भयंकर त्रास जातालो. कोण आपले सारकोच समविचारी मेवळो काय तो आपले भितरलें सगळें ओंकतालो. दुसऱ्या समाजा बदल. लोकां बदल तेका राग येतालो. पयलीं असो नासलो तो. हालीं हालीं वातावरण बरें ना हें रमिलाकूय जाणवतालें. राजकारणान कूस बदल्ली, तशीं घरांघरांनी किजिलां जावंक लागलेलीं.

भारत-पाकिस्तान मॅच म्हटल्यार तर घरांत युद्ध जाता काय कितें अशें दिसतालें. भारत जिंकल्यार पुरो, ना जाल्यार घरांत कितें रामायण जातलें तें चितून रमिलाचें काळीज खपखपतालें. काल नेमको भारत हारलो. रमिला भितरूच रावलें. अनिल चांवार येवार जाल्लो. निमण्या बॉलामेरेन तो सगळ्या खेळगड्यांचेर राग उक्तायतालो. आयानाचें दप्तर इस्काटलेलें थंयच पडलेलें. तेचोच राग काडून आयान बाबुचेर तेणें दोन फुलयल्लीं. आयानान तोंड उगडलें तशी आई नजो तसल्यांनीं उठून येयली. बाबूक लागीं केलो. तसो तिचेरूय धेंगसो घातलो.

“तूं चड लाडोवन दवरलाय तेका.”

“आरे तिचेर कित्याक तापताय? तिचो जीव नाका जाला तिका.”

रमिलान भायर येवन तोंड घातलें. तसो तोय वग्वी रावलो. कितले दीस जाल्ले आईक बारीक ताप येता. खूप दोतोर केल्ले पूण ताप वचा नासलो. सुमार देड म्हयनो जाल्लो. सगळीं तिचेच भोंवतणीं आसलीं. कितें तें निदान जायना म्हूण रमिलाचो आनी अनिलाचो दोगांयचो जीव बेजार जाल्लो. तेवटेन बाय नणंद फोन करून करून बेजार हाडटालें.

“हे सुटयेंत तिका बांबोळे व्हरूया. एडमिट केल्यार मनीस जाय, म्हूण इतले दीस थंय व्हरूंक नासली.” रमिला सांगतालें.

“बरें हांव येता मागीर चार दीस रावंक. करूया एडजस्ट.”

अशें बायन म्हणटकीत रमिलाक बरें दिसलें. सुटयेक आजून आठ दीस आसले. कशेंय करून सध्या चालू आसा त्या वखदांचेरूच दवरची पडटली. चडशे फावट ती न्हीदून आसताली. अनिलाचो तिचेर तसो खूब जीव आसलो. बापूय ल्हान पिरायेर भायर पडल्या उपरांत आईनूच संवसार उबो केल्लो. ‘बाय आनी अनिल म्हटल्यार म्हजे दोन दोळे’ अशें आई म्हणटाली. ती बरी नासलेल्याक दोगांय चिंतेस्त आसलीं.

आईची खबर घेवपाक कोण कोण सोयरीं येतालीं. बाय, तेचे घरचीं, रमिलाचो भाव, भावजय, अनिलाचो मामा अशे लागींचे लोक आथऱ्या पयऱ्यान येताले. बरें बरें खावपाक मेळटा म्हूण आयान खूश आसलो. तसो अनिल घरांत खावपाक हाडटालो पूण पसऱ्यावाल्या मनशाक पळोवन. रमिलान कितेंय हाडलें जाल्यार हजार प्रश्न. कोणाकडल्यान हाडलें. कोण तो? खंयचो तो? बाजाराचे नग पळय नासताना पसरकाराक चड पळयतालो.

सोयऱ्यांच्याय खाणाचेर नदर दवरतालो, पूण रमिला तेका दाखय नासताना दवरतालें. आईक

आनी बाबूक खावयतालें. ‘सगळें हेचें आयकूंक गेल्यार हांगा तोंडान एक उंडी पडची ना.’ अशें आपलेच कडेन बडबडटालें.

एक दीस तर कहरूच केलो ह्या मनशान. आयान सांजचो शोवरमा खायत खायत भायर गेलो. तो चपाती खाता म्हूण अनिल पयलीं वगी रावलो पूण बारीक पळयतकीत तेका कळ्ळें हो किते तरी वेगळें खाता.

“आयान कितें खाताय?”

पप्पाच्या आवाजातली जरब पळोवन आयान तोंडातलो मेयोनिज लागलेलो कॅबॅज लांबयत थंयच्या थंय उबो जालो. आपणें कितें तरी वायट केलां म्हणपाचें तेका दिसलें. भियेत भियेत तेणें भरलेल्या तोंडान म्हटलें

“शोरमा पप्पा...”

शोवरमाचें नांव आयकोन तेचें चाळवलें. बाजारांत इकबाल सोडून आनीक कोणूच शोवरमा करी नासलो.

“कोणें हाडलो?”

“मामा येयल्लो, तेणें हाडलेलो. म्हजो फेवरेट म्हणून.”

“फेवरेट का बेवरेट, हाड तो.”

म्हणत तेच्या हातींतलो रोल घेवन अनिलान भायर मारलो. बाबून तोंड उगडलें आनी ‘मम्मा.....’ म्हणत तो भितर धांवलो. तिरमीरत अनिल रमिलाक खेपपाक लागलो.

“कोणाच्याय हातींतलें दिता चेड्याक, जात पळयना, धर्म पळयना, मात लेगीत मनीसपण ना. त्या दद चें सांगू येता? कितें आसलें भितर जाल्यार...? तेंचेकडलें म्हज्या चेड्याक केन्नाच उपकारचेना. उपाशी उराना तो.”

रमिला आनी आयान वगी रावलीं. आतां भायर व्हरून कितें खावपाचें ना हें दोगांयनीं थारायलें.

“फाल्यां बांबोळे व्हरपाक जाय आईक तेन्ना तुवें लीव घातल्या न्हू?”

“हय! न्हावन बी भायर काडून दवर आईक. मागीर दवरली जाल्यार बायक फोन करतां.”

आईक दवरलीच. बाय रातींचें येवपाक लागलें. जाल्यार रमिला आनी अनील दिसाचीं रावपाक लागलीं.

“कितले फावटीं गो हीं रगात काडटात? सगळीं हाडां दुखतात.”

“कितें जालां तें कळपाक नाका? मातशी सोस गो आई.” सगळीं तिका हेंच समजायतालीं.

आईच्या जिवान तशें कांय नासलें. फाटले कितले दीस तोंडाक रूच ना रूच ना म्हूण सारकें कितें खाय नासली. बारीक जाल्ली. दोतोरक विचारल्यार, “पळोवया, सांगता” अशें सांगताले. पाच स दिसांनी मात दोतोरान आपूण जावन अनिलाक आफयलो.

“तुजे आईक तपासपाक आमकां आनीक एक टेस्ट करपाक जाय.”

“करात न्हू.”

“तशें न्हू. ती टेस्ट करपाक आमकां सेंपल बंगळुराक धाडपाक जाय. तुमचो कन्सेंट जाय.”

“कसली तर ती टेस्ट?”

“टेन्शन घेव नाका. आमकां हुस्को आसा, तिका पिशवेचे देगेक एक मास वाडलां. तें कसलें तें

पळोवपाक जाय.” “पूण हुस्को कसलो आसा?”

“घडये केन्सर आसूं येता.”

“कितें?” अनिलाक बसले कडेन घाम सुटलो. हातीपायाचीं बोटां थंड पडलीं.

“आमी शुअर ना. ही टेस्ट केली काय कळटलें.”

“हय, करात तुमी.”

दुसरे दिसा आईक ऑपरेशन थेटरान व्हरून रोकडीच परत हाडली.

अनिल सगळें मोन्यांनी करतालो. आईक सांबाळटालो. तिची चादर सारकी करतालो. कानार येयल्ले केंस सारके करतालो. तिच्या कपलार थंड उदकाची घडी घालतालो. पुसतालो. खंय तरी तेका सुलूस लागलेली. पूण तो कोणाचकडे उलोवक शका नासलो. रमिलाक मातशी तेची वागणूक वेगळी दिसताली. पूण आई हॉस्पिटलान आसा म्हणटकीत येयला जायत टेन्शन. म्हूण तें चड कितें विचारी नासलें.

आठ दिसांनी दोतोरान अनिलाक रिपोर्ट सांगलो. तेका हुस्को जाल्लोच.

“आमी हांगा रेडिएशन दितात. पूण सध्या मशीन म्होडलां, फाल्यां स्पेशल दोतोर सकाळीं येतलो. तेचेकडे उलय.”

“हां. उलयतां.” म्हणीत जड पावलांनी तो भायर सरलो. बाय घरा वचपाक भायर सरलेलें तें दोतोरान कितें सांगलां तें विचारपाक रावल्लें. अनिलाचें काळेंच पडलेलें तोंड पळोवन तें काचाबूल जालें.

“कितें रे? कितें जालें? कितें सांगलें दोतोरान?”

“हांगा गर्दी करूं नाकात. चला चला भायर. रावंड येवपाचो वेळ जालो.” म्हणत सेक्युरीटी येयलें.

“तूं भायर राव, चल. येतां हांव.” अनिल आईकडे येयलो. रमिला आईक चपाती खावयतालें.

“तूं भायर चल. बायवांगडा. हांव भरयतां.”

“आसूं, तूं चल हांव भरयतां.”

“म्हाका दोतोराकडे उलोवपाक जाय. तूं चल. दोगां दोगांक तीं रावपाक दिवची नात.”

रमिला उठलें आनी भायर गेलें. बाय आनी तें दोगांय भायर पार्कींगेतल्या झाडाच्या पेडार बसलीं. आईच्या हुस्क्यान दोगांय उलयतालीं. बरो वेळ बसल्या उपरांत अनिल येयलो. दोगांय उबीं रावलीं.

“अनिल, सांग कितें म्हणटालो दोतोर?”

ताकतिकेन बायन विचारलें. रमिलाय तेच्या तोंडाक पळोवपाक लागलें.

“आईचें बरें ना गो.”

“म्हणजे?” रमिला

हार्तीतले आपोल बायचे पिशवेन घालीत अनिल थंयच तेंकलो.

“आईक पिशवेचो केन्सर जाला.”

“कितें?” दोगांयनीं वांगडाच किळांच शी मारली.

“तुमी अशीं आबूज जावं नाकात. हें जावपाचेंच आसलें. म्हाका मातशी सुलूस पयलींच लागलेली.”

“म्हणजे?, तुका दोतोरान सांगलेलें?” बाय.

तशें डायरेक्ट सांगुकना, तेंकाय मातसो डावट आसलो. पूण बंगळूरच्या रिपोर्टाक दोतोर रावल्लो. आयज कन्फर्म जालें. आतां फुडें कितें तें येवजपाक जाय.”

“स्टेज कितली?” रमिलान विचारलें.

“तिसरी”

“म्हणजे बरी जातली मरे?” बाय

“खबर ना, पूण यत्न करूंक जाय. खंय कितें करचें कांयच सुचाना. पळोवया.”

अनिलाक हुस्को आसलो, पूण तो फटीचो आसचो अशी आशा तेका आसली. केन्सर म्हूण आयकतकीत तेकाय घाम येयल्लो. आई म्हटल्यार तेचें अर्दे जग. बापायक पळयल्ली याद जायना, पूण आईन कांयच कमी करूंक नासलें. पूण आतां होगाडलें.

जड जाल्ल्या पावलांनी तो परत आई कडेन येयलो. आईक कांयच कळपाक दिवप ना हें तिगांयनीं थरयल्लें. ती

उपाय करच्या पयलींच वयतली आसली, म्हूण सगळीं जाणां आसलीं.

अनिलाची, बायची आनी रमिलाची न्हीद गेल्ली. फाटले कितले दीस जेवण म्हणटात तें नासलेंच. सुके भाकरीर तीं दीस काडटालीं. हॉस्पिटलान म्हूण कितें खावं येतां? आनी ताप येवन येवन आई सुकता तसो दिसानदीस चिंतून अनिलूय सुकपाक लागलेलो.

बांबोळे हॉस्पिटलाचें रेडिएशन मशीन सारकें जायना म्हूण वाट पळोवन पळोवन अनिलान आईक घरा हाडलेली. हेका तेका विचारून धा कडे दाखयल्ली. गांवठी वखद सुरू केल्लें.

“व्हडल्या हॉस्पिटलाच्या प्रायवेट दोतोराकडे व्हरूया” म्हूण बाय आनी भावोजी येयलीं. दोतोर हेंचे वळखीचोच आसलो, पूण बरोच वेळ आईक तिश्ट रावचें पडलें. मागीर एकदा आईक दोतोरान पळयली. भायर धाडली आनी रमिला आनी अनिलाक भितर दवरून घेतलीं. सगळे रिपोर्ट पळयले आनी

“आईक घेवन फाल्यां हॉस्पिटलान यो. एडमीट करूया. वांगडाच किमोथेरेपी करूया.” अशें दोतोरान सांगलें. अनिलान “हां.” म्हटलें, पूण रमिलाचें मन अनमनलें. शाळेंत विज्ञान विशय शिकयताना, इश्टांकडल्यान तेका मातसो अंदाज आसलो.

“पूण दोतोर, तिचें वजन फकत पस्तीस किलो आसा. किमो दीत जाल्यार तिका झेपतलो तो?”

अशें सवकास पूण ठाम उतरांनी तेंणें विचारलें. त्या बरोबर दोतोर नाकावयलें वक्ल दोळ्यांचेर काडीत तापलो,

“दोतोर तूं काय हांव गो? म्हाका कितें करूंक जायें तें बेसबरें कळटा!, आमकां कितें पेशंटाक मारपाचें आसता? फाल्यां एडमीट करूंक ना जाल्यार म्हयन्याभितर ती वयतली.”

रमिलान आवंदो गिळ्ळो. अनिलान दोळे मोठे केले. तशें

“तशें न्हू दोतोर, हांव फकत डावट क्लीअर करतालें.”

म्हणीत रमिलान फायली लांगीं केल्यो.

“येतात आमी फाल्यां,” म्हणीत अनिल आनी रमिला भायर आई आनी बाय बसलेलीं थंय येयलीं.

“फाल्यां एडमीट करपाक जाय अशें दोतोरान सांगलां,” अशें हुस्क्यान आसलेल्या बायक रमिलान सांगलें.

“नाका गो आतां बेजार येयला म्हाका त्या वखदांचो. कितें जाता तें घराच जावं.” थरथरत्या आवाजान आईन म्हटलें.

“तुकां कांय जायना गे. भीव नाका. बरी जातली तूं. चल या आतां” अनिलान आईक थातारली. भावोजीन गाडी हाडून उबी केली तशीं सगळीं बसलीं.

फाल्यां वचपाक जाय म्हूण बाय, भावोजी रावलीं. आयान भायर भितर करीत नाचतालो. तेका पळोवन आईक सू जाता. धादोसकायेन ती आयानाक लागीं घेताली.

तीं बसल्यांत तशे भावोजी आनी अनिल भायर पांय सैल करपाक गेले. दोतोराकडलें उलोवप अनिल भावोजीक सांगतालो. रमिलाचें पचकपण आनी दोतोर कसो तापलो तेंय अनिलान भावोजीक सांगलें. सगळें आयकून भावोजी गंभीर जालो.

“अनिल म्हाका दिसता रमिला खरें उलयलां. धडधाकड पेशंट सुद्धा किमो दिवन हाथरुणार पडटा आनी केन्नाच वयर पावता. तिका तो झेपत अशें म्हाकाय दिसना. आई परवां वयतली तिका आमी फाल्यांच धाडटले अशें म्हाकाय दिसता. रेडीयेशन बी जाल्यार वेगळें. किमो डेंजर अशें म्हाजें मत.”

हें आयकून अनिल अस्वस्थ जालो. कितें करचें तेंच कळानासलें तेका. हांगा व्हडल्या हॉस्पिटलाची आशा आसली पूण आतां... ?

“फुडें कशें कितें करपाचें तर ?” अनिल.

“राव, हांव एक दोन फोन करतां.” भावोजी फोनार उलयता म्हटल्यार अनिल अस्वस्थ पावलांनी येरझारे घालतालो. ऑफिसांतल्या अमेयान तेका ‘आईक बेळगावां व्हर’ म्हूण सल्लो दिल्लो. थंय पैशे कमी आनी ट्रिटमेण्ट बरी अशें तेचें म्हणणें आसलें. काय शिमोगा कर्नाटकांतलें वखद हाडूं ? हें काय तें असो विचार चालू आसताना फोन दवरून भावोजी येयलो.

“केन्सराक बेस्ट हॉस्पिटल म्हटल्यार मुंबय, ना जाल्यार बेळगांव. आमकां बेळगांव लागीं आसा म्हणटकीत थंय वचून एक ओपिनियन घेवया. मागीर पळोवया.”

“तशें जाल्यार तशें. पूण कळाव करून उपेग ना.” अनिल.

“आतां लीव घातलेलीच आसा म्हणटकीत फाल्यांच या. हांव बेळगांवच्या म्हज्या इश्टाक फोन करून सांगता, आमी येतात म्हूण.” भावोजीन म्हटलें. तशें अनिलानूय मनाची तयारी केली.

“जाता, चल हेंकां सांगुया.”

दुसरे दिसा तिगांय आईक घेवन बेळगावां गेलीं. रमिला आयाना खातीर घरा रावलें. व्हडल्या हॉस्पिटलाचें व्हडलें गार्डन. पळोवन बरें दिसतालें, पूण तें पळोवपाक कोणाकूच थंय वेळ नासलो. सगळे लोक हांगां थंय धांवताले. दोतोरान पेपर पळोवन आईक दुसऱ्या फाट्यान व्हरपाक जाय म्हूण सांगलें. पूण तो फाटो म्हटल्यार पांच स किलोमीटर पयस आसलेलें दुसरें हॉस्पिटल. खासा केन्सर दुयेंतींचें. तेचेर बरयल्लें व्हडलें नाव आईक वाचपाक येय नासलें. पूण थंयच्या दुयेंतींक पळोवन घडये तिका जाणवत की आपल्याक कितें तरी चड सिरियस जालां म्हूण. सगळ्यांक भायर दवरून फकत दोगांकूच भितर येवपाक सांगलें. मास्क, चपलां, कपडे सगळें बदलून आई आनी बाय भितर गेलीं.

सुमार दोन वरांच्या उपरांत बाय भायर येयलें. “आईक एडमीट करपाक जाय. एकट्याक वांगडा रावपाक जाता. हांगां रूम आसा. ट्रिटमेण्ट कितें दितले तें दोतोर सांगतलो. इतल्यान दुसऱ्या दारांतल्यान भुरगो सो दोतोर भायर येयलो. सगळ्यांनी तेचे भोंवंतणीं घोळको केलो.

“भीव नाकात, तुमची आई बरी आसा, सध्या चार दीस रावचें पडटलें. मागीर पंधरा दिसांनी एकदां हाडल्यार जाता.”

“दोतोर कितें ट्रीटमेण्ट तिका आतां?” अनिलान अनमनत विचारलें.

“तिका सध्या मातशें रेडीएशन दिवन पळयतले.”

“आनी किमोथेरेपी?” भावोजीन काळजीन प्रस्न केलो.

“आमची वेगवेगळ्या पांच तज्ञ दोतोरांची कमिटी काम करता. पेशण्टाचें वय, वजन, स्टेज सगळें पळोवन ते थारायतात, आनी तुमचे आईक सध्या किमो उपकाराना अशें सगळे कमिटीचें मत जालां. सध्या रेडीएशन दिवन पळयतले. किमो घेवपाक ती तितली सबळ ना.”

“पूण सारकी जातली न्हू?”

ल्हान भुरग्याच्या काकुळतेच्या सुरान अनिलान प्रस्न केलो. तेच्या खांदार हात दवरून दोतोरान म्हटलें.

“कांय काळजी करूं नाका. आमचे परीन जाता तितले आमी प्रयत्न करतलेच. बाकी सगळें तेचे सुवादीन.” दोतोराचीं तीं मृदू आश्वासक उतरां आयकून अनिलाक सूं जालें. आपूण योग्य जाग्यार पावलां अशें तेका दिसपाक लागलें. आपलो वळखीचो आसलेलो आपल्या वाठाराचो दोतोर आनी हो दोतोर हेतूंत फरक दिसलो. तेका ‘रमिलाचो अंदाज खरो आसलो तर’. मनातल्या मनान तेका रमिलाची तुस्त दिसली.

“सिस्टर तुमकां रूम दाखयतली” म्हणीत अनिलाक थोपटीत तो गेलो.

“येस डॉक्टर हनगल.” अशें दारावयले सिस्टरान म्हटलें आनी ती भितर गेली.

हो दोतोर अनिलाच्या मनान भरलो. भुरगो आसुनूय तो समजीक दिसलो. आपल्याक ल्हान भाव बीन आसलो जाल्यार असोच दिसता आसलो. आमचो आयान व्हडलो जालो काय असोच दिसतलो. तेका हेच्याच सारको दोतोर करपाचो. अनिलाचें मन भविश्यातल्या भावविश्वान घुंवपाक लागलें.

“अनिल परोब कोण” सिस्टर परत येयली. अनिल झटकन धांवलो. हीं वखदां सकयले फार्मसीतल्यान घेवन येयात. चार नंबर रूमान तुमच्या पेशण्टाक शिफ्ट केल्या.

सगळीं जाणां रूमांत पावलीं तेन्ना आई खाटीचेर लवंडलेली. बायन पयलीं तिका उदक पिवयलें आनी मागीर सांगले.

“आमकां हांगा चार दीस रावूंक जाय! रावया मगे?”

आईची नदर अनिलाक सोदपाक लागली.

“चारूच दीस, फकत बारीकशीसो शेक मारतले, आनीक कांय ना.” भावोजीन ताकतिकेन सांगलें.

“पळोवया.”

“आनी हांगां सेपरेट रूम आसा. जेवणा-खाणाचो प्रोब्लेम ना. आयज फाल्यां हांव रावतां, परवां रमिलाक येवनी. मागीर वांगडाच घरा वचपाक बरें. भावोजीन हयकार भरलो. इतल्यान अनिल वखदां घेवन येयलो. येयनाफुडें आईक तेंकून बसलो.

“कितें केलें गे आई, कितलो वेळ भितर व्हेली तुकां?”

“आरे कितले दोतोर, सगळे तपासतात. मागीर एक कपडो दवरून शेक कसो दिलो. तो भुरगो दोतोर मात भांगर मनीस. म्हाजो हात धरून रावलो बाबडो.”

“दुखलें?” अनिल.

“तेन्ना ना, आतां मातशें किटी किटी जाता” आई.

ह्या डॉक्टर हनगलाच्या रुपान आपल्याक देव पावलो. असो परत विचार अनिलाचे तकलेंत येवन गेलो.

बुडट्याक काडयेचो आदार, तसो तेका आतां दोतोराचो आदार दिसपाक लागलो. आईचें वखदपाणी सुरू जालें. शेगीत दोन म्हयने पंधरा दिसांनीं एकदा येवचें पडलें. फुडें गरज पडल्यार हांगांच रेडीएशन घेवं येता अशेंय सांगलेलें. पूण अनिल बेळगांवांच तिका व्हरतालो. थंयच्या स्टाफाचेर, खास करून रेडीएशनचो डॉक्टर हनगलाचेर अनिलाचो आनी आईचो दोगांयचो बरोच विश्वास बसलेलो.

आईक ट्रीटमेण्टान बरोच फरक पडलो. तिचो बारीक ताप बंद जालो. रूच परत येयली. ती परत भायर भितर भोंवपाक लागलेली. सगळीं तिका पातयानासलीं. कोणूय खबरेक येता तेच्याकडे बेळगांवच्या पुराय स्टाफाची तुस्त करताना अनिल थका नासलो. भावोजी आनी तो आलटून पालटून वयताले.

मजगतीं अनिलान घर बांदपाक घेतलें. आईचें सपन आसलें, कशायनी तें पुराय करचें म्हूण रमिलानूय कमर बांदली. भावजी आनी बाय, दोगांय घराच्या कामानूय आदार करपाक लागलीं.

घरांतल्यो राजकारणाच्यो खबरी कमी जाल्ल्यो हें रमिलाक सूख दिसतालें. ‘अनिल बदलतलो काय?’ ‘च्या ! तें आनी केन्ना शक्य आसा?’ असो आरतो परतो विचार रमिलाचे तकलेंत घुंवतालो. ‘आईक लागून सध्या तेका वेगळीं चितनां लागल्यांत. घराक लागून बिझी उल्ला. आसूं.. पळोवया.’ पूण टीव्हीवयल्यो राजकी डिबेट्स कमी जांवक नासल्यो.

मदीं मदीं हनगल दोतोर आपूण जावन फोन करून आईची खबर घेतालो. बारीक बारीक सुचोवण्यो करतालो. आईन तेका आमी घर बांदता म्हूण उमेदीन सांगलेलें. आई आतां त्यामानान बरी आसताली. आईचो सांगात, आयानाचें नाचप, आनी घराचें तयार जावप ह्यो गजाली रमिलाक आनी अनिलाक जोडून दवरताल्यो. कितेंय आसल्यार डॉक्टर हनगलाक फोन करपाक अनिल अनमनी नासलो. आदीं मदीं बेळगांव वचून येवप जातालें. घराचेंय थोडें सामान बेळगांवच्यान हाडप सोंपें जाल्लें. घर तयार जालें. आई धादोसली. म्हणटा म्हणटा, अशींच दोन वर्सां गेलीं. आनी...

एकदीस आईचो एक पांय खूब सुजलो. टट्टीत जालो. तिकाच तो उखलपाक जायना जालो. तसल्यांनीच तिका प्रायवेट डॉक्टराक दाखयली. तेंच्याणी हात वयर केले. भावोजी परत बेळगांव या म्हणपाक लागलो. पूण तिका प्रवासाक त्रास जातले म्हूण अनिल अनमनपाक लागलो. सदच्या भशेन दोतोर हनगलाकडे फोनार उलोवप जालें.

“आईक सध्या थंयच दाखय, मातशी बरी जाली काय हांगा हाड. प्रवासान पांय आनीक सुजपाक नाका.” पडट्या फळाची आज्ञा मानून अनिलान रोकडीच आईक बांबोळे व्हडल्या हॉस्पिटलान व्हेली. थंय कांय फरक पडूंक ना. आठ दिस म्हटल्यार आईचो एक एक अवयव निकामी जावपाक लागलो. पोटांतल्यान वेदना येवन तिका असह्य त्रास जाले. तेच दुखीन तिणें निमणो श्वास घेतलो.

अनिल, रमिला, बाय भावोजी एकमेकांक सांबाळटालीं. कॅन्सर जाला म्हूण बांबोळेच्यान आईक डिसचार्ज दिल्यार दोन वर्सां जाल्लीं. हीं दोन वर्सां बेळगांवची वाट झरयल्ली. घर बांदून आईचें सपन साकार केलें हेंचें समादान तेतुंतल्या तेतूंत अनिलाक आनी बायक जाल्लें. आई गेली आनी कांय काम ना अशें सगळ्यांक उक्तें उक्तें जालें. तिचे भोवतणी वेळ वयतालो. बारा दीस जाल्या उपरांत रमिलान

अनिलाक म्हटलें,

“आमी एकदा बेळगांव या?”

“कित्याक आतां बेळगांवां?, आई काय ना.”

“हॉस्पिटलान या. एक म्हयनो काडची ना म्हणटालो दोतोर तिका. ना म्हटल्यार आईक तेंच्याणी दोन वर्सां जगयलीं. आनी ते तिची वाटूय पळयतले. डॉक्टर हनगलाक तरीं मेळून येवया.”

डॉ. हनगलाचो उगडास काडटकीत अनिलाक तिब्रतेन तेची याद जाली.

“या फाल्यांच्या शेनवारा.”

वयच्या पयलीं रमिलान धा ल्हान ल्हान डबे घेतले. गिफ्ट पॅक करून. शेनवारा तीं दोगांच आईच्यो यादी काडीत बेळगांवां गेलीं. हॉस्पिटलान पावतकीत वळखीचीं तोंडा तेंका ‘एकटेच येयल्यात’ अशे नदरेन पळयतात अशें तेंका दिसलें.

रमिला कोणाकोणा सिस्टरीक, हाउज क्लीनिंग स्टाफाक, फार्मसीस्टाक मोगाची भेट दिवपाक भोंवपाक लागलें. अनिल रेडीएशन ब्लॉकाच्या मुखेल सोफार बसून रावलो. कितल्यो यादी ह्या हॉस्पिटलान दिल्यात आमकां. खंय केन्ना भोंवपाक नकळो आसलेली आई आपल्या निमण्या वर्सांनी हांगां येवन रावन गेली. आईवांगडाचे हांगांसल्ले खीण अनिल परत जगपाक लागलो. आई गेल्ल्याक तेका पोरकें पोरकें दिसतालें. हक्काचो आदार गेल्ल्यान तेका आपूण अपंगूळ कसो दिसतालो. एकटो एकटो पडलों आपूण अशी तिब्र भावना उफाळून वयर येयली आनी नकळटां तेचे दोळे भरून येयले. इतल्यान तोच आश्वासक उबदार हात तेच्या खांद्यार पडलो. अनिल चटकन फाटल्यान वळ्ळो आनी उबो रावलो. डॉक्टर हनगलाक पळोवन तेका भरून येयलें. “आई...” फुडलें तेका म्हणपाक जालें ना. तेणें आपूण जावन फुडें सरून अनिलाक वेंगेंत घेतलो. अनिलाच्या भरून येयल्ल्या भावनांचो बांध फुटलो आनी तो ल्हान भुरग्यासारको दोतोराचे कुशीन रीगलो. तेच्या उमाळ्याचो ओसोर वचा मेरेन दोतोर तेका थातारीत रावलो. मागीर अनिलाचो भावनावेग गेल्याउपरांत तो सावशीक जालो.

“कितले दीस जाले?” दोतोराचोय आवाज घोरो जाल्लो. तेकाय आईची तीब्रतेन याद जाली.

“पंधरा दीस. तुमचे हातींत पावल्ली जाल्यार वाटावतली आसली घडये...”

“मूत बंद जाल्लें?”

“हय डॉक्टर” फाटल्यान येयल्ल्या रमिलान म्हटलें.

“मागीर बांबोळे व्हेली, पूण आठ दिसांनी....”

“तुमी तरीं तिका दोन वर्सां जगयली, देव बरें करूं तुमचें,” अनिल आतां सावरलेलो.

“चला कॅबिनान बसुया” म्हणीत दोतोर तेंका घेवन उजव्या वटेनचें दार उगडीत भितर गेलो. दोगांकूय खुर्ची ओडून दिवन आपूण टेबलाचे दुसरे वटेन वचून आपले खुर्चेर बसलो. आपल्या फ्लास्कांतलें गरम उदक वतून तेणें अनिलाक दिलें. अनिल तेच्या आपल्यापणान भारावन गेलो. एकटोच आसल्या कारणान तेका वांगड आसपाचें सूख खबर नासलें. तेची झलक तेका ह्या मनशान आपलो खांद दिवन दिल्ली.

“डॉक्टर ही तुमकां, आमचे कडल्यान ल्हानशी मोगाची भेट” म्हणीत रमिलान पर्सीतली भेट काडून दिली.

“तेची कितें गरज? तुमी म्हाज्या मोगाचींच आसात. अनिल म्हाका व्हडलो भाव कसो.”

“ना ना. दवरात तुमी.” म्हणीत रमिलान तेच्या हातींत दिली.

“बाबा गेल्ल्याक आईनूच आमकां वाडयलीं. तिका केन्सर जालो म्हण कळटकीत आमी हाल्लेलीं.” अनिल आतां सांवरलेलो.

“एका म्हयन्याची गॅरंटी दिल्ली तिका. तरीं तुमी दोन वर्सां तिचो सांगात आमकां मेळोवन दिलो. खूब खूब उपकार तुमचे” रमिला भावार्थी जावन उलयलें.

“तें कामूच आमचें.” डॉक्टर हनगलाच्या कॅबिनाचें दार उगाडलें आनी बंद जालें. डॉक्टराक कोण तरीं भायर रावताले. दोगांकूय तें जाणवलें.

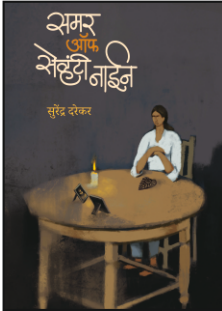
“तुमी आपले पणान सगळें केलें. देव तुमचें बरें करूं. मेन म्हटल्यार आईचें नव्या घराचें सपन पुराय जाल्लें तिका पळोवपाक मेवळें.” रमिलाचें उलोवन सोंपानासलें. दोतोर मंद हांसलो.

“बरें डॉक्टर, आमी येतात आतां.” अनिल उठपाक लागलो.

“हशीं हांव हांगां कोणाक आफयना. लोकांक हांगां येवचें पडप इतले दूख आसचें न्हू, अशें म्हाका दिसता. पूण तुमी केन्नाय सहज येयात. दोतोर म्हण न्हू. भाव म्हण मेळपाक येयात.”

अनिल सदगदीत जालो. तिगांय उबीं जालीं. फुडें सरून दोगांयनीं एकमेकांक घट्ट वेंग मारली. वेंगेत आसतानाच दोतोराने खुरेन आसलेल्या धव्या एप्रनाच्या कॉलरार अनिलान तांबड्या सुतांतलें नांव वाचलें.

‘डॉ. इजाज अहमद हनगल’.

वर्णमुद्राची नवी कादंबरी
समर ऑफ सेव्हंटी नाईन
सुरेंद्र दरेकर

किंमत ₹ ६५४/-

सवलतीत ₹ ६००/- ला पोस्टेजसह

घरपोच मिळेल.

संपर्क : वर्णमुद्रा पब्लिशर्स व डिस्ट्रिब्युटर्स,

शेगाव, जिल्हा बुलढाणा

९९२३७२४५५०

नमूद केलेला मोबाईल नंबर ९९२३७२४५५०

हाच व्हॉटसअप नंबर आहे, पत्ता त्यावरच

कळवता येईल.

अकाउंट डिटेल्स :

VARNAMUDRA PUBLISHERS

HDFC CURRENT A/C No.

50200047627114

IFSC : HDFC0002817

BRANCH : SHEGAON

OR

GPAY

9923724550 MANOJ PATHAK

किंवा

सोरियावाली तामारा डॉ. झीटा लोबो

आम्ब्युलन्स आपत्कालीन सायरन मोठ्या आवाजान प्रभात नगरा कडेन धांवताली.

“तामारा! तामारा!, तामारा. तामारा” अर्दकुटी अवस्थेंत स्ट्रेचराचेर पडली तेन्ना तिच्या तोंडार थापट मारली कारण सेंट इग्राटियस हॉस्पिटलांत पावपाच्या मिनटां भितर तामारा तिच्या तोंडाक जिवीत उरिल्ल्या नळयां मेरेन बसयल्ली खाटीर पडली. दोतोरान आपल्या सामक्या हळूच “तामारा, तामारा.” हाका जाप दिली ना तामारान.

तिच्या मनांतल्या खांद्यांतल्यान भायर सरपी अशांत ल्हारां उगम जाल्लीं आनी ती आजीवन दीपगृहाक धरतना तिच्या चैतन्याच्या देगेर मारली.

तामारान आपल्या रिपोर्ट कार्डाचेर एक नदर मारली. होन्नावरांतल्या प्रबाथ नगरांतल्या इंग्लीश मध्यम शाळेंत ती आठव्या वर्गांत शिकताली. इंग्लीश आनी हाजीरी सोडल्यार हेर सगळ्या विशयांक दर एका अंकाच्या चिन्ना खाला रगत तांबडे पट्टे आशिल्ले. तिणें एक देड दशक शाळेंत पुराय केल्लें. दर एका वर्गांतल्या दोन वर्सांचो अणभव म्हणून शिक्षकांनी तिका बडटी खातीर उण्यांत उण्या निकशांत व्हेलो म्हणून शिक्षकांनी तिका फुडल्या वर्गांत बडटी दिली.

प्राथमारींतल्या तिच्या वर्गांतल्या सहपाठ्यांनी कॉलेज सोंपयल्लें आनी कांय जाण चलयो लग्न जाल्ल्यो. तामाराचो व्हडलो भाव जेकब शाळेंत वचपाक लागली तेन्ना तिचे परस तीन वर्ग फुडें आशिल्लो. आतां तो बंदर ट्रस्टांत सुपरवायझर म्हणून काम करतालो आनी ताचें लग्न तामाराक दोन

वर्सा ल्हान आशिल्ल्या पेपेटा कडेन जालें. तिका भुरगें लेगीत जालें. तामराचो जुळो भाव कॉलेज सोंपून कारवार बंदरांत काम करतालो. रोखडेंच ताचेंय लग्न जावपाचें. तिची धाकटी भयण मारिया निमाण्या वर्सा बी.ए.

दर खेपे तिचो वर्सुकी निकाल जाहीर जातकच तिच्या घरांत एक काळखाची भावना भरताली. विचलित तामारा दिसानदीस वाचून आपल्या पुस्तकां कडेन एकटक पळयत रावली, जापपत्रांतल्या प्रस्नांक याद करपाची आनी याद करपाची आनी जाप दिवपाची आस्त बाळगून. तिणें वाचल्ल्याची याद तिका पयस जाली. तिचे विचार फकत जापांत संघटीत जावंक नाशिल्ले. शिक्षकांनी तिका “खंद्याच्या उदका भशेन जड”, “मंद” आनी “दुबळ” अशें म्हणिल्लें सगळें तिच्या मनांत प्रतिध्वनीत जाल्लें. “म्हशी”ची स्नाइड टिप्पणी लेगीत तिका शाळे मेरेन आनी परत तीन किमी. तिची हाजीरी शंबर टक्के आशिल्ली. शाळेंतल्या त्या सगळ्या वर्सांच्या उक्ताडाराचो एक बरो परिणाम म्हळ्यार ती इंग्लीश भाशेंत बरी तज्ञ आशिल्ली!

शाळे खातीर तालुक्या आनी जिल्लो पांवड्यार खेळगड्या सर्तींनी तिणें पिरायेच्या फायद्यान ढाल आनी ट्रॉफी जिखल्या खातीर तिका तिगोवन दवरली! हे कारण मात शाळेंतल्या तिच्या अस्तित्वाक तांणी विनयपूर्वक मान्यताय दिली. तें लेगीत. तें रोखडेंच सोंपतालें.. हाडिल्ल्या

तामराचे आवय मॅगडेलीनक मुखेल मालकीन आपयली. उतरां किस करिनासतना तिणें म्हणलें “मॅगडेलीन, तामारा आपल्या वर्गांतल्या हेर भुरग्यां परस खूब व्हडली. तिका टेलरिंग करपाक वा रांदपाक शिकयतना कित्याक धाडनात. ताचो फुडाराक कांय उपेग जातलो. मजगतीं तिका घरांत शिकपाक मेळटा आनी खाजगी रितीन धाव्या परिक्षेक हाजीर रावंक मेळटा” तामराचे आवयन तकली हालयली. “ठीक आसा भयण हांव तिच्या बापाय कडेन उलयतां.” ती आपल्या कुडींतल्यान भायर सरून कॉरिडोरांत भितर सरली. एक चपरासीन तिका कुशीक आपयली आनी सुचयली “तुमी तिचें लग्न कित्याक करिनात?” तिच्या मॅगडेलीनान तकली हालयली आनी “हम्म” मान्य केलें. सून पेपेटान जायते फावटीं अशें सुचयल्लें.

दुसऱ्या दिसा सकाळीं थॉमसनान आपल्या भव्य नाश्ट्या उपरांत मोट्यान गुरगुर केलो. तो दारांत पावतकच चप्पलांत पांय घालतना तामराचे आवयन ताका आडायलो. तिणें ताका फुसफुसावन सांगलें “तामारा फुडल्या म्हयन्यांत चोवीस वर्सां पुराय करतली. अजूनय तिच्या स्कर्ट आनी ब्लॉउजांत.” तिणें ताकाळपणान जोडलें “मारिया बेगीनच आपलें कॉलेज सोंपयतली....आनी तिचे खातीर प्रस्ताव आसात.” तिचो बापूय थॉमसन कितें म्हणपाक सोदता तें समजलें. “हम्म...गोट इट.” तो आपल्या बायलेक अर्थपूर्ण हांसलो आनी घरांतल्यान भायर सरलो.

थॉमसन हाचे कडेन आर्क दुकान आशिल्लें आनी तो पॅरिशांतलो सगळ्यांत गिरेस्त मनीस. तो आपल्या जिविताचेर खूब खोशी आशिल्लो. ताच्या जिवितांत ताका एकूच खेद आशिल्लो तो म्हणल्यार ताच्या चलयेक ताची शिकपाची तांक आनी बायलेची नदर वारसा मेळ्ळी. लोकांच्या खिळखिळ्या टिप्पण्यांक कारण आशिल्ल्या आपल्या चलयेचेर हात धुवपाक 10 वी वर्सा पुराय जायसर वाट पळयतलो अशें ताका दिसलें. “आतां लेगीत शाळेच्या वर्दींत.” आज सकाळीं ताचे बायलेन हो प्रस्न मांडलो म्हूण ताका खोशी जाली. “निदान तमारा बायलेक सैमीक रितीन येवपी गजाली करतली.” ताका दिसलें. ताणें त्याच पॅरिशांतल्या आपल्या इश्टाक ग्रीसियनाक तामरा खातीर

लग्नांत आपलो पूत स्टॅनीचो हात मागलो. स्टॅनीची नुस्तें मारपाची बोट आशिल्ली. बंदर शारांत ताचो बरो वेवसाय आशिल्लो. ताणें स्वता खातीर आनी फुडाराचे बायलेक घर बांदपाक लेगीत येस मेळयल्लें.

स्टॅनीन सहजपणान मान्य केलें. स्टॅनीन तामाराक आयतारा इगर्जेंत आनी हेर दीस शाळेंत वतना पळयल्ली. आवय-बापूय ताचेर आपलो संभाव्य न्हवरो म्हणून उलयतात तें आयकून तामाराचें काळीज एक धडधड वगडायलें. ग्रीक देवा भशेन सायकलीन वतना ताका तिची दखल घेतिल्ली दिसली ना. पॅरिशांतल्या सगळ्या चलयांचो दोळो आशिल्लो चलो तिचे कडेन लग्न जावपाचो अशें तिच्या बऱ्या भाग्याचेर तिका विस्वास नाशिल्लो. भावांच्या ताळयो आनी सासणीच्या जॅब आनी आवय-बापायच्या धीर धरपी मौनांतल्यान ती मुक्त जातली. शाळेंतल्यान मुक्तताय मेळ्ळी ती व्हडली सुटका! बीजगणित आनी रसायनशास्त्र हें एक धूसर चक्रव्यूह आशिल्लें.

सप्तका भितर तिचे आवय-बापूय व्यस्त जाले. रोखडेंच तिची आयज स्टॅनी कडेन लग्न जावपाची. आयज “‘फुलन मलाउन्चेम’”- स्टॅनीच्या बायकची आवाजा वांगडा तामाराच्या काळजाची धडधड धांवली. ताणें बुलेट सायकलाचेर देंवतना तिणें जनेला वयल्यान पळयलें. मात्सो लांब पूण सामान्य मानकां प्रमाण उंच आशिल्लो तो दर इंचाक फिल्म हीरो दिसतालो. ताणेंय आपल्या संभाव्य न्हवऱ्याक प्रभावित करपाची जतनाय घेतिल्ली हें स्पश्ट दिसतालें. ताच्या मात्शें हवामानान मारून उडयल्ल्या तपकिरी तोंडाक कान व्यापून दवरिल्ल्या केंसांच्या धुंवळीं पिकान बरी फ्रेम केल्ली. ताणें शेड्स घाल्ले. जनेला कडेन आशिल्ली धुसर सोबीतकाय ताणें पळयली आनी पुराय मिश्र्यो हांसलो. ती कृतींत सांपडल्या अशें जाणून जनेला वयल्यान पळून गेली.

तामारान निमाणे खेपे आरशांत स्वता कडेन पळयलें. काजलान रेखांकित केल्ले तिचे दोळे आतां व्हडले आनी उजवाडाचे दिसताले. तिणें तोंडार बर्फ आनी टॅल्कम पावडर लायिल्लें. तिच्या फुलांच्या स्कर्टाचीं प्लीट्स तिच्या जुळपी ब्लॉउजांत धुकलून वेवस्थीत दवरल्यांत. तिची आवय तिच्या कुडींत आयली आनी बेगीन बेगीन तिच्या गळ्यांत भांगराची दाट साखळी घाली. तिच्या पुराय छातीचेर व्हडलो लटकन लटकलो. कानांत घट्ट स्टड आनी हातांत दरेकीं दोन बांगडी घालून बापायची गिरेस्तकाय दाखयली. घट्ट हार, आनीक स बांगड्यो तिच्या लग्नाक तयार दवरून एका पेटांत दवरताले.

“‘तामारा, तामारा’” आपल्या आवयक आपयली.” वेगान भायर सरात. ग्रीक आनी मेरी तुज्या तकलेर फुलां घालपाक आयल्यात.” “‘फुलन मलाउन्चेम’”-

कुटमाच्या आनी इश्टां मुखार तामारा न्हवऱ्यान भेट दिल्ल्या गुलाबी आनी भांगराच्या बनारसाच्या झिलमिलपी साडींत उबी रावली, तामाराचे तकलेचेर अबोलीम आनी चमेली तारांनी सजयल्ली. स्टॅनी आनी तामारा लग्नाचीं मुदयो अदलाबदल करतना तांचीं काळजां एकेच सुरांत धडधडटालीं. अदलाबदल केल्लीं मुदयो.

स्टॅनीन आपल्या न्हवऱ्याक शरवती पुलाचेर लांब रुंदायेक पातळिल्ल्या सायकलाचेर व्हेली. फाटीर तिची उश्णताय जाणवून मुद्दाम बाजार, बंडर आनी कर्नल दोंगुल्लेंतल्या रस्त्यांनी ल्हवू ल्हवू सवारी करून तामाराक लग्न जालां अशें जाहीर केलें. ताणें तिका आपल्या घरा मुखार न्हंयचे वटेन व्हेली. ते एका फातराचेर बसतना ताणें उदकाच्या निश्चल पत्र्याचेर तिचें प्रतिबिंब पळयलें. व्हडल्या कॅनव्हासा भशेन न्हंय चलयेच्या निवळ तोंडान मळबाचो सकाळचो वैभव प्रतिबिंबीत करतालो. जितलें ताणें तिका पळयलें तितलेंच ताच्या काळजाक तो सदांकाळ पुरायपणान ताचो जातलो त्या दिसाची

तळमळ जाताली.

तिच्या परावर्तनांत स्टॅनीचें तोंड तिच्या तोंडाक लागीं दिसलें आनी ताणें म्हणलें “डार्लिंग.” ती लांब जाली. “तुका डार्लिंग म्हणटलो, ठीक आसा?” तिणें म्हणलें “चे, लोक हांसतले.” “बरें तांकां अरबी दर्यांत उडोवचें थंय ताणें दर्या कडेन दाखयलें.” “तुमी म्हजो प्रियकर.” तो तिच्या “डार्लिंग” फाटल्यान वतना ती उठली आनी पळून गेली.

कासुअरिना झाडां मदल्यान आनी दर्यादेगेर भोंवपा सयत लग्नसुवाळो आनी लग्न हो अंतरीम काळ रोखडोच सोंपलो. स्टॅनी आनी तामारा रोखडेंच वळीक वयर वचून वेदी कडेन गेले आनी थंय तांकां दादलो आनी बायल अशें उच्चारताले.

तामारा आपल्या लग्नाच्या दुसऱ्या दिसा आपल्या नव्या घरांत जागी जाली आनी आयुश्यभर थंयच रावपी भशेन आपलीं कामां करपाक लागली. तामाराक स्वताच्या घरांतल्यान स्वातंत्र्याची भावना जाणवली. तामारान सगळे आडमेळीं सोडून ताका सुरवेक खाजगी आनी रोखडेंच हेर सगळेकडेन “डार्लिंग” म्हणलें.

स्टॅनीचें नवें घर ताच्या पुर्वजांच्या घरांतल्यान कांय फर्लांग पयस आशिल्लें. ताणें आपलें घर शरवती न्हंयचे कुशीक बांदिल्लें. एक रस्तो ताच्या कंपाउंडाक न्हंयचे वटेनच्यान विभागतालो. काळोख जायसर सुर्याचो अस्त पळोवपाक तांचो आवडीचो पर्च म्हळ्यार फातरांतलो एक व्हडलो फातर.

घरांतल्यान पोरन्या दीपगृहाचेर नदर पडटाली, जी दशकांभर पोरन्या बंदर शारांत बंदरांत येवपी तारवां आनी बोटींक मार्गदर्शन करताली. दीपगृहाच्या फाटल्यान होन्नावरांत नुस्त्याचो बाजार, भाजीपालो आनी ठोक विक्रेत्याचीं दुकानां आशिल्लीं. लांब शारावती पुलाक लागून कासरकोडाक होन्नावर शाराक जोडलो. तिणें तें पळयलें आनी दर दिसा सकाळीं आनी सांजवेळार पुल कसो हुंपताली हाची याद करून खूबदां हांसली. बंदर शाराच्या बंडराचेर गोदींत दवरून सगळ्या आकाराच्या आनी आकाराच्या नुस्तेमारी बोटींनी आनी लाँचांनी नुस्तें रितें करून परतून टोंकार हांगा गोदींत दवरपाखातीर न्हंयचे दुसरे वटेन परतले. न्हंयच्या तोंडाभायर उजवे वटेन अस्तंतेवटेन व्हड अरबी दर्या पातळ्ळो आनी ताच्या फाटल्यान आशिल्ल्या शारां आनी शारांची देग आलिंगन दिली.

धव्या रेंवटी बागेंतल्या ओलेअंडर झाडां मदीं ते परतून चलले. प्रवेशदाराचेर आशिल्ल्या जाळयेक गुलदस्त आनी जांबळ्या रंगाच्या पॅशन फुलांची द्राक्षवेली सोबीत करताली. ल्हान ‘सिट आउट’ जावपाक कारणीभूत जाता. फाटल्या आंगणांत एक बांय, धुंवपाचो फातर आशिल्लो. बीं घालपाक तयार भाजी वाडोवपाखातीर व्हडलो पॅच आशिल्लो. स्टॅनीन आपल्या जोडीदारा वांगडा आपल्या जिविता खातीर सगळें सोदून काडलें.

स्टॅनींतलो बदल पळोवन ताची आवय थरेसा खोशी जाली. लग्न जावचे पयलीं तो सांजवेळा उसरां घरा परततालो आनी केन्ना केन्ना दुसऱ्या दिसा लेगीत इश्टां वांगडा वेळ घालतालो. तिका दिसलें “ती रानटी घोड्याचेर बरी हारसो.” ताका आपलें नांगर तिच्यांत मेळ्ळां हें तिका कळ्ळें.

तामारा दनपारां दारांत आपल्या नव्या घोवाची वाट पळयत रावली. तिणें तांचे खातीर मेज थारायल्लें. ताच्या आवडीच्या लेडी फिश कढीची एक बाटी नाल्लाच्या रोसांत. कांदो, पाचवीं मिरसांग आनी कुस्करून काडिल्लो नाल्ल, तपकिरी तांदूळ भरून एक जेवण आनी लोणचें ल्हानशी बाटी दोन थाळी आनी चवथ्या प्लेटिंनी मेजाचेर मांडून दवरल्ली. तो तिचेर चुंबन आनी आलिंगनाची सरी

घालतालो आनी थोडो वेळ ‘विश्रांती’ जाले उपरांत परतून कामाक वतालो. तामारा ताचो संवसार आशिल्लो आनी रोखडेंच थंय एक एक करून तीन ल्हान भुरगीं भितर सरलीं, तांचें ल्हान कुटुंब पुराय करपाक.

दर दिसा सांजवेळार किरकोळ विक्रेत्याच्या नुस्तेमारांक आनी शेशंक दर्यांतल्या खाणां कारखान्याक नुस्तें पुरवण केल्या उपरांत स्टॅनी आपल्या कामगारांक परतून चड नुस्तें मारपाक धाडटालो आनी आपल्या ल्हान घोंटेरांत परततालो. दुसऱ्या दिसा नुस्त्यान भरिल्ली बोट घेवन ते परत येताले.

ताणें आपल्या भुरग्यां वांगडा खेळून तांकां न्हिदेंत धाडले आनी मागीर तामाराचो वेळ आयलो. तामारा स्टॅनी तिचे खातीर त्या दिसाच्यो घडणुको सविस्तरपणान उक्तायतना ताका तोखणायेन आयकताली आनी आयकताली. ती घरांतच बंद आशिल्ली. तामाराक मेळचे आदीं ताचें जिवीत नांगर नाशिल्ल्या बोट्टी सारकें आशिल्लें. तामाराचो संवसार स्टॅनी ह्या तिचो दीपगृहा भोंवतणी केंद्रीत आशिल्लो. घर, अग्नीकुंड आनी घोव; एक सोडून हेर कसलीच अपेक्षा नाशिल्लो घोव. ताचो एक खर नारा आशिल्लो “तुमी तुमचो धावो पांवडो पुराय करचो पडटलो. होच वेळ बायलांचो. पळयात, हांगा भारतांत इंदिरा गांधी आनी इंग्लंडांत मागरिट थॅचर. शिक्षण नाशिल्ली बायल जिणेंत पयस वचूंक शकना. निदान तुमची एसएसएलसी पुराय करात.”

“रांदप आनी नितळसाण कोण करतलो? माझ्या सासणीक?” तिणें खेळून विचारलें. “डार्लिंग, आयाह दवरूंया.” तो म्हणटालो, “तुका घराच्या धुमशेणाक वेळ कित्याक वाया घालपाक जाय?”

तामारा सदेचे भशेन हांसली आनी जाप दिली. “तुमी कसलो मनीस? म्हजो मेंदू एका लांकडी खंडांतल्यान तयार जाला. पुस्तकां आनी हिटलर शिक्षकां सारके म्हाका सोंपलां. आतां तू आनी म्हजीं भुरगीं म्हजीं पुस्तकां.”

“अशें आसा काय? तुमची शिकवण राकेश, राजेश आनी रीना हांणी तेन्ना हुशार केला. तिनूय आपल्या वर्गांत पयल्या क्रमांकाचेर आसात. तुका डार्लिंगाक लागून ते इतली बरी इंग्लीश उलयतात. एकदां ते १० वी पार जाले उपरांत ते तुमचे कडेन उंच पळोवचे नात. तुमी तुमच्या भुरग्यां परस बरे आसूंक जाय.” ताणें तिका समजायली.

रांदपाच्या कुडींत तिणें सिकांत आयदनां करप सोंपपाची वाट पळयतना लेगीत तो म्हणटालो “डार्लिंग, फाल्यां आयदनां धु” दुसऱ्या दिसा आपलीं काळजी आशिल्लीं, नाशतो, तीन भुरग्यां खातीर जेवण पॅक करून तांकां धाडप शाळेंत जेन्ना रिक्शा 8.30 मेरेन पावता. तिचो दीस निवळसाण करून सोंपचो पडटालो आनी उपरांत तो तिका खेळून न्हिदपाच्या रूमांत व्हरतालो.....

तामारान तें स्टॅनीची तिचे कडेन आशिल्ली कुड्डी तोखणाय म्हणून न्हयकारली. तो आपल्या कामगारांचें वेवस्थापन करता, गुंतागुंतीच्या आंकड्यांचे हिशेब दवरता, तांकां एक आरामदायक सोयीस्कर घोंस दिता अशें तिका समाधान मानताली. तांचीं भुरगीं राकेश, राजेश, रीना हांकां आपल्या सपनांचे दूत म्हणून तिणें सपनांत पळयलें.

आज सांजवेळा तमारा मात्शी अस्वस्थ जाली. स्टॅनीचो येवप चड करून दीपगृहांतल्या

उजवाडाक लागून जातालो. क्वचितच प्रसंगांनी जेन्ना ताका जेवणा खातीर घरा येवंक मेळनाशिल्लो तेन्ना तो सकाळीं म्हायती दितालो. आयज तो जेवपाक घरा आयिल्लो ना हें, तिका चड अजाप जालें ना, कारण तो घरांतल्यान उसरां भायर सरलो, आनी खूब पावस पडलो. घडये तो वेवसायाक लागून शेजारच्या कुमटा वा मुरदेश्वर शारांत गेल्लो आसतलो. फाटलीं 10 वर्सां ताच्या घरांतलो लायट आनी दीपगृह पेटचे पयलीं घरा परतप ही एक नित्यनेम आशिल्ली.

रोखडेंच काळोख जातलो. सांजवेळाचें मळब धुकें आशिल्लें. तामारा चिंतूक लागली. स्टॅनी खंय आसा? तिका अजाप जालें. तिचो प्रियकर बरो ना? आयज सकाळीं नाशतो करतना तो बरोच आशिल्लो. ताणें आयज सकाळीं तिका खऱ्यांनीच घट्ट आपल्या आलिंगनांत धरून सदचे भशेन तिच्या दोळ्यांत पळयतना खेळणीं तिच्या नाकाचेर नाक घांसून गेल्लो. सायकलीन भायर सरतना ताचो भाव ताचे वांगडा आयिल्लो.

गेटीचेर ताची खंयचीय लक्षणां दिसूंक तिणें आपली मान क्रेन केली. न्हंय कांठामेरेन भरली आनी जेटीक बांदिल्ली ल्हानशी बोट न्हंयत डोलली. सांजवेळाच्या मळबांत करड्या पावसाच्या मेघां मदीं रगत तांबडे पॅच लेपले. दुबळो सुर्यान क्षितीजांत बुडत वचत आपलें जिवीत रगत दर्यांत ओतलें. पयसुल्ल्या दर्याचेर आनी तिच्या घराच्या मुखार व्हांवपी न्हंयचेर वितळिल्ल्या भांगराच्या थराची व्हाळ उडत गेली.

राकेश, राजेश आनी रीना तिचे वांगडा दारांत वाट पळयत रावले. रोखडीच रात जाली. काळखांत वाट पळोवन थकून तामारा तांकां भितर घेवन जेवण दिलो आनी खाटीर धाडलो आनी परतून दारांत गेली. तिणें दारांत बसून दीपगृहा कडेन पळयलें. पावसाच्या पावसाच्या आक्रमणांत दीपगृह कठीणपणान दिसताली. तिच्या काळजाक भंय आशिल्लो की तिच्या साद्या मनांत ताका इतलो वेळ कित्याक लागता हाची कल्पना करपाक मेळनाशिल्ली. एके फाटल्यान एक लायटी बंद जावपाक लागली म्हणून रात निराश जावपाक लागली. फकत दीपगृहांतलो उजवाड काळखांतल्या धुक्यांतल्या पयसुल्ल्या नखेत्रा भशेन झिलमिलतालो. मागीर आशेचो एक चिंको. तो आवय-बापाय कडेन गेला काय? ह्या वेळार तो तांकां कित्याक भेट दितलो?

आंदोलित जावन तिणें घबरून आपली साडी पल्ल आपल्या भोंवतणी ओडली. तिणें एक छत्री उखली आनी घरांतल्यान भायर सरतनाच तामाराक स्टॅनीक ताच्या बुलेट सायकलचो आवाज आयकलो. तिणें छत्री सोडली आनी पावस पिनांचे भशेन तिचेर मारता आसतना लेगीत ती गेट उगडपाक धांवली. तिका धरून तो घराचे वटेन धांवलो आनी पावसांत भिजल्या म्हणून तिका गाळी घाली.

स्टॅनी थकल्लो दिसतालो. सोप्या कुर्सीच्या कापसाच्या पड्ड्यांच्या कपड्यांत तो प्लंब जालो. “एक कप च्या प्लीज” स्टॅनीन विचारलें. “आतां च्या?” तिणें विचारलें. ताणें मात्शें मुखार सरलें. तामारा धांवून रांदचे कुडींत भितर सरली आनी बेगीन च्याय तयार केली. ताका घाम येतालो आनी तिच्या हातांतल्यान च्याचो पेग काडून थंड उदका भशेन खरखरीत गरम च्या पियेली तेन्ना ताचो हात हाललो. तिका कसलेच प्रस्न विचारपाक तिका चड भिरांत दिसताली. हें तिका नवें आशिल्लें. ताणें सांगपाची ती वाट पळयत रावली. ताणें कांयच सांगलें ना. तो उठलो, खूटांतल्यान टॉवेल ओडून बांयत गेलो. न्हाण घेतले उपरांत ताणें दार उगडलें आनी ‘सिट आउट’च्या पॅरापेटाचेर बसलो. वादळी पावसाच्या फवाऱ्यान तो ओलो आशिल्लो. ताणें सिगरेट पेटयली आनी काळखांतल्या न्हंयेक आनी

ताचे पलतडीं पळयलें. समोरच्या शारांतले कांय विरळ शिंपडिल्ले रातचे दिवे ग्लो वर्मा भशेन झिलमिलताले आनी काळखांतल्या रातींत मेले.

मजगतीं तमारा न्हाण घेतली आनी ताजी साडी घालून भायर सरली आनी ताचे कुशीक उबी रावली. तामाराचो गैरहाजेरी वा आतां फाटल्या अर्द्या वरांत तिची हाजीरी पळोवन स्टॅनीक खबर नाशिल्ली. तो विचारांत वचून गेलो. तिका भंयाची भावना भरली. घोवाच्या ह्या वागणुकेचो अर्थ लावपाक तिका आपल्या चकचकीतपणांत तोंडातल्यान खंयचेंय उतर भायर काडूंक मेळ्ळें ना. “आमी जेवण खावप.” अशें हांसो भायर हाडप? स्टॅनीन आपल्या सपनांतल्यान उडी मारली आनी “ठीक आसा, ठीक आसा” म्हणलें आनी उठलो. तो मात्सो वळवळलो. तामाराक विचारलें “तो पिल्लो आसा काय?” ताणें केन्नाच सोऱ्याक हात लायलो ना. तिणें ताका विचारलें. “किदें जालें? तूं बरो आसा?”

ताणें तिचे कडेन पळयलें आनी हांसलो “ना ना ना I'm fine. आयज म्हाका खूब काम आशिल्लें. थकलां. खूप थकलो.” ते भितर सरतना ताणें तिच्या खांद्याक धरलो.

“ठीक आसा, मागीर बेगीन न्हिदेची गरज आसा” जेवणा खातीर जेवण मेजार हाडटना तिणें सांगलें.

तामारान ताची सेवा केली. तिणें कठीणपणान स्वताची सेवा केल्ली तेन्ना स्टॅनीन आपल्या थाळींतलें जेवण गिळ्ळें, गिलासांतल्यान पियेलें आनी उरिल्ल्या उदकान थाळींत बोटां धुवन सरळ न्हिदेंत गेलो. तामारा ताच्या फाटल्यान न्हिदपाच्या रूमांत गेली, गजाली एके वळीन सोडून. स्टॅनी खाटीर पडलो. तो कमानी कडेन एकटक पळयत रावलो. तामाराच्या दोळ्यांतल्यान दुकां आयलीं. तिच्या प्रियकराचें किदें जालें? सगळ्यो कथा खंय गेल्यो?

तिच्या बायल मार्गानी ताका जागो करतलो अशी आस्त बाळगून तिणें ताचे कुशीक वळवळली. ताका ताची कांयच पर्वा नाशिल्ली अशें दिसतालें. ताचें तोंड तिच्या हातांत घेवन निमाणे विचारलें “डार्लिंग, तूं म्हाका भियेयता. हें मौन म्हजें जिवीत काडून उडयतलें. किदें जालें?”

मात्सो अधीर जावन ताणें म्हणलें “डार्लिंग, हांवें सांगिल्लें हांव खूब थकलां. म्हाका न्हिदेची इत्सा आसा.”

तामारा परत रांदचे कुडींत आयली. तिणें धांवपळ करून गजाली मुखार दवरल्यो आनी दुसऱ्या दिसा खातीर आयदनां सोडून परतून न्हिदपाच्या रूमांत आयली. ताचे दोळे बंद जाल्ले. घडये तो थकला आसतलो अशें तिका दिसलें. तिणें लायटी बंद करून ताचे कुशीक पडली. तिच्या साद्या मनाक तिच्या घोवाच्या बदलिल्ल्या वागणुकेची तकली वा शेंपडी करपाक मेळ्ळी ना. वाट पळोवप आनी दिसाच्या कामाच्या थकवाक लागून ती खोल न्हिदेंत घुसली.

*** हें.

स्टॅनीन दोळे उगडले. तो घुंवपी पंखा कडेन एकटक पळयत रावलो. भायल्यान येवपी वादळ पंखाच्या आवाजा परस चड व्हड आशिल्लें. भितरलें वादळ ताची तकली घुंवडायत आशिल्लें. थकवा आसून लेगीत ताचें मन जागृत आशिल्लें. ताणें खोंकली मारली आनी गिळ्ळी. ताच्या दोळ्यां मुखार दिसाच्यो घडणुको उक्त्यो जातना ताचें काळीज चडांत चड धडधडटा अशें ताका दिसलें.....

आज सकाळीं नाशतो केल्या उपरांत स्टॅनीन बँड श्रीलंकेचेर रेडिओ सुरू केलो. नव्या रिलीजांची घोशणा जाले उपरांत रेडिओन सिनेमांतलीं आकर्शक रोमान्टिक गितां वाजयलीं. स्टॅनी गुंगतालो

बरोबर...

“हॅलूऊ.... मोगा आयज कामाक वचपाचें ना” तामारान विचारिल्लें.

“ओ ना. मळब इतलें धुकें दिसता? रातच्या वेळार खोल दर्यांत नुस्तें मारप ना अशें सांगलां. हवामान अजून बरें जावंक ना. पावसाच्या हंगामा खातीर बोट केन्ना गोदींत दवरूं येता तें पळोवपाक मात्सो उसरां वचतलों. म्हाका आनीक एक कप च्याय हाडून दल्लिंग.”

च्याचो घूट घेतना एका राजनयिक डी.पी.

स्टॅनीन आपली च्या पियेवप बंद केली आनी म्हणलें “मिसेस गांधीचो फाटीचो कणो गेला...” तामाराक राजकारणाची, आणीबाणीची चड उलोवपाची वा तातूंतल्यान भायर सरपी खंयच्याय संकश्टाची कठीण काळजी आशिल्ली. तिका सगळ्यां खातीर जायनासलें तिच्या संवसारांत बरें आशिल्लें.

“स्टॅनी, स्टॅनी बेगीन भायर सर!!” ताचो भाव व्हिन्सेंट गेटीर आशिल्लो. घडये ताचे आवयन ताका फोन केल्लो आसतलो.

तामारा हांसली आनी म्हणाली “जा. तुका उच्च आज्ञान आपयला!!”

स्टॅनी गेटी कडेन गेलो आनी ताच्या भावान ताका कितें तरी सांगलें. स्टॅनी आपलें पाकीट आनी चश्मे एकठांय करपाक घरा धांवलो आनी गेटी भायर धांवलो.

आदले सांजवेळार ताची बोट गोदींत आशिल्ली थंय ते बंडरांत पावले. उदका कडेन आशिल्ल्या घाटाचेर गर्दी आशिल्ली. बोवाळ जालो. ताणें गर्देतल्यान धुकललो. एक पुलीस उपनिरीक्षक आनी एक हवालदार गोदीचेर पळोवपाक उबे रावले. ताची बोट जंय नांगर घालपाक जाय आशिल्ली ती सुवात रिती आशिल्ली. उमेशा आनी नारायण खंयच दिसनाशिल्ले. ह्या अपघाताची खबर पुराय शाराक खबर आशिल्ली अशें दिसतालें. मागीर खबर उक्ती जावंक लागली. “बोट वादळांत सांपडली आनी नारायण आनी उमेशा दोगूय बुडले.”

पुलीस उप निरीक्षक मुखार सरून स्टॅनी कडेन उलयलो. मुर्देश्वरांत दर्यादेगेर मारून उडयल्ली ही बोट तातूंत हुचचीं डब्यां आशिल्लीं मेळ्ळीं. पुलिसांनी बोट आनी तातूंतली बेकायदेशीर वस्तू जप्त केल्ली. नारायणाची कूड वयल्या कासरकोड दर्यादेगेर मेळ्ळी आनी उमेशाची कूड उत्तरेक कुमटाच्या एका इनलेट लागसार रेंवाच्या दारांत गुठलायल्ली मेळ्ळी. स्टॅनीक पुलीस स्टेशनांत येवपाक निरीक्षकान सांगलें.

“दिसाक नुस्तें मारप आनी रातच्या वेळार आराखडप?” स्टॅनीक स्टेशनाचेर बसपाक इशारो दितना निरीक्षकान विचारलें.

“तांणी वादळी रातीं कित्याक साहस केलो हाची म्हाका कल्पना ना. हांवें तांकां सांगिल्लें नाका.” उप निरीक्षकान ताचेर विस्वास दवरलो ना.

ताचे आड पयलींच दोन कागाळी आयल्यो.

कागाळींत नुस्तेमारांच्या नात्यांतल्या लोकांनी सांगिल्लें की तांणी विनवणी केल्या उपरांत लेगीत स्टॅनीन तांकां खर पावसांत वचपाक जबरदस्ती केल्ली. ताच्या लोभान तांच्या जिविताचेर परिणाम केल्लो.

स्टॅनीन न्हयकारलो. “ना सर. बोट गोदींत पडल्या उपरांत हांवें तांकां घरा धाडिल्ले. वादळी रातीं आमी नुस्तें मारनात. बोट घेवन ते म्हज्या कळनासतना गेल्ले.” तीं रितीं उतरां अशें ताका खबर

आशिल्लें. ताचे साक्षीदार नारायण आनी उमेश आशिल्ले. तांणी ताका फटोवन घेतिल्लो. पुलीस स्टेशनाच्या भायर मनविरयत जमात जमली. तांची सहानुभूती मेल्ल्या मनशां कडेन आशिल्ली. पुलिसांनी हस्तक्षेप केलो आनी स्टॅनीक दोका मनशाच्या कुटुंबाक 50 हजार रुपया लुकसाण भरपाय दिवची पडली. हें सगळें ताचे कडेन आशिल्लें जिवीत वाचवप आशिल्लें. गजाली निवळावपा खातीर तो खांब्या वयल्यान पोस्टाचेर धांवतालो. एका पुलीस स्टेशनांतल्यान दुसऱ्या पुलीस स्टेशनांत, जंय बोट आनी मडीं मेळ्ळीं, त्या न्यायक्षेत्रांतल्या मुरदेश्वर, होन्नावर आनी कुमता.

पुलिसांनी ‘सल्लो’ दिल्ल्या प्रमाण फुडले गुंतागुंत जावचे न्हय म्हणून ताचे आड आशिल्ल्या तीन कागाळींचेर प्रक्रिया सोंपें करपा खातीर स्टॅनीन आपली सायकल धा हजारांनी दुकानदार गणेशाक दिली. दीस सामको उसरां जाल्ल्यान गणेशान ताका आपली सायकल घरा व्हरपाक परवानगी दिली.

फुडल्या विचारान स्टॅनीन मुखामळ घुंवडायलें. “बोट, प्रतिश्ठा आनी बचत एकाच वेळार बुडली. आरे देवा!” ताच्या काळजाचो धडधड चडांत चड व्हडलो. ताच्या काळजाच्या धडधडाचो आवाज ताच्या कानाच्या पथकांक आतां धरूंक मेळ्ळो ना. फुडें कितें जातलें? गणेश फाल्यां आपली लायफलायन, आपली सायकल घेवपाक येतालो. ताचें आनी ताच्या प्रियकराचें, ताच्या भुरग्यांचें कितें जातलें? तांचे खातीर ताचीं सपनां? ताका भरपूर घाम येतालो. ताच्या छातींत एक पांखो लागली अशें ताका दिसलें. ताणें स्वास घेवपाचो यत्न केलो. ताणें हात ताणून तामाराक “डार्लिंग!”

सकाळचो सुर्याचो उजवाड पडदे आशिल्ल्या जनेलाच्या चिंकांतल्यान तोंडार पडलो तेन्ना तामारान सुरवातीक दोळे उगडले. तिका खोल न्हीद आयिल्ली. तिणें घड्याळा कडेन पळयलें. 7 वरां जाल्लीं! भुरगीं आतां मेरेन उठून गेल्लीं आसूंक जाय. स्टॅनीचो हात तिच्या साडीन भरिल्लो हात चिकटून तिचे छातीचेर आशिल्लो. ताच्या हातांतल्यान ल्हवूच ओडून घेतना ती हांसली.

तिणें एक सुरवात करून गोळीबार केलो. एक दुःस्वप्न पळोवन ती जाग आयली हें तिका कळ्ळें ना.

स्टॅनीचो हात बर्फा सारको थंड आनी फातर सारको कडक आशिल्लो. तामाराच्या किर् किर् आवाजान पुराय शेजार जागो जालो. तिणें आपली साडी ताच्या हातांतल्यान काडपाचो यत्न केलो. ताचे ओंठ मात्शे हालले अशें दिसतालें. तिणें ताच्या गालाक हात लायलो, ताच्या तोंडातल्यान रगत व्हांवलें. तामारान किर् किर् केलें “डार्लिंग!!” आनी बेसुमार जालो.

*** हें.

तिचें सपन सोंपलें. तिचें दुःस्वप्न सुरू जाल्लें.

शोक करपी लोक एक एक करून वतना तामारा एकटीच उबी रावली. राकेश, राजेश आनी रीना आवयच्या घरा रावताले. तामारान आपल्या घरांतल्यान भायर सरपाक वचपाक न्हयकार दिलो.

तो परत येवपाची वाट पळयत ती घराच्या मुखार बसली. तिणें जेवण रांदून ताची वाट पळयली. आनी वाट पळयली. आपल्या जोडीदाराच्या आत्म्याची परत येवपाची वाट पळोवपी धक्को खाल्ल्या आत्म्याची आस्त बाळगून ती दारांत उबी रावली.

फकत योगायोगान. जशें तो दर दिसा सांजवेळा काम सोंपतकच दिसतालो. तिच्या आंगात.

स्टॅनीच्या सोडून गेल्ल्या आत्म्याक सप्तकाच्या रेक्लिम मिस उपरांत पेपेटुआन भुरग्यांक परत हाडले. “तांणी शाळेंत परत वचचें पडटलें. ते भायर रीनाक आवयची गरज आसा.” तिणें सांगलें.

“आवय, कांय दीस म्हजे कडेन राव” तामारान विचारलें.

झहांव करूंक शकना प्रिय. तुजी भयण फकत तुज्या भावाची काळजी घेता.....” आवय आपल्या धुवेचेर दुरुपयोगाची टिरेड सुरू करचे पयलीं तामरान "it's ok mother" म्हणलें. “तुज्या भुरग्यांची जतनाय घे” म्हणत तिणें आपल्या पल्लून दोळे पुसले आनी भायर सरली.

हें सपनां भितरलें सपन अशें तिका दिसलें. ना एक दुःस्वप्न.

अडचणींत जिविताचो जोड तिच्या अणभव नाशिल्ल्या खांद्यार स्थलांतरीत जालो. जियेवपाच्या अपरिहार्य यत्नांत भांगराचो दरेक कुडको विसर्जीत जालो. रांदचे कुडींतल्या पेटींत तिणें एकठांय केल्ले थोडे पयशे सप्तका भितर ना जाले. सहानुभूती रागाक सुवात मेळ्ळी आनी तांच्या भाग्याची भौशीक याद रोखडीच फीकी पडली. म्हयन्याच्या मनांत फकत मुठीभर नात्यांतले लोक हाजीर आशिल्ले. चार तोंडांक खावपाची भिरांत अनिश्चित काळा खातीर तिच्या किथ आनी किन हांची दुख्खाची भेट उण्यांत उणी दवरली आनी रोखडीच फीकी पडली. स्टॅनीची ताबूत तिच्या काळजाचेर जड जाली. आपल्या नशिबाचो राजिनामो दिवपा बगर दुसरो पर्याय नाशिल्ल्यान तिणें आपल्या तीन भुरग्यां वांगडा आनी तांचे खातीर आपल्या प्रिय व्यक्तीचीं सपनां घेवन जिणेची जड गाडी ओडपाचें थारायलें.

म्हयन्यां भितर तामाराक तिच्या घराची स्टोररूम रिती मेळ्ळी, तिच्या भुरग्यांचे कपडे फाटीं पडले आनी दुदाचो मनीस तिच्या दारांत दूद हाडपाक न्हयकार दितालो, तामारान आपल्या कडेन आशिल्लें एकूच गिन्यान कृतींत हाडपाचें थारायलें. तामारान फाटल्या आंगणाचें रुपांतर ब्रुअरींत केलें! ब्रूविंग तिका सैमीक जालें. तिचो बापूय आपल्याच फाटल्या आंगणांत सोरो किण्वन आनी प्रक्रिया करता अशें तिणें पळयल्लें. फाटल्या आंगणांतल्या एका ल्हान कुडींत सोरो तयार करून दिताली. ल्हान बेंचेर एकामेकां कुशीक बसून सोरो पियेले आनी तळिल्लें नुस्तें रूचीन खाताले. तामाराक ‘सोरो तयार करपी तामारा’ ह्या नांवान वळखूंक लागले. थोड्याच वेळान व्हडले अधिकारी आनी ल्हान नुस्तेकारांनी घराच्या कुशीक आशिल्ल्या ल्हानशा मार्गांतल्यान फाटल्या आंगणांतल्या ‘मधुमक्खी’ कडेन मधमाशीची रेखा तयार केली. भुरग्यांक जेवण, कपडे, आलाशिरो आनी शाळा दिवपाचो हो एकूच मार्ग अशें तामारान स्वताक खात्री करून दिली.

तामारान अपेक्षा परस बेगीन आपल्या कुटुंबाचीं बागड्यो उखलून घेतिल्लीं पळोवन लोकांक ती फकत ब्रू आनी नुस्तें विकता काय कितें असो दुबाव आयलो. ही गॉसिप पाद्री कडेनय पावली आनी ताणें भौशीक ख्यास्त दिवन उडून गेल्ल्या कोंब्याक परत हाडपाचे यत्न केले. पापी बायलेचेर प्रवचन कशें आशिल्लें तें तिणें मुखामळ घुंवडायलें. तिचें नांव सांगिनासतना पाद्री मंचा वयल्यान दरेक उतर तिचे वटेन दिश्टी पडटालो. कांय बायलो आपल्या दादल्यांच्या गैरहाजेरींत मासाचे सुख मेळोवपाक फाटीं सरनात अशें ताणें सुचयलें. दादल्या विशीं तिचीं सगळीं इत्सा स्टॅनीच्या मड्याच्या गाडयेंतल्यान सदां खातीर फाटल्यान आयिल्लीं अशें तिणें तांकां कशें पटयलें? तिणें आपल्या भुरग्यां खातीर मेजाचेर जेवण कशें दवरूं येता हाचे हेर पर्याय कोणेच दिलो ना.

तामारान इगर्जेंत वचप बंद केलें आनी ताका लागून भावार्थी लोकांक आनीक राग आयलो.

घरांतल्या सत्तेच्या व्यक्तीच्या अभावांत जशे जशे तरणाटे चले वाडत गेले तशे तशे तांच्या आवयचो उदरनिर्वाहाक वेवसाय हो राकेश आनी राजेशा खातीर तांच्या वांगड्या मदीं एक अस्वस्थ

करपी लज जालो. तांणी परतून बंड केलें वा तामराची फकाणां केलीं.

एक दीस सकाळीं तामारा रीनाचे केंस कंधी करताली. शाळेंत वचपाक तयार जातना राजेशान राकेशाक मिचकायलें. आवयच्या खर्चाचेर थोडी मजा करपाचो तो एक संकेत आशिल्लो.

“राकेश, तो अबकारी जीपाचो सायरन आसा?” राजेशान गजराचो संकेत दिवन म्हणलें, तामारान प्लेटी अर्दवट सोडून गेटी कडेन धांवून पळयली. दोनूय वटेन जीप वा कसलेंच वाहन नाशिल्लें.

“तें कसलें फकाणां राकेश?” रीनाच्या प्लेटीचेर लक्ष परतून सुरू करतना तिणें उण्या आवाजांत विचारलें. खरेंच ते भुरगे.

‘पूण भुरगीं इतलीं क्रूर जावंक शकतात’ तामाराक दिसलें. जशें तिणें फितीचे तोंक धनुर्धरांत बांदून रीनाक वचपाक इशारो केलो.

‘आवयपण म्हणल्यार सुख-दुख्खाचें मिश्र विख’ रिक्सान भुरग्यांक शाळेंत व्हरतना गुरगुरताना तिणें सुस्कार मारलो. तिणें मुखेल दार बंद करून आपल्या रांदचे कुडींत भितर सरली आनी आपल्या एकसुरेपणाच्या संवसारांत भितर सरली. अबकारी गार्डाचो उल्लेख आयकून तांची आवय कार्तीतल्यान उडी मारतली हें तांकां खबर आशिल्लें. सरकारा कडल्यान परवानगी दिल्ले सामान विकपा वांगडाच अतिरिक्त पयशांनी तिणें हुच तयार केलो. सरकाराच्या अरेंका परस अबकारी रक्षकांनी तिची कल्पना पसंत केली. फुकट. लोभी दादल्यां कडेन सांगप नाशिल्लें. उपकार आनी लांच एकठांय वतात काय? एक दीस हें दुःस्वप्न वास्तवांत रुपांतरीत जावं येता अशी पूर्वसूचक भावना तिका आशिल्ली. अशेय कांय वेळ आयले की तिणें आपली किण्वन केल्ली वस्तू डिस्टिलेशनाक तयार जावचे पयलींच अर्द्या वाटेर तिरपली तेन्ना तांणी “ममी, ममी पुलिस!!” खंयचेय जीप आवाज आयकून. तिका जितलें दुख्ख जालें तितलेंच तिका भियेयलें. पूण तिणें तांकां केन्नाच धिटाय दिली ना. ताका लागून तांकां तिचो आनीकय दुस्वास जातलो असो तिका भंय आशिल्लो.

“तांचे वांगडा शाळेंक वच”, स्टॅनीचीं उतरां तिच्या मनांत प्रतिध्वनीत जालीं.

तामाराक दिसलें “हांवें ताचें आयकूंक जाय आशिल्लें. हाचे बदला आतां शाळेंत गणित आनी विज्ञान शिकवंक मेळटालें आनी भितरल्या भंयांत आनी भायल्या अपमानांत रावूं येतालें” तिणें वाक्पटुपणान सांगलें.

“हांवें डार्लिंग आयकूंक जाय आशिल्लें” दर खेपे तिणें स्वताक धिटाय दिली, जेन्ना पोट भरपाची अप्रियताय तिच्या शालीनतेच्या भावनेक तोंड दिताली.

“तांकां बरें जेवण, बरें कपडे आनी बरें जिवीत जाय, आनीक कितें करूं?”

“ओहो, हांव स्वता कडेन उलयतां! हांव पिशें जावपाक लागलां काय.” तिणें स्वताक तिणें दुख्खान, निराश जावन मोट्यान म्हणलें.

"How you talk to me! Do you understand? Your father treated me like a queen. Children! Cruel, cruel!" she said breaking into uncontrolled sobs as tears flowed down her chin.

"I only sell arrack and fish. How else can I provide for you?" she expressed

the obvious with a painful sigh.

She continued "Don't listen to people. They add masala to everything. People are jealous of you. We are not on charity. Would you have liked that?"

Rajesh and Rakesh laughed.

"You all study well and look after yourselves. If I had your intelligence, would I have ended up like this?" she had left the room rubbing her eyes with the end of her saree pallu. Rajesh and Rakesh looked at each other and shrugged their shoulders.

तामरान सुकी मिरसांग, मोसंबी, तांबडी आनी मीठ एकठांय दळून तयार केल्ली पेस्ट ग्राइंडरांतल्यान काडली. तामारान सांजवेळा खातीर तळपाखातीर फाटींफुडें जाल्ल्या मॅकरेल आनी पोमफ्रेटांचेर मसाला घांसली. जितले खोल स्लॅश तितलेच तिच्या गिरायकांक ते रुचीक मेळटले. तिणें आपल्या सोन्यान सगळ्यांत बरें तळिल्लें नुस्तें तयार केलें. तामरा मनांत घुस्पागोंदळ जालो. तिचें काळीज फाटीं पडलें.

“तें अन्यायकारक” तिणें आपल्या एकसुरेपणांत केन्ना केन्ना उलयिल्ल्या वण्टीक सांगलें “हांव कितें करतां ताचेर हांव म्हज्या भुरग्यांक न्याय दिवपाचो? भुरग्यांक थोडी बुद्धी आसूंक जाय.”

“बेगीन राजेश आपली धाव्याची परिक्षा बरयतलो. राकेश ताचे फाटल्यान बेगीन येतलो. रीना हायस्कुलांत आसतली.” तिणें वयर पळयलें आनी कमानी कडेन म्हणलें “तांचें जेवण, शिक्षण आनी सोयी खंयच्यान येता? हांव कितलो खर ठोकून मारतां, तांकां कळना म्हणून तांकां कळटा?”

तामारान म्हणलें “तुमी हांगा आसले जाल्यार बरें म्हज्या मोगा” एकसुरेपणाच्या बाबांनी मुखामळ घुंवडायत तिणें म्हणलें.

“सर्ग असहाय्य विधवांचेर तांच्या दादल्यांक घेवन वचपाची भरपाय म्हणून पयशे पावसता काय?”, जाप मेळनासतना तिणें दोळे पुसले. “अनोळखी लोकांक विसरात, लोक उलयतात. तें तांचें मनरिजवण. पूण म्हजें स्वताचें मास आनी रगत? तांकां आवयची स्थिती कित्याक दिसना?”

तिणें तांकां घरांत इंग्लीशींतल्यान उलोवपाक शिकयल्लें. तिका ताळयो मारपाखातीर तांणी अक्षरशः आनी सुचयल्ल्या अर्थांत नेटान वाक्पटु उतरां वापरलीं. राजेश आनी राकेश दोगांयनी तामाराक सोरो विकपी ‘मोल’ अशें सांगून तोंड दिलें.

शाळेंतल्या चले सोन्याचो वेवसाय आनी तामारा गिरायकांच्या ‘मनरिजवणे विशीं’ तांकां टीस करताले. शाळेंतल्या चले तांकां टीस मारतात तीं अपमानकारक वर्णनां राकेशान परतून सांगिल्लीं. राजेशान विचारिल्लें “मम्मी, खरें?” राजेशान विचारलें.

“खरें कितें?” तिणें आपल्या भुरग्या कडल्यान ह्या मारपेटा खाला वळवळून विचारिल्लें आनी ताका थापट मारपाक हात उखललो. फुडल्या खिणाक तिच्या दोळ्यांतली आडखळ पळोवन तिणें थांबली.

तामारान हार मान्य केली.

“तुमी म्हजे कडेन कशें उलयतात! तुमकां समजता? तुज्या बापायन म्हाका राणी भशेन वागयलो. भुरगीं! क्रूर, क्रूर.” खाडकेंतल्यान दुकां व्हांवताना तिणें अनियंत्रीत हुंकारांनी मोडून सांगलें.

“हांव फकत आरेंक आनी नुस्तें विकता. हांव तुजी पुरवण आनीक कशी करूं?” तिणें वेदनादायक सुस्कार मारून स्पश्ट गजाल उक्तायली.

तिणें फुडें सांगलें “लोकांचें आयकूंक नाकात. ते सगळ्या वस्तूंत मसाला घालतात. लोक तुजेर मत्सर करतात. आमी दानधर्माचेर नात. तुका तें आवडटलें?”

राजेश आनी राकेश हांसले.

“तुमी सगळे बरे तरेन अभ्यास करतात आनी स्वताची जतनाय घेयात. तुजी बुद्धी आसली जाल्यार हांव असोच सोंपपाचो?” साडी पल्लूच्या शेवटाक दोळे घांसून ती कुडींतल्यान भायर सरली. राजेश आनी राकेश हांणी एकामेकां कडेन पळयलें आनी खांदो वळयलो.

आदल्या दिसा भुरग्यां कडेन जाल्ल्या टकरावाक लागून तामाराचें मन जड जाल्लें.

“लोकांक जाय तशें उलोवंक मेळटा. हांव कितें आनी कितें करतां तें म्हाका खबर आसा.” तिणें स्वताक सांगलें. मुखार आशिल्ल्या काल्पनीक प्रेक्षकां कडेन ती उलोवप चालूच दवरली. तरी लेगीत हो सरपटपी, त्रास दिवपी पूर्वसूचक भंय आशिल्लो “काय जाल्यार? कितें जाल्यार?” “हांवूय मेलो जाल्यार मागीर तांकां कळटलें” किशोरवयीन पुतां कडेन किशोरवयीन आडनदर करून तिणें सांगलें.

फाटल्यान धांवपी संगीताक विसरून “आयज तांकां येवंक दिवचें. हांव तांकां सांगतलों हें सगळें बंद करतलों. हांव तांकां सांगतलों हांव त्याच लोकांच्या घरांत घरगुती नोकर म्हणून काम करतलों. मागीर तांकां कळटलें कितें चड पयशे हाडटात. म्हज्या कश्टाचें मोल ना, ना आदर” रेडिओचेर अचकीत जाहीर जाल्ल्यान ती आपल्या उन्मादी स्वताच्या उलोवपांतल्यान भायर सरली.

“श्रीमती इंदिरा गांधी, प्रधानमंत्री हिचे विस्वासपात्र अंगरक्षक बीट सिंग आनी सथवंत सिंग हांणी नवी दिल्लींतल्या सफदरजंग मार्ग हांगाच्या तिच्या निवासस्थानी गोळीबार केलो....” तिका हॉस्पिटलांत व्हरता म्हणसर एक प्रतिकारात्मक हत्याकांड पयलींच मोडून गेल्लो.

“ओ माई गॉड! “गोंदळाच्या विचारांतल्यान वर्तमानांत परत येतना तामारान उलो मारलो.

मिण्टांनी गेटी मुखार रिक्शा आयकली आनी राजेश, राकेश आनी रीना धांवून भितर सरले, गोळीबाराची आनी उपरांतच्या घडणुकांच्यो काणयो रेडिओचेर अजूनय चलताल्यो.

“मम्मी, ममी, आमचो प्रधानमंत्री मेलो अशें दिसता” तिणें पयली खबर दिली म्हूण उमेदीन आनी खोशीन सांगलें.

“गुड लॉर्ड” तामारान उलो मारलो. पंतप्रधान मेल्ल्याची घोशणा जावचे पयलीं लेगीत देशांत तबाही जाल्ली. खबरदारी म्हणून भुरग्यांक बेगीन घरा पावपा खातीर शाळा आनी म्हाविद्यालयां बंद आशिल्लीं. सगळे बार आनी हॉटेलां बंद आशिल्लीं. रेडिओ भारतांतल्या वेगवेगळ्या सुवातींनी उपरांतच्या घडणुकांचो तपशील घुंवडायत रावलो. वेवसाय सदचे भशेन नासूं येता अशें तामाराच्या मनांत आयलें. उपाशी भुरग्यांक जेवण दिताली आनी आपलीं कामां करताली.

जिरें, मीठ आनी साकर भरसून बेसन पेस्ट तयार करून गोड बटाटाचे कातडे आनी कांद्याचे कुडके बुडोवन बाहजिया तयार केली. मरण आनी शोकांतिका जेन्ना भायर कोणाकूय घडटात तेन्ना तांकां चड मोल आसता. भुरग्यां खातीर अनिश्चीत सुटी आशिल्ली. तामारान घडिल्ल्या घडणुकांचो दुखवाचो वळण नव्यान आवडीन आयकलो आनी सुस्कार मारलो. “गरीब बायलां!” उपरांत जाल्ली हत्याकांड

आनी रगत व्हांवप.

“बिचारी बायल” तिणें सांगलें. तिणें पंतप्रधानाची तोखणाय केली तशेंच तिच्या घोवाचीय तोखणाय केली. “शीखांच्या कुटुंबां खातीर आनी ह्या राष्ट्राच्या नशिबा खातीर आतां फुडें सगळें बदलतलें.” ताणें खेद करून सांगिल्लें आसतलें.

त्या दिसा खबरांचेर एनिमेटेड चर्चा, राजेश, राकेश आनी रीना हांणी दरेकल्यान घरा वतना रिक्शांतल्या सहपाठ्यांनी आपलीं आवृत्ती जोडलीं.

राकेश हांणी म्हणलें “तातूंतले दोग पुलीस निरिक्षक आशिल्ले.”

तामारांन पाकोडा आनी कांद्याच्या बाहजियांनी भरिल्ली थाळी दवरली आनी “होय. तिचे स्वताचे विस्वासपात्र अंगरक्षक. स्वताच्या आवयक मारपा सारकें दिसना?”

राजेशान एक पाकोडा उखलून तिचे कडेन निशाण केल्ल्या पिस्तूल भशेन धरून म्हणलें “थॅक, थॅक थाक!!”

राजेशान म्हणलें, “एक 47 आशिल्लें.” ते सगळे हांसले.

तामारांन तांकां आसूंक दिवन भायर सरली.

तामारा आपल्या घराच्या प्रवेशदाराचेर उबी रावली आनी भायर पळयली. तिणें सरळ दुसरे वटेनच्या शारा कडेन आनी तांचे मदीं आशिल्ल्या दीपगृहा कडेन पळयलें. सांजवेळाच्या करड्या आनी गुलाबी रंगाच्या मळबा सकयल तांबड्या झिलमिलपी दर्यांत सुर्याचो उजवाड ल्हवू ल्हवू बुडत आशिल्लो. खिणां भितर खर काळे मेघ सुर्याक व्यापून उडयले.

राकेश, राजेश आनी रीना खेळपाक धांवून भायर सरले तेन्ना तिच्या तोंडार थोडे थेंब पडले. “भुरगीं सरी पडटात, घरांत भितर खेळात” तिणें आवाज काडलो, रीनान घरा लागीं खेळपाचें निवडलें आनी चले गेटी भायर धांवले. “खूब बरें. ओतपाचें आसा. तुमी सगळे भिजले उपरांत भितर धांवून कशे येतले तें पळयतले.” तिचे नदरेक भायर हात पावयल्ले! तिणें राजिनामो दिवन सुस्कार मारलो आनी दनपारां मॅरिनेट केल्लें नुस्तें तळपाक रांदचे कुडींत भितर सरली.

तिणें उज्याचेर कढईचेर नुस्तें दवरलें आनी उजो पेटयलो आनी नुस्तें उलटपाक तयार जायसर ताचे कडेन एकटक पळयलें. शिजयल्ल्या नुस्त्याचो वास हवेंत व्हांवतालो आनी मात्सो जळपी वास तिच्या नाकाक चोळटालो तेन्ना तिका शिंकली. टॉवेलान तोंड पुसून तिणें झाकण उगडलें आनी काळजीपूर्वक एक एक करून उलटून वाट पळयली. बॅच उपरांत बॅच तिणें मॅकरेल तळ्ळे, व्हडल्या ट्रेचेर मांडले.

राकेश आनी राजेश धांवून रांदचे कुडींत आयले. तांकां कठीणपणान स्वास घेवंक मेळटालो!

“अरेरे. पावस पडपाक लागला काय”? तिणें विचारलें

“ना ममी, पुलिसांची जीप ऑस्कराच्या घरा आयल्या. तांणी ऑस्कराक धरला.” तिणें तिचे कडेन लक्ष दिवन म्हणलें.

“तुमी फकाणां करतात?” तिणें सुरवेक धक्को बसून विचारलें मागीर वेदना आनी रागान तिणें म्हणलें “हें आतां मजेशीर ना राकेश, हांव तुजेर विस्वास दवरना” तिणें स्वताचेर दुबाव घेवन म्हणलें.

राकेशान राजेशा कडेन पळयलें आनी कवटी वयर काडली.

राजेशान म्हणलें “ते तुज्या मम्मी उपरांत चवकशी करताले. फुडें ते हांगा येवंक शकतात! ताकाच लागून आमी धांवून आयले तुका सांगपाक.”

राजेशान आपल्या भावाक धपको दिलो. संकेत उखलून ताणें म्हणलें “ठीक आसा. तुमकां

आमचेर विस्वास ना जाल्यार स्वता वचून एक नदर मार’

“ओ माई गॉड! ओ माई गॉड!!” तामाराक त्रास जालो आनी मुखामळाच्या दारांतल्यान धांवून भायर सरली. तामारा हुचक लिपोवंक वा नश्ट करपाक फाटल्या आंगणाचे वटेन वचना तें पळोवन चले चकचकीत जाले. “मम्मी, ममी!”

तामारा रस्तो हुंपून न्हंयचे देगेर आशिल्ल्या फातरांतल्यान उदकांत भितर सरली. ती आपल्या दुकां भितर बुडली. वर्सां वर्सां एकठांय जाल्ल्या दुकां मदीं ती बुडल्या अशें तिका दिसलें. नाका, अपमान आनी अवनतीन थकल्ली तामारा दीपगृहा कडेन फुडें वतना चडांत चड उंच वयर सरपी थंड उदकाची विसरून पांय पांयांनी दीपगृहा कडेन धांवली. चलपाक जमीन नासतना लेगीत ती अम्बल करताली.

“डार्लिंग” तिका स्टॅनीचो आवाज आयकलो.

ती घुंवली. स्टॅनी उक्त्या हातांनी तिची वाट पळयत रावलो. “ओहो, तुजी कशी याद जाली.” “परत वच डार्लिंग!” ताणें सांगिल्लें तिणें आयकलें. “हांव थकलां. हांव तुज्या वांगडा हांगा आसूं. तो उबदार आनी शांत आसता. तुमच्या कुशीक. हांगा इतलो उजवाड आसा. तो दीपगृहाचो उजवाड.” तो हांसलो. “म्हज्या संवसारांत उजवाड ना आनी काळोख ना” तोंड आनी आंग व्यापून दवरिल्ल्या काळ्या पडद्या भशेन पातळिल्ले केंस चोळून स्टेनीन सांगलें. तिणें तिरस्कार करपा सारकें म्हणलें “डार्लिंग. तूं म्हाका मेळिल्लो सगळ्यांत दयाळ मनीस. तुज्या भायर म्हजे खातीर जिवीत ना. हांव तुज्या वांगडा रावपाक आयलां. कायम.”

तामारान राजिनामो दिवन खोलायेन आपली जड कूड सोडली आनी येवपी उदकाच्या थडग्यांतल्यान उठपाचो खंयचोय करुण यत्न सोडलो.

“आमी सदांच एकठांय आसात. तुमी परत आमच्या भुरग्यां कडेन वचूंक जाय. फकत तुमीच तांकां क्रूर संवसारांतल्यान वाटावंक शकतात. परत वच डार्लिंग. परत वच.”

तिका दिसलें स्टॅनीच्या हातांनी तिका उखलून वयर काडली आनी ती तरंगताली..... तिच्या आत्म्याची उदका थावन जमनीचेर येरादारी तिच्या ‘डार्लिंग’, तिचो दीपगृह, ह्या जिवितांत अप्राप्य पूण तिच्या आत्म्यांत सदांखातीर मार्गदर्शन करताली.

तामारा, सेंट इग्रेशियस हॉस्पिटलांत सघन देखरेखी उपरांत दोळे उगडले दोन दीसान. डॉ श्रुतीन सुशेगाद सुस्कार मारलो. “तामारा, तुका कशें दिसता?”

डॉ श्रुतीन तिच्या कपलाक लाड केलें. “तुमी बरे जातले. तूं एक झुजारी.”

तामारा हांसली. “हांव दोतोर वळखता.” आनी दोळे धांपले.

तिचे आवय-बापूय तिचे कुशीक तामराची वाट पळयत आशिल्ले. तांणी आपल्या विचलित चलयेची जतनाय घेवपाची प्रतिज्ञा केली. “तामारा बरी आसा. कृपा करून तिका अडचणींत घालूंक नाकात. आतां तिका विसव दिवचो! तिका दोन दिसांनी डिस्चार्ज दिवंक मेळटा.”

एक सप्तक उसरां तामारान फाटल्या आंगणांतलें बरें निवळसाण केलें.

सकाळीं शाळेंत वचपाक भुरगीं रिक्शांत बसलीं तेन्ना तामरान तांच्या कुशीक बसून रिक्शावाच्याक “जा” म्हणलें. अम्मा खंय” ? रिक्शा चालकान विचारलें.

“ममी खंय करप” ? राकेशान विचारलें.

“Holy Rosary High School.” राजेश आनी राकेश एकामेकां कडेन पळयले. शांतताय.

“धाव्या दर्जाची परिक्षा बरोवपाची आसा.” पुला पलतडीं आशिल्ल्या दोंगरां कडेन पळयत तिणें म्हणलें

तांकां उलोवपाचें धाडस जालें ना. तामाराच्या बोवाळाच्या उदकांत वचपाचें कारण शारांतल्या कोणाकूच खबर नाशिल्लें. अदमास आनी गोंसप जाले. पूण तामारा ओगी रावली.

राजेश आनी राकेश अजूनय आपल्या किशोर विनोदा उपरांतच्या धक्यांत आशिल्ले.

शाळेक वचपाक लांब रस्तो आशिल्लो. शरवती न्हंयचेर पातळिल्ल्या पुलाचेर वेगान चलपी रिक्शा. ताचे सकयल सकाळच्या सुर्याक परावर्तित करपी झिलमिलपी रुप्याच्या ल्हारांनी उबो आशिल्ल्या दीपगृहाक तामारा हांसली. सकाळींच्या थंड वाऱ्याचो लाड तिच्या तोंडार केंसांचे काळे खिळे ल्हारताले अशें तिका जाणवलें.

तिचो दीपगृह अजूनय तिका एका उदात्त नशिबा कडेन मार्गदर्शन करतलो-
तो उजवाड तिच्या जिवितांत प्रतिबिंबीत करपाक.

भास दूर्गेदहणी, ध्यास दूर्गेदहणी !

- सुविचार
- निबंद
- ई-पुस्तकां
- आमंत्रण-पत्रिकेचे नमुने
- प्रमाणपत्रां नमुने
- म्हणी

- उमाणी
- उखाणी
- पत्रांचे नमुने
- परबीं संदेश
- आप-उलोवपां
- भक्ती संबंदीं

Quotes, Essays, E-books, Proverbs, Riddles, Ukhanl, Templates for official letters, Invitation Cards and much more at your finger tips.

www.dhyaskonkani.com

FOUNDED 2021

+91 9923633789 / 9881887563

dhyaskonkani@gmail.com

Dhyas Konkani

@konkanisuvichar

Konkani Thoughts

चीनुआ अचेबे : उत्तरवसाहतवादी साहित्यांतलो म्हालगडो!

डॉ. तन्वी बांबोळकार

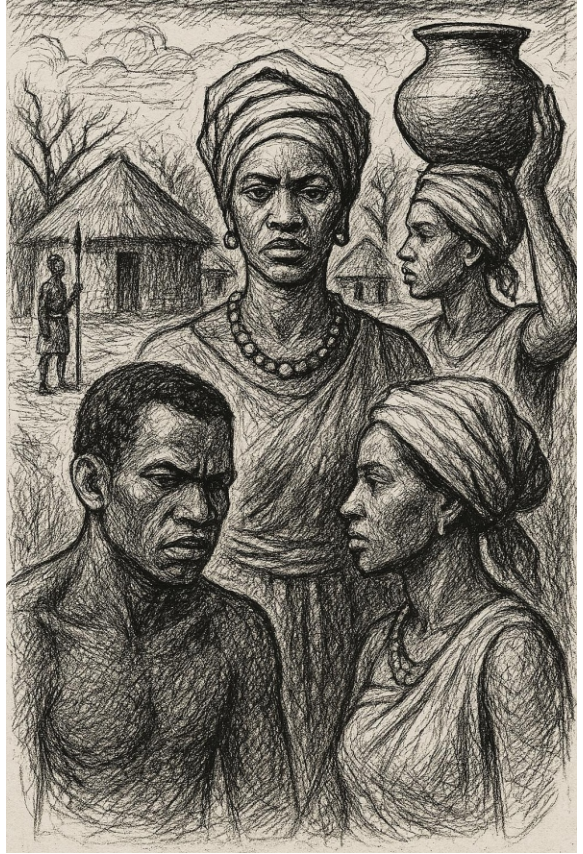
संवसारांच्या इतिहासांत जाल्ल्या वसाहतवादान म्हळ्यार कॉलोनायजेशनान जायत्या संस्कृतायांची, मनश्यांची, जमनींची उलथापालथ करुन वडयली हें आमी जाणाच. गोंय आनी भारत लेगीत तेच उलथापालथीचीं बळी थारलीं. ताचे वांगडाच आफ्रीका, दक्षीण अमेरीका, ऑस्ट्रेलिया सारक्या प्रदेशांनीय वसाहतवादाचे जायते परिणाम पळयले. आनी त्याच परिणामांतल्यान तयार जाल्लें साहित्य म्हळ्यार पोस्टकोलोनीयल वा उत्तरवसाहतवादी साहित्य.

उत्तरवसाहतवादी साहित्यांत वसाहतवाद सुरु जाले उपरांत आनी तो सोपले उपरांत लेगीत जे परिणाम वसाहत आशील्ल्या प्रदेशांचेर जाले ताचो नियाळ घेतील्लो आमकां दिश्टी पडटा. त्या साहित्यांत वसाहतवादाच्या वेळार कशे तरेन वसाहतवाद्यांनी दुसऱ्यो संस्कृतायो समजून घेनास्तना तांच्या श्रद्धांचेर, राहणीमानाचेर दुबाव आनी दबाव हाडपाचो कसो यत्न केलो तें हे लेखक बरयतात. असोच एक म्हान आफ्रीकन लेखक म्हळ्यार चीनुआ अचेबे.

अचेबेचो जल्म नायजेरीयांत 1930 त जाल्लो. तांची पयली आनी सगल्यांत गाजील्ली कादंबरी म्हळ्यार ‘थीम्स फॉल अपार्ट’ 1958 प्रकाशीत जाल्ली. हे कादंबरेतल्यान ताणें आफ्रीकेंत वसाहतवाद जावंचे पयलींचीं संस्कृताय दर्शयतनाच गोऱ्या वसाहतवाद्यांनी कृष्णवर्णीय आफ्रिकेच्या जमातींचेर कशे तरेन अन्याय, अत्याचार केले हाचें चित्रण केलां.

हे कादंबरेत ताणें आपूण जल्माक आयिल्ले इगबो संस्कृतायेचें चित्रण केलां. पूण तेच वांगडा तांचे जिणेंत वसाहतवादाक लागून वळखींत आयील्लो क्रीस्ती धर्म लेगीत ताच्या साहित्याचेर प्रभाव घालतना आमकां दिसून येता. साहित्य बरयतना अचेबेचें एक मूळ ध्येय आसलें तें म्हळ्यार वसाहतवाद्यांनी इतिहासांत आफ्रिकेविशीं जे गैरसमज लोकांमदीं घालून दवरल्यात ते बदलप. आफ्रिका म्हळ्यार रानांनी रावपी, एकामेकांक कारणाबगर मारुन उडोवपी अशे तरेच्या जमातींचो प्रदेश न्हय, तर आफ्रिकेंत रावपी जमातींचीय आपली अशी संस्कृताय आसा, तांच्योय आपल्यो रीती- परंपरा आसात, तांची लेगीत समाज वेवस्था आसा, ताचे कांय नेम आसात आनी वसाहतवादाच्या वेळार त्या सगळ्याचेर एके तरेचो हल्लोच जाल्लो. ह्या ‘सांस्कृतीक आकांतवादा’क मुखार हाडपाचो वावर अचेबेन आपल्या साहित्यांतल्यान केलो.

फकत काल्पनीक साहित्यांतल्यानच न्हय तर ताच्या निबंधांतल्यान लेगीत ताणें वसाहत आशिल्ले संस्कृतायेविशीं अज्ञान पाझरपी ब्रिटिश लेखकांचेर टीका करपाचें काम केलें. देखीक, तांच्या ‘एन इमेज ऑफ आफ्रिका: रेसीजम इन कॉनराडस् ‘हार्ट ओफ डार्कनेस’ ह्या तांच्या निबंधांत ताणी जोजे’ कॉनराड ह्या पोलीश- ब्रिटीश लेखकाची फामाद कादंबरी ‘हार्ट ओफ डार्कनेस’ विशीं बरयतना कशे तरेन कॉनराड एक लेखक म्हण आफ्रिकेविशीं आनी थंयच्या लोकांविशीं गैरसमज पातळायता हें बरयलें. खरें म्हळ्यार ही कादंबरी आफ्रिकेंत जाल्ल्या युरोपी वसाहतवादाचेर टीका करपी अशें समजतात, आनी ते कादंबरेचो आशय आनी मोख लेगीत घडये तीच आसली पूण तें करतना कॉनराड कसो दुसरे संस्कृतायेविशींचें आपलें अज्ञान दाखयता

आनी कशे तरेन आफ्रिकेच्या लोकांचीं पात्रां चितारतना तांकां ‘मनीस’ म्हण दाखोवचे सुवातेर एके तरेची वस्त कशी चितारता तें अचेबेन बरयलें. तो म्हण्टा कॉनराड जरी लेखक म्हण खूप बरो आसलो तरी आफ्रिकेचें चित्रण करतना ताणे तो प्रदेश ‘अदर वल्ड’ म्हळ्यार ‘दूसरो संवसार’ आशिल्ले बरी चितारला.

खरें म्हळ्यार हीच मानसीकताय वसाहतवादाचें मूळ आसलें. तेच मानसीकतायेक लागून चडश्या युरोपी वसाहतवाद्यांक ‘ह्या कांय कळनाशील्ल्या, जगपाक न कळपी जमातींक ‘सुदारपाक’ जाय’ आनी तें करपाची जापसालदारकी आपली अशें तांकां दिसलें. तशें आफ्रिका, भारत सारक्या प्रदेशांनी

आशिल्ल्या सैमीक, अर्थीक गिरेस्तकायेचीय हाव तांकां जाल्लीच, पूण 'सुदारणा हाडप' हो घडये वसाहतवाद्यांनी वापरील्लो एके तरेचो डीफेंस मॅकॅनीजम.

वसाहतीविशीं बरोवपी कितल्याश्याच लेखकांच्या, इतिहासकारांच्या साहित्यांत ही मानसीकताय दिसून आयली. जो मेरेन सोंशीक आपली काणी सांगना ते मेरेन सगल्यांक शोशण करप्याची काणी सारकी दिसता. तेंच जाल्लें वसाहतीचें आनी तांचे विशीं आआशिल्ले म्हायतीवीशींचें. आनी अश्या वेळार चीनुआ अचेबे सारक्या लेखकान हे गैरसमज मोडटनाच, वसाहतवादाच्या मानसीकतायेचो वास मारपी साहित्याकय नवे नदरेन पळोवपाची वाट दाखयली.

चीनुआ अचेबेचें आनी एक खाशेलपण म्हळ्यार ताणे फकत आपल्या इगबो संस्कृतायेची गिरेस्तकायूच दाखयली ना. आपल्या संस्कृतायेची धोंगा-पोंगाय ताणे तितल्याच प्रामाणीकपणान आपल्या साहित्यांत दाखयलीं. 'थींग्स फॉल अपार्ट' ही कादंबरी तीन भागांनी तो बरयता. पयल्या भागांत वसाहतवाद आनी क्रीस्ती धर्म पावचे पयली कशे तरेन उमोफिया नावाचो गांव जगता आनी उरील्ल्या दोन भागांनी कशे तरेन वसाहतवाद येतकच गांवची सांस्कृतीक, सामाजीक, आर्थीक आनी गावांतल्या लोकांची मानसीक स्थीती बदलता हें दाखयलां. हें दाखयतना, पयल्या भागांत इगबो भाशेंत आशील्ल्या गिरेस्त लोकसाहित्याक तो म्हणी, काणयांवरवी इंग्लीश भाशेंत हाडटा. ही कादंबरी इंग्लीशींत बरोवप हें लेगीत एके तरेचें वसाहतवादा आड केल्लें विधानच. वसाहतवाद्यांनी दिल्ली, शिकयल्ली भास घेवन तांकांच तांच्यो चूको दाखोवन दिवप हें उत्तरवसाहतवादी साहित्याचें खाशेलपण अचेबेच्या साहित्यीक प्रवासांत दिसता. पूण हें करतना अचेबे आपलीच संस्कृताय उत्कृश्ट म्हणीना.

'थींग्स फॉल अपार्ट' कादंबरेच्या पयल्या भागांत सैमाक आपलोच एक भाग मानपी, सैमाक पूजपी इगबो जमात कांय गजालीनी जरी गिरेस्त आसली तरी ह्या जमातींत कांय क्रूर परंपरा आसल्यो त्योय तो दाखयता. देखीक, जूळीं भूरगीं जाल्यार तांकां मारुन वडोवप, दादल्यांक झूज, शारीरीक शक्तेचेर चड म्हत्व दिवपाक शीकोवप आनी बायलांनी घरचीं कामां करप आनी निर्णय घेता थंय तोंड घालप ना आनी अश्यो जायत्यो संकल्पना जाका लागून क्रीस्ती धर्म येतकच ह्या परंपरां पासून बेजारील्ल्यांनी नवो धर्म आपणावप चड सूखाचें धरलें हेंय अचेबे दाखयता.

तेन्ना, उत्तरवसाहतवादी साहित्य फकत वसाहतवादाची टीका करीना, तर वसाहत जाल्ल्या प्रदेशांनी वसाहतवादाच्या आदीं आशील्ल्या सामाजीक त्रुटींचेर भाश्य करता. ताकाच लागून वसाहतवाद एक प्रक्रिया म्हण समजून घेवंक सोंपें पडटा. वसाहतवादान संवसार बदलून वडयलो. संस्कृतायो बदलल्यो आनी कितल्याश्याच जाणांचें अर्थीक, मानसीक शोशण जालें. ह्या शोशणांतल्यान चीनुआ अचेबे सारक्या साहित्यिकांनी उत्तरवसाहतवादी लिखाणाची बाजू घट केली. आयज जरी चडशे देस स्वतंत्र आसले तरी वसाहतवादान केल्ले परिणाम अजून लेगीत एका काळार वसाहतवादापोंदा आशिल्ल्या देसांनी दिसून येतात. वसाहतवादान हाडील्ल्या कांय गजालींचें आमी कांयच करूंक शकनात. त्यो गजाली, देखीक, भेस, भास वसाहत आशिल्ल्या संस्कृतायेचो भाग जाला. पूण मानसीकताय, मूळावे विचार आनी वसाहतवादान तयार केल्लो न्यूनगंड वतलो जाल्यार वसाहतवादाची वास्तवीकताय दाखोवपी साहित्य गरजेचें. अश्या साहित्याचें मूळावण घालपी चीनुआ अचेबेची तोखणायच. आनी ते विचारसरणेक मुखार व्हरपी आयचे उत्तरवसाहतवादी साहित्यीक आनी शैक्षणीक अभ्यासक्रम लेगीत वसाहतवादी विचारसरणेक मोडून काडपीच प्रवास...

साहित्यांत कलात्मकता, लालित्य, अंतर्प्रवाह जाय पडटा. साहित्य अकादेमी पुरस्कार फावो जाल्ले लेखक मुकेश थळी हांचेकडेन केल्लो – मनसंवाद सोनाली चोडणकार

मुकेश थळी हे नांव कोंकणींत खूब आदरान तशेंच आधारानूय घेतात. आदर तांच्या साहित्यीक योगदानाखातीर तर आधार तांच्या अणकार सामर्थ्याक लागून. ऋषितुल्य ज्ञानपीठकार रविंद्र केळेकार हांच्या प्रियोळ विद्यापीठांत ताचें साहित्यीक संस्कार जाले. ताचें फूल म्हूण आमचे मदीं भाववृत्ती निर्माण करपी वळेसर, हंसध्वनी, अक्षरब्रम्ह, रंगतरंग, जिवनगंध, सारखे निबंद झेले ताणी दिले. अनुवादीत तशेंच स्वतंत्र नाटककार म्हूण मुकेश थळी हांच्या योगदानाची दखल आमी घेतात.

कोशकार मुकेश थळी हांकां कोंकणींत विश्वकोश निर्माण करपाचो शिस्तबद्ध अणभव आसा. त्या बळग्याचेर तांकां आयज स्वतंत्र तशेंच जाणकार कोश रचनाकार म्हूण वळखतात.

कोंकणी कथनात्मक साहित्य श्रमपूर्वक तांणी इंग्लीश भाशेंत हाडलें. एका काळार महाराष्ट्र गोंयच्या गळ्यान गायता अशें म्हण्टालेत. तेच धर्तेर लोक म्हणटात, आकाशवाणी पणजी केंद्राचो खबरां विभाग मुकेश थळींच्या ताळ्यान बातम्यो सांगता. एक कुशल सुत्रनिवेदक, वृत्तनिवेदक, वक्तो, अनुवादक, भाशाशास्त्रज्ञ, स्तंभलेखक, पत्रकार अशी कितलिशींच तासां तांचे जिणेक आसात.

२०२४ वर्साचो केंद्रीय साहित्य अकादेमीचो पुरस्कार मुकेश थळी हांच्या 'रंगतरंग' ह्या निबंद संग्रहाक फावो जालो. देखून तांचेकडेन केल्लो हो मनसंवाद.

प्रस्न :- मुकेशबाब तुमचे भुरगेपण पिरवळा सारक्या गांवांत सैमाच्या सांगातान गेलें . साहित्य, संस्कृती आशिल्ल्या ह्या गांवांत मुकेश कशे घडले ते सांगश्यात? तुमच्या ह्या साहित्य प्रवासांत कोणाचो सांगात वा मार्गदर्शन तुमकां मेळ्ळें?

जाप :- म्हजो जल्म आजोळा, पिरवळा जालो. थंयचो पाचवोचार सैम, दोंगर, कुळागरां, शेतां, झरे, तळीं हो सरभोंवतणचो सैमाचो आविश्कार म्हाका घडयत गेलो. म्हाड्डोळच्या, मंगेशीच्या, वेलंगेच्या देवळान जावपी उत्सव, रथ, काले, जात्रां, नाटकां, संगीत कार्यावळी हांतुतल्यान म्हजेर संस्कार जायत गेले. उपरांत पिरायेच्या धाव्या वर्सा म्हज्या मामान म्हाका साहित्यीक रविंद्रबाब केळेकार हांचेकडेन व्हरून सोडलो. हांवे तेन्ना बरोवपाक सुरवात केल्ली. म्हाका रविंद्रबाबाचें मार्गदर्शन मेळ्ळें आनी म्हज्यांतलो लेखक फूलत गेलो. ह्या साहित्य प्रवासांत सगळ्यांत व्हडलो सांगात आनी मार्गदर्शन म्हाका मेळ्ळें तें म्हजे आवयचें, माईचें. तिणें सदांच म्हाका उर्बा दिल्या, शिकवण दिल्या. मनीसपणाची आनी कोंकणी भाशेच्या स्वाभिमानाची. मनशान नमळायेन वागचें, कसलोच गर्व, अहंकार बाळगिनासताना पांय कायम जमनीर दवरचे अशें ती सांगताली. माईची आनी तिचे आवयची कोंकणी भास खूब गोड. माई उलयतना सहज तिच्या तोंडातल्यान ओंपार येताली. तेन्ना कोंकणी भाशेची खोलायेची जाणीव जावन हांव अजापीत जातालों. प्रामाणीक पणान सांगचें जाल्यार म्हजी कोंकणी भास तांचे इतली शुद्ध ना. माईची ही शिकवण, मार्गदर्शन म्हाका खूब मोलाचें.

प्रस्न :- साहित्य अकादेमी पुरस्कार मेळले उपरांत तुमची जीण वा लेखनाकडे पळोवपाचे नदरेन कितें बदल घडला व्हय?

जाप :- साहित्य अकादेमी पुरस्कार मेळ्ळ्या उपरांत म्हाका एक तरेचें दायित्व आनी जापसालदारकी जाणवली. एका निश्चीत अशा पांवड्यार पावतकच, साहित्य साधना करतकच साहित्य अकादेमी सारखो राष्ट्रीय पुरस्कार फावो जाता. तेन्ना हाच्या मुखावेलो म्हजो साहित्य प्रवास म्हाका खूब जबाबदारीन करपाक जाय वा हांव ताका उत्तरदायी आसा. हें म्हाका जाणवता. म्हजे बरप सातत्यान वाडत रावचें, लोकांक ते आवडचें. म्हज्या साहित्याकडे लोक येवचे, म्हज्या साहित्याचो दर्जो, खोलाय वाडची अशे म्हाका दिसता.

प्रस्न :- तुमच्या साहित्याची तुमच्या मनशांनी, गांवान, समाजान कशी दखल घेतल्या?

जाप :- म्हज्या गांवच्या, म्हज्या मनशांनी म्हज्या साहित्याची दखल घेवन अपुरबाय केल्या. साहित्य ही एक सुंदर कला. प्रतिभा आसतकच, सृजनशील मन आसतकच वेगवेगळे तरेची कला जल्माक येता पूण ताची खरसाण, तांतुतल्यो बारीकसाणी, तांतुतल्यान येवपी झरे, ती प्रतिभा सगळ्यांक कळटाच अशी ना. ताका लागींचे इश्टलेगीत समजूंक शकनात, ही एक तरेची खंत लेखकाक आसता. आपल्या मनशांक अपुरबाय, लक्षुबाय, कौतुक आसता. ते तोखणाय करतात, पूण सगळ्यांकूच साहित्याची समज आसना. लेखकूय तें मानून घेता आनी आपलें काम करीत रावता.

प्रस्न :- वैचारीक निबंद हो तुमचो पिंड, पूण तुमी नाटकांय बरयल्यांत. लेखनाचे नदरेन नाटक आनी निबंद हांच्या भितर चड आव्हानात्मक प्रकार खंयचो ? कित्याक?

जाप :- हो प्रस्न म्हाका आवडलो. नाटक हो साहित्य प्रकार ह्याच न्हय तर सगळ्यांत साहित्य प्रकारांपरस कठीण आनी आव्हानात्मक दिसता. नाटकांत ' येता. लेखक, दिग्दर्शक, कलाकार, तंत्रज्ञ मेळून नाटक दोळ्यांमुखार जितें जिवें करता. नाटकांत विचार आसता, संदेश आसता तो लोकांमेरेन पावूंक जाय. नाटकांत, साहित्यमुल्यां, निर्मितीमुल्यां, आसूंक जाय. हांव उलयतां तें ' गंभीर नाटका संदर्भांत. लाडू वळटा तेन्ना तो एकजीव जाता, ते तेरेचें एकजिनसीपण नाट्यकृतींत आसूंक जाय. नाटकांत कलात्मकता आसूंक जाय, नाटक आनंद दिवपी आसूंक जाय, विचारांक चालना दिवपी आसूंक जाय, संदेश दिवपी आसूंक जाय. नाटकांत एक गणिती कोश्टक आसता, तें म्हणजे नाटकांचे अंक, प्रवेश आसतात. अंक एक मोठो एक ल्हान आसूंक फावना. नाटक खंयच ' जावपाक जायना. लोकांक नाटक पळयतना वाज येवपाक जायना. दोन वरांचें नाटक पळोवपाक प्रेक्षक दोन/तीन वरां प्रवास करता, प्रेक्षक आपले जिणेचो ' घेवन, वेळ काडून आयिल्लो आसता. ताच्या हया 'आंत आनंद भरप हें नाटककाराचें कर्तव्य आनी लागणूक, म्हूण तें आव्हानात्मक.

प्रस्न :- तुमच्या लेखनाची प्रक्रिया कशी आसता ?

जाप :- झाडाक कोंबऱ्यो फुट्टात, पानां येतात तशेच तरेन लेखन ही सहज प्रक्रिया आसता. ती सांगप तशी कठीण, पूण एखाद्रें फळ पिकून घडून येता तशें म्हजें बरप भितरल्यान येता आनी तें आनंदान येता. ताका लागून तो आनंद दुसऱ्यांक वचूंक जाय. आनी तो म्हजेकडल्यान वता. लोकूय दाद दितात, शैली सोपी सुटसुटीत वापरता म्हूण लोकांक ती भावता, अशी म्हजी ही प्रक्रिया आसा.

प्रस्न :- वृत्त लेखन आनी ललीत लेखन ह्या दोनूय मळावयले तुमचे अणभव कशे वेगळे आसात, स्पश्ट करशात ?

जाप :- आमी बरयतात त्या बातम्यांक वृत्तांकन किंवा वार्तांकन म्हणटा. बातम्यो लोकांक कळपाक जाय म्हूण त्यो सोपे भाशेंत आसूंक जाय. बातमेन फकत जें घडलां तें सांगिल्लें आसता. साहित्याचें लेखन जें आसता तातूंत फकत शब्द आसनात जाल्यार शब्दांपोंदच्यान, वेगवेगळ्या आशयाचे अर्थाचे, विचार आनी संदेशाचे झरे आसतात. जशी पावसांत उमळ फुट्टा, खांची-खांचीतल्यान उदकाचे झरे व्हांवतात तशी उमळ साहित्य लेखनांतल्यान येवपाक जाय. बातम्यो ज्यो आसतात त्यो सुक्यो आसतात. साहित्यांत कलात्मकता, लालित्य, अंतःप्रवाह जाय पडटा. बातमी बरयतना तातूंत लालित्य येवचे न्हय आनी ललीत साहित्य बरयतना तातूंत वार्तांकन आसचें न्हय हाची जतनाय म्हाका घेवची पडटा. भान दवरचें पडटा.

प्रस्न :- साहित्यीक म्हूण आयिल्लो एखाद्रो बरो अणभव .

जाप :- साहित्यीक म्हूण खूब बरे बरे अणभव येतात. खास करून अकस्मात कोण तरी मेळटा, जो मनापसून दाद दिता. काळजांतल्यान दाद दिता ती कळटा. कांय जाण अपुरबाय करतात ती वयल्यावयर करूंक जाय म्हूण करतात. साहित्यीक म्हूण हांव खंयूय वतां. कोणय मेळटा अज्ञात, अनवळखी कोण तरी तुजो लेख आवडलो म्हूण सांगता. तो अणभव आमकां लेखकांक खूब खोस

दिवन वता. होच सगळ्यांत व्हडलो पुरस्कार वा, इनाम आसता. नाटक पळोवन फुड्यान येवन प्रेक्षक सांगता संवाद, नाटक आवडलें म्हूण, तेन्ना तो खीण आनंद दिवपी आसता.

प्रस्न :- साहित्याक आयच्या समाजांत कितें म्हत्व आसा ? सामाजीक बदल घडोवपाक ते कशें प्रभावी जांव येता ?

जाप :- साहित्य ही एक कला. संगीत, नाटक ह्योवूय कला. त्यो कायम समाजांत आसूंक जाय. ह्यो कला जायच. फकत खावप, जेवप, काम करप इतक्या पुरतीच चौकट आसा तांतूत जीण नासता. ताच्या भायर एक गुणात्मक कितें तरी आसता जें जीण मुखार धुकलपाक चालना, बळ दिता. सोशल मिडियाचेर लेगीत लोक वाचतात, पळयतात तें लेगीत साहित्यूच, जें मुखार वचपाखातीर मनोरंजनावांगडा विचारांक चालना दिता. रसीकांचें समाजभान, विचारभान साहित्य वाडयता. साहित्य समस्या हाताळपाक निच्छितूच मदत करता. समाजीक बदल घडोवपाची तांक समाजांत आसा कांय कितें ? हो एक मोठो चर्चेचो विशय. साहित्य समाजांत कितलो बदल घडयता तें मेजपूय कठीण. सगळ्योच समस्या केन्ना सुटायो जायनात. त्यो आसाच म्हूण जिणेंत गोडी आसा. पूण साहित्य समस्या हाताळपाक मुजरत मदत करता. कारण कथा, कादंबरी, कविता, गीत, निबंद, नाटक सिनेमा, ह्या सगळ्या माध्यमांतल्यान लोकांचें, प्रेक्षकांचें रसिकांचें समाजभान, विचारभान साहित्य वाडयता.

प्रस्न :- रविंद्र केळेकार सोडून हेर खंयचे कोंकणी लेखक तुमकां आवडटा वा तांचो प्रभाव तुमच्या लेखनाचेर पडला ?

जाप :- कोंकणी लेखक हांव खूब खूब वाचतां. शणै गोंयबाबाचे चारूय खंड हांव वाचत आसतां, चाळत आसतां. अस्सल कोंकणीचो परमळ ह्या खंडानी मेळटा. शणै गोंयबाबाचें साहित्य शिकपाखातीर म्हाका खूब आदार दिता. बाकीचे वेगवेगळे लेखक आसा. तांचेंय कांय साहित्य म्हाका आवडटा.

प्रस्न :- तुमचे नदरेन कोंकणी साहित्याचे उदरगतींतल्यो आडखळी खंयच्यो ?

जाप :- पयली आडखळ म्हळ्यार लेखकांनी सातत्यान बरोवंक जाय आनी तें बरोवप गुणात्मक पांवड्यावयलें आसूंक जाय. कोंकणीत निर्मिती जशी जाय तशी जायना. ती जावंक जाय. ताचेखातीर साहित्यकानी खूब खूब वाचन करूंक जाय. वाचनान भास आनी विचार तेजीश्ट जाता. लेखक हेर भासांतल्या साहित्याकडेन कितलो तादात्म्य जावन आसा तें ताचें साहित्य वाचतकच कळटा. मराठी, हिंदी, इंग्लीश भासांनी जागतीक साहित्याचे अणकार वाचूंक मेळटात ते वाचूंक जाय. तो रियाज, ती साधना जाय, नाजाल्यार लेखकाची वाड जायना. आपलें साहित्य, स्वयंस्फूर्त आपल्या अणभवांचेर आसचेंच पूण वाचन हें ‘ जावपाखातीरचें इंधन आसा.

प्रस्न :- कोंकणी भाशेंत बरोवपी युवा साहित्यिकांक तुमचे मार्गदर्शन वा संदेश !

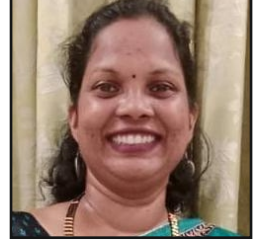
जाप :- जेन्ना आपल्या भितर बरोवपाचें कौशल्य आसा, आपल्या आंगांत ते गूण आसात हें कळटा तेन्ना तें स्वीकार करून आपलो विकास, आपली साधना तरणाट्यानी करीत रावूंक जाय.

आत्तांच सांगलां तशें, वाचनाक पर्याय ना. सगळे तरेचें वाचन करूंक जाय. संवसारांत कितें घडटा, वर्तमानपत्रां आसू, इंटरनेटावयल्यो बाकीच्यो खबरी आसू, कायदे कशे बदलतात, नवे कायदे कशे येतात, भोंवतणचीं फटींगपणां, बऱ्यो गजाली, सगळ्यांचे भान आयच्या युवा साहित्यिकांनी दवरूंक जाय. आनी वेगवेगळ्यो कला आसात, नाटक, संगीत वा हेर कला आसात तांचेकडेन “ जोडून रावूंक जाय.

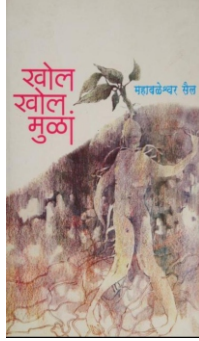
प्रस्न :- तुमचो मुखावेलो साहित्य प्रवास, हाचे संबंदान कितें सांगनशें दिसता ?

जाप :- म्हाका कोंकणीत एक कादंबरी बरोवंक जाय. तो विचार म्हजे तकलेंत आसा. म्हाका अनीकूय मौलीक नाटकां कोंकणीक दिवंक जाय. कारण ताची खूब खूब गरज आसा. तशेंच पत्रकारितेच्या कोशाचेर काम चालू आसा, ताचेरूय पुस्तक येतलें. आनी वेगवेगळ्या तरांचे विशय, जे सहसा कोंकणी साहित्यांत केन्ना येवंक ना ते विशय हाताळून तांची निर्मिती करपाची आसा.

गर्भखोल भोवजन स्त्री प्रतिनिधीचो हुक्कार : खोल खोल मुळां कृपाली नायक

महाबळेश्वर सैल हे सरस्वती सम्मान प्राप्त भारतीय लेखक. जांचे गांठीक कोंकणी तशेंच मराठी साहित्याचें देणें आसा. म्हाजाळी कारवार वाठारांत जल्माक आयिल्ले ते त्या वाठारांतल्या सामान्य लोकांचीं सूख-दुख्खां आपल्या साहित्यांत मांडटात. 2016 वर्सा ‘हांवठण’ ह्या पुस्तका खातीर सरस्वती सम्मान फावो जाला जातूंत कुमार समाजाच्या विकोपाक पावपी वेवसायाचें चित्रण करत तांणी वैश्वीकरणाचो विशय मांडिल्ल्याचें दिसता. 1993 वर्सा तांच्या ‘तरंगा’ ह्या कथा संग्रहाक तांकां साहित्य अकादेमी पुरस्कार फावो जाल्लो. हे भायर टी. एम. ए. फावडेशन पुरस्कार, गोवा कला अकादेमी पुरस्कार, कथा पुरस्कार विमला पै पुरस्कार आनी हेर पुरस्कार तांकां फावो जाल्ले आसात. कोंकणी साहित्यांतलें तांचें लिखाण म्हणल्यार ‘पलतडचें तारूं’, ‘तरंगा’, ‘निमणो अश्वथामा बायोनेट फायटींग’ आनी ‘दोन मुळांचें झाड’ हे कथासंग्रह जाल्यार ‘कळीगंगा’, ‘अरण्यकाण्ड’, ‘यूगसांवार’, ‘खोल खोल मुळां’, ‘विखार-विळखो’, ‘माती आनी मळब’, ‘हिस्त्रभोग’, ‘विनाशपर्व अग्रदूत’

सारक्यो कादंबरी तांणी बरयल्यात. अभ्यासपूर्ण बरोवप हें तांच्या लिखाणाचें वैशिष्ट्य म्हणू येता. स्त्री विश्वाची अत्यंत संवेदनशील रित्या व्यथा मांडपी लेखक म्हण तांचे कडेन पळोवं येता.

संवसारभर आमकां वर्ग संघर्श दिसतात जाल्यार भारत देशांत सत्ता प्रणालीक लागून जातीयतेक बळगें मेळटा. जाका लागून जातीय वर्चस्व हांगा मोठ्या प्रमाणांत दिसता. अभिजन-भोवजन संघर्शा वांगडाच जाती-जातीय अंतर्गत संघर्शय हांगा मोठ्या प्रमाणांत आसा. हाचे दाखले फुले-आंबेडकर-शाहु आनी मुखावयली भोवजन चळवळ पळयतकच मेळटा.

‘खोल खोल मुळां’ ही कादंबरी गोंयच्या क्रिस्तांव गावडा समाजाचें प्रतिनिधित्व करत जानेवारी 2005 वर्सा उजवाडा आयल्या. गोंय म्हणलें काय हांगाचो संस्कृतीक आनी समाजीक परिवेश वेगळो ह्या परिवेशांत नीज सोदतना गाकुवेध म्हणजेच गावडा, कुणबी, वेळीप आनी धनगर हे ह्या मातयेंतले मुळावे अशे मानतात. ह्याच समाजांतलो गावडा समाज हो गोंयच्या अदीम मातयेचो वास घेवन मुखार वचपी समाज अशें म्हणू येता. ह्याच समाजाचेर ही कादंबरी आदारीत आसा. जरी ती गावडा समाजाचेर आसली तरी तिचें मूळ सूत्र भोवजन समाजांतली स्त्री आनी तिच्या भोंवतणचो परिपेक्ष ठळकपणान मांडप असो आसा.

‘खोल खोल मुळां’ ही कादंबरी आतोनेत ह्या स्त्री पात्राक धरून (आदिवासी-गावडा) भोवजन समाजाच्या स्त्री सक्षमतेची मांडणी करता. सुरवातेकच लेखक आदिमांय ह्या मूळ मायेच्या भुमिकेची वळक करून दितना आनी मनीस उत्पत्तीत शब्दाचें म्हत्व जाणोवन दितना अहमतेचें म्हत्व स्पश्ट करताच पूण मानव उत्क्रांतीची व्याप्ती सिद्ध करतना ताच्या स्थित्यतरणाचो प्रवासय मांडटा हेच खातीर कादंबरी मुखार वाचपाची उमळशीक लागता.

कादंबरी जरी 21 व्या शेंकड्याच्या पयल्या दसकांत उजवाडा आयली तरी तिचो गाभो हो 1980-90 दीच्या काळांतल्या गोंयां संदर्भांत आसा. त्या काळांतल्या लिंग, जात आनी वर्ग हांच्या संबंदान उप्रासून आयिल्ल्या समाजीक राजकी आनी अर्थीक प्रस्नाचेर ती भाश्य करता. समाजीक थर म्हण तळा कडेन उरिल्ल्या वा जांकां आदिवासी म्हण गांवां भायर पावयिल्ल्या समाजाचें चिंतन तातूंत जाता. गावडा समाजाचो मानस पळयतना दर दिसा जावपी तांचे तांचे मदली अंतरीक झगडीं, मार बडय करप, वांगड म्हण जगपी समाज मुखेली आनी गांवपण, गावडा समाजाचे वेवसाय शेत, फातर फोडप आनी बदला प्रमाण तांचे मेरेन आयिल्लें बेत्याचें काम, लग्न समारंभ हें सगळेंच हे कादंबरेंत चित्रायलां.

सादारणपणान भोवजन समाजांत ल्हान वयाचेर येवपी, आपल्या मभावंडाकफ सांबाळपाची जापसालदारी अबुद्ध वयाचेर आतोनेताचेर येता आनी अनावधानान आंतोनेताच्या हातांतल्यान भावाचे दुखेस्त मरण जाता. ताचे उपरांत घरांत काळ्या पांयाचें ह्या अंधश्रद्धे लागून आवय बापाय कडल्यान तशेंच समाजा कडल्यान ताका न्हयकारप जाता. जाका लागून ताका आपल्या माशेनागेर रावचें पडटा. भोवजन स्त्री ही फकत पुरुश प्रदान संस्कृतींत पुरुश सत्ते कडल्यान शोशक नासता जाल्यार जातिय संघर्शांतय तिच्या वाट्याक शोशकताय येता हाचेर हे कादंबरेंत भाश्य जाला. चली म्हण जल्माक आयिल्लें आंतोनेत फकत चली म्हण आपल्या भावाच्या मरणा उपरांत आवय बाबायक नाका जाता. हें पुरुश प्रधानतेचें चित्र दिसताच पूण वयार येतना ताच्या वाट्याक आयिल्ले हरी सारक्या उच्चवर्णीया कडल्यान प्रतिनिधीक भोवजन स्त्री शोशणाची देखय लेखक मार्मीक तरेन पूण संवेदशीलपणान हांगा मांडटा. तेच वांगडा आंतोनेताचे स्वताच्या इत्सेन जाचे कडेन संबंद येतात त्या सांतानाचें काजार जाल्लें आसा तें पळवोन आनी आवय बापायन दुर्लक्षीत केल्ल्यान वांट्याक आयिल्ल्या दुमिंगा कडेन ते

काजार जाता. ज्या दुमिंगांन आपूण भायर आसता म्हण सांगून आंतोनेताच्या माशेनाकय फटयल्लें आसता. लिंगीक शारिरीक, अर्थीक आनी समाजीक नदरेन असमर्थ थारिल्लो दुमिंग आंतोनेताची खंयचीच नीज गरज भागोवंक शकना अशा वेळार विद्रोह करून आंतोनेंत घरांतल्यान भायर सरता. स्त्रीतत्त्वाची जाण आशिल्लें आंतोनेंत तशेंच नैसर्गीक रित्या सबळ आशिल्लें आंतोनेंत चिऱ्याचे खणीर वचून थंय कामाक लागता. काळांतरान घरच्या जाचाक विटिल्ल्या काजारी फिलीपाच्या मोगांत ते पडटा आनी ताच्या आयुश्यांतली थोड्या वेळा पुरती काय जायना लिंगीक समाधानाच्या नदरेंतल्यान सुखद अणभवांची जीण सुरू जाल्ली दिसता. समाजीक नदरेन अनैतीक तशेंच समाज मानसांतल्यान दवरिल्ली बायल जाल्ल्यान थंय ताच्या वाट्याक दुसरेपणाचीच भावना आयिल्ली दिश्टी पडटा.

जरी हें कथानक आंतोनेता भोंवतणीं फिरता आसलें तरी गावडा समाजाचें अंतरीक वास्तव लेखक मांडटा. ह्या समाजांतली गरिबी आनी ताका लागून आयिल्लो वर्ग संघर्श, जातीय भेदाक लागून आयिल्ले प्रस्न अशे गोंयचे साबार प्रस्न ह्या कादंबरेंतल्यान सहज उक्ताडार येतात. सत्तारचना हेंय ह्या कादंबरेचें मूळ सूत्र जावन येता.

गोंयचो विचार करत जाल्यार गोंयांत जावपी वर्गीय आनी जातीय शोशण म्हण कूळ मुंडकार शोशणा कडेन पळोवं येता. शेंकड्यानी वर्सां जमीन वसोवपी मनशा कडल्यान ताचीच जमीन काडून घेवन ताकाच जल, जंगल आनी जमीन ह्या मूलभूत गजालीं कडल्यान पयस दवरिल्ल्याचे दाखले ह्या कादंबरेंत मेळटात. ‘हेर’ ह्या आखणे खाला तांचें जाल्लें शोशण तेच वांगडा सरकारी धोरणा आस्तित्वात आयले उपरांत भोवजन समाजाक मेळिल्ली हक्काची जमीन म्हणल्यारच ‘कसेल त्याची जमिन’ हो कायदो जातकच तोच समाज एकवटीत जावन कशे रितीन ‘भाटकारा’च्या विरोधात रावता ताचेंय चित्रण हे कादंबरेंत जालां अशें म्हणू येता. देख म्हण पळयत मुखार आयिल्लो संवाद पळोवंक येता. जातूंत मुडकार आनी भाटकार हांचे मदीं जाल्लो संघर्श येता तो असो,

“भाकारा तूं तुगे शेत व्हरो येयला?”

“मुगे दिरेत सांगो येयलां.”

“दिरेत आसल्यार तुवें शेत गुठलावन घेवन बोमाय व्हरपाचें. भाकारा, शेत म्हुटल्यार बांकांतलें दुडू न्ही कळंतर खावंक. तेतूंत घोळीं मरों जायें, हूम गळो जायी. तुवें केन्ना काश्टी मारल्या, शेण भरलां, माती किरयल्या?” (68)

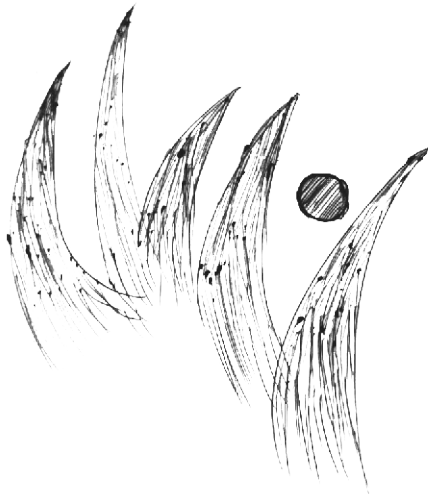
इतलेंच विचारून तो थाबना तर जेन्ना भाटकार आमी मेरेरच बसपाचें कारण आमी तकलेन फीन आसात आपल्या पुर्वजानी ही जमीन फिशालकायेन कमयलां अशेंय सांगता तेन्ना भोवजनी विचार सरणेंतल्यान आयिल्ली जाप समर्पक दिसता. तो शेतकार/ मुंडकार म्हणटा.

“फिशालकायेन न्ही अन्नाडी, भावार्थी लोकांक नाडून जोडिल्ली. फटीची मापां आनी मेजप मेजून खळावयलें भात लुटून व्हरताले गाड्यांत घालून. आता दीस मुदार जाल्यात अडचल्ल्याक आनीक अडचोवन कातले वोळ्याक गाय घेवचे दीस गेले आतां.” (68) हें माडून एका तेरेन लेखक भोवजन समाजाच्या वास्तवतायेची जाण करून दिता. आंतोनेताचो जर विचार करत जाल्यार आमकां स्त्री स्वाभिमानाची आनी आपल्या नीज अस्तित्वाची कीट ताचे मदीं दर खिणांत आशिल्ल्याची दिसता. गल्फ सारक्या वाठारांत काम करपी मनशाचें आकर्शण एखाद्या बायलमनशेक ज्या काळांत आसतालें तें आकर्शण आंतोनेताक ना. ताका आयिल्ली भायर आशिल्ल्याची सोयरीकय ते नाकारता. पूण घरच्यांनी थारायतकच दुमिंगा वांगडा विचार करी नासतना लग्न जावपाचेंय मानून घेता. घोव दुमिंगांक

आपल्या वांगडा शेंतात खोरे घेवपाक लावपाचो अट्टाहास तें करता. सुरवातेक मेळिल्ले कडेनय ते ताका सर्विसे विशीं विचारी नासतना ताच्या शेता विशीं विचारता तें पळयल्यार ताचो आपल्या निजाचेर आशिल्लो मोग कळटा. समाजीक बादिलक्यो जप नासतना प्रस्तापीत समाजमुल्ल्यांची अवहेलना करपी आंतोनेतय आमकां हे कादंबरेंत दिसता. देखीक, मायकलाचें आंतरजातीय लग्न जाल्लें तेन्ना पुराय गांव मायकलाक मारूंक येता त्या प्रसंगार धीटपणान रावपी आंतोनेत दिसता. तशेंच फिलीपाच्या मरणा उपरांत मेल्ले मड्या भोंवतणीं तटस्थपणान रावतनाच समाजीक बंदनाची पर्वा करी नासतना फिलीपाक मारिल्ली वेंग आनी ताची घेतिल्ली कीस ही झाकून दवरिल्ल्या समाजीक मुल्ल्यांक मुठमाती घालत अब्रह्मणीय सोदर्यशास्त्र माडटना नर आनी मादी ह्या वैश्वीक सत्याची जाण करतनाच तें नातें म्हणल्यारच चिरंतन सत ही वास्तवीकताय दाखयता.

अबुद्धपणान घडिल्ल्या चुकीची ख्यास्त ही आंतोनेताच्या जिणेंत म्हत्वाचो टप्पो मानू येता जाल्यार अभिजन समाजांतलो वर्चस्ववाद सोडून निर्भिडतायेन जगपी भोवजनांततली स्त्री म्हण आंतोनेताची परिपक्वताय दर एका पांवड्यार पळोवं येता हें म्हणटनाय ताचें भुरग्याक व्हाळोवपाची देख घेतली जाल्यार पितृसत्ता पद्धतीत ताचे कडेन स्त्रीत्वाचें सूख घेवपी दादलो आसूनय ताका समाजीक मान्यतायेंत 'दादलेपणाची' मान्यताय कुटुंब वेवस्थेत नाशिल्ल्यान भोवजन समाजांतलें आसूनय भुरग्या विशींचें सूख ताचे वाट्याक येना अशें दिसता.

दर टप्प्यार आंतोनेत पितृसत्ताक विचारसरणेचो विरोध करता. हाचें एक कारण भोवजन समाजाचे वास्तवतायेंत आसा. जर वर्चस्ववादी समजा कडल्यान स्त्रीचें शोशण जाल्लें नासत जाल्यार समाजात बरेचशे फावटी ती आपल्या लिंगीकतेक मुक्तपणान जगता हे एकंदरीक आंतोनेताचे मानसिकतेंतल्यान दिसता. तीच तिची निर्भिडपण हेंवय मान्य करचें पडटा. शोशीत समाजांत जल्मल्ली बायलमनीस जरी पुरुश सत्ता पद्धतीत शोशीत आसली तरी आंतोनेतांचें दर वेळा वयलें निर्भिडपण ताच्या स्त्रीच्या विद्रोहाची देख समाजाक दिता.

गौरांगाचे 'रितें बॉल्स' रितें ना!

उदय नरसिंह म्हांबरो

सावय वेरें, वळवय, बेतकी ह्या वाठारांतल्या साहित्यिकांनी कोंकणी कथेचे दालन समृद्ध केलां. लक्ष्मणराव सरदेसाय, पुंडलिक नारायण नायक, अरुण शिंगबाळ, हेमा नायक, कुमुद नायक हांच्या पावलार पावल दिवन आतां नवे पिळगेतलो नव्या दमाचो तरनाटो लेखक गौरांग भांडीये हाणे आपलो पयलो कथा संग्रह कोंकणी सरस्वतीच्या आंगणात सादर केला. रितें बॉल्स हो गौरांगाचो कथासंग्रह संजना पब्लिकेशन्स हे संस्थेन उजवाडायला. कथासंग्रहाचे नांव जरी रितें बॉल्स आसलें तरी संग्रहांतल्यो कथा आशय, विशय आनी मांडणेच्या नदरेन भरील्ल्यो आसात.

गौरांग भांडीयेक हांव भुरगेपणांतसावन वळखता. गौरांग आमच्या गांवचो, एक शांत, सुस्वभावी, अभ्यासू असो भुरगो. गोंय विद्यापिठांतल्यान एम. ए. मेरेनचे शिकप घेवन सद्या धेंपे कला आनी विज्ञान महाविद्यालयांत अद्यापनाचे काम करता. लेखनकले बरोबर भजन गायनाचीय ताका आवड आसा. हि भजनाची आवड ताचे भितर परंपरेन निर्माण जाल्या. गौरांग भजन, नाटक, सुत्रसंचालन अश्या विविध

कलांनी पारंगत आसलो तरी कोंकणी साहित्याकडे ताची चड वोड. कोविड काळांत कोंकणी भाशा मंडळाच्या ऑनलायन कार्यावळींनी तो सदांच सक्रीय आसलो. कविता सादरीकरणा खातीर मंगळूरच्या कविता ट्रस्टान ताणे इनाम जोडलां. तशेंच युवा साहित्य संमेलनांत, गोंय विद्यापिठांत ताणे कथा लेखन आनी कथाकथनाची इनामां मेळयल्यात. गौरांगाच्यो कथा वर्णमुद्रा, जाग, बिम्ब सारक्या नेमाळ्यांनी तशेंच भांगरभूंय दिसाळ्याच्या आयतारच्या आवृत्तींत छापून आयल्यात.

गौरांग सावय वेरें गांवांतल्या दोंगराळ भागांत जंय दाट कुळागरां वसल्यात अश्या सैमसुंदर वेलकास वाड्यार रावता. ताच्या घराकडे गाडी वचना. पयलीं तेंपार चार ते पांच किलोमीटर दोंगर, व्हाळ आनी उदकाचे पाट माड्डीत तांच्या घराकडे वच्चे पडटाले. हालींच श्री विजयादुर्गा संस्थाना कडसून खेडें वाड्यार जो नवो रस्तो केला थंयच्यान ताच्या घरा वचप मात्शें सुलभ जालां. तरी दोंगर चडप वा देंवप नशिबांतले चुकूंक ना. अश्या दोंगराळ वाठारांत गरजे ताकतीच्या वेळार एम्बुलन्स वा फायर ब्रिगेडीची गाडी पावपाक शकना. वैजकी सुविधा मेळप कुस्तार जाता. मोबायलाची रेंज नासता. आधुनिक जीवनशैली आनी गांवगिरी जीण हांतुतलो फरक हांगा स्पष्टपणान जाणवता. देखून गौरांगाच्या लेखनांत जीं पात्रां येतात, जे प्रसंग येतात ते अशे जिवे तटतटीत जावन दोळ्यां मुखार उबे रावतात. गौरांग भुरगेपणांतसावन हि गांवगिरी जीण जगत आयला. आयजूय तो आपल्या मुळ घरा गावांत रावता. ताचे कुटुंब शेतकार, बागायतदार, कष्टकरी. देखून कष्टकरी समाजाची सुखदुख्खां ताच्या साहित्यान येतात तीं प्रामाणिकपणान येतात. देखिक स्टेस कथेंतली रावजीच्या मनांतली हि भावना पळयात, “मनान कोणाक तरी ह्याच हुंवारात बुडोवन मारचो सो दिसता. पुण कोण मेळना.” हि हुंवारांत घरदार व्हांवून गेल्ल्या रावजीच्या मनांतली अव्यक्त भावना. हे असले प्रसंग लेखकान खुब लागींच्यान अणभवल्यात अशें दिसपा इतली खर भावना कथेंत आयल्या.

गावांत एखाद दुसऱ्या बामणाचे घर. घरांत इन मिन तीन मनशां. बाकीचे सगळे शारांत. हे लागींचे, पयसुल्ले सोयरे फक्त बरे वायट प्रसंगाक येवपाचे. आनी खिणाभितर आयिल्ल्या पावलांनी परत वचपाचे. हुलोप कथेंतलो हो संवाद सामको जितो तटतटीत, “हे घरचे देड दिसाचे गणपती कशे येतात.” पुण वेळा प्रसंगाक पावतात ते गांवचे लोक. आपलो पयलो म्हणी नासतना आदाराक धांवतात. अश्याच एका प्रसंगाचेर बरयल्ली हुलोप हि कथा वाचून काळजाक हुलोप पडटा.

गौरांगाचो हो पयलो कथासंग्रह आसलो तरी ताच्या लेखनांत नवखेपणां दिसनात. कथेचे विशय आटापशीर आसात. गरजे भायर पाल्हाळ ना. खंयूच कथानक ओडीत लांबयल्ल्याचे दिसना. पुण कांय कथा वाचतकीर म्हाका दिसलें कि कथेचो शेवट जंय जावंक जाय आसलो थंयच्यान मुखार बरोवपाचे लेखकान टाळिल्लें जाल्यार कथा अदिक प्रभावी जावपाची. देखीक एक प्रवास सत्याचो हे कथेंत “नकळत म्हाका सपनान सत्याकडे व्हेलो काय” हें वाक्य न वाडयता, “म्हाका पडलेल्या सपनांत हांव मरणाच्या मजल्यार आदळ्ळो” इतलेंच पुरो आसलें अशें जाणवलें.

श्रावणी ब्रेस्तार हि ह्या कथा संग्रहातली म्हाका आवडलेली एक महत्वाची कथा. आस्तिक, नास्तिक, अंधश्रद्धा ह्या विशयांचेर लेख बरयल्यार, भाषणां केल्यार मनां श्रद्धाळू भाविकांची मनां दुखावतात असो अणभव येता. पुण भक्तीमार्गांतल्या अश्या कडूगोड प्रसंगाचेर आदारित कथानक सुबक रितीन कथेच्या रुपान वाचप्यां मुखार दवरल्यार श्रद्धाळू मनीस लेगीत अंधश्रद्धेक बळी न पडटा साधक बाधक विचार करपाक प्रवृत्त जातलो हांतूत मात्तूय दुबाव ना. गौरांगाची श्रावणी ब्रेस्तार हि कथा सदाशिवान आवाशिवा करुन देवळांत कशे तरेन ब्रेस्तार मनयलो ताची कथा सांगता. जाण्ट्यांची एक

म्हण्णी आसा, “रिण काडून सण करचे न्हय.” ह्या कथेंत भट ब्रेस्ताराचे देवाक सांगणे करतना सदाशिव मनांतल्या मनांत देवाक सांगणे करतालो, “पुण देवा एकूच उपकार कर. म्हाका फुडलो ब्रेस्तार श्रावणांत येवंचो ना हाची जतनाय घे.” खुब सुंदर विशय. खुब सुंदर मांडणी. पुण हांगाय म्हाका दिसलें कि कथा हांगा सोंपूक जाय आसली. त्या उपरांत जीं दोन वाक्यां आयल्यां तीं नासूंक जाय आसलीं. फुडलें सगळें वाचकाचेर सोडूंक जाय आसलें. अर्थांत हे म्हजे विचार. लेखकान कितें बरोवंचे आनी कशें मांडचे हो सर्वस्वी लेखकाचो अधिकार.

गौरांगाच्या कथांक केवळ गांव आनी गांवगिरी जीण इतलेच मर्यादित फास्की ना. ताचेकडे विशयांचो दुकळ ना. काणी एका मॉर्गाची हो एक वेगळोच विशय. मॉर्गातली खाट ह्या कथेंतले मुळेल पात्र. तशेंच फांसार वचपी मनशाची कथा एक तृप्त फांस वाचात. विविध विशय खुब प्रभावशाली पद्धतीन कथानकांत गुंथपाची कळाशी गौरांगाकडे आसा हें हो कथासंग्रह वाचतना जाणवता.

‘रितें बॉल्स’ ह्या कथा संग्रहांत वट्ट 14 कथा आसात. डॉ. हनुमंत चोपडेंकार हांची अभ्यासपूर्ण प्रस्तावना आसा. प्रस्तावनेंत डॉ. चोपडेंकार हांणी म्हणलां कि “गौरांगा वांगडचे युवा बरोवपी चडशे कविताच बरोवपाक गुल्ल आसात. कथा बरयलीच जाल्यार वर्साक एक वा दोन.”

खरी गजाल. गौरांगा वांगडचे कित्याक? म्हजे पिळगेंतूय तशेंच आसलें. हांव बरयतालो कथा. कथाकथन करतालो. कुळागर, राष्ट्रमत, सुनापरान्त दिसाळ्यांत कांय कथा छापून आयल्यो. पुण सातत्य राखप जमलें ना. आनी फुडाराक तर म्हजें कथालेखन सामकेंच बंद पडलें. त्याकाळार कुळागर मासिक येताले तेन्ना चंद्रकांतबाब केणी कथालेखन कार्यशाळा घेताले. पुंडलिकबाब, भाई मावजो, मीनाबाय, प्रकाशबाब थळी मार्गदर्शन करताले. कला अकादमीन लेगीत त्या काळार अश्यो राबित्याच्यो कार्यशाळा घेतल्या हाची म्हाका याद जाता. गजानन जोग एका कार्यशाळेक हाजीर आसताले. तांणी आमकां कथा लेखनाचे तंत्र आनी मंत्र शिकयल्ले. उपरांत सगळ्यांनी एकाच कथाबिजाचेर एकेच राती भितर विचार करुन कथा बरोवन दुसरे दिसा सकाळच्या सत्रान सादर करपाची. तशेंच कथाकथन कशें करपाचे ताचे प्रात्यक्षिक दाखयताले. आतांय अशे प्रयोग जायत रावूंक जाय. नवे पिळगेंतले लेखक नवे विशय घेवन येतले. आधुनिक कथा कोंकणी साहित्याक अदिक गिरेस्त करतली हांतूत मातूय दुबाव ना.

गौरांगान सातत्यान कथालेखन चालूच दवरचे. ताच्या कथेंतल्यांत केवळ कथानक नासता तर समाजाक दिका दाखोवपी विचार आसतात. ताची निरिक्षणशक्त संवेदनशील आसा. काळजाक पावता तशे विशय मांडपाची कळाशी ताचेकडे आसा. कथा बरोवप हि सोपी गजाल न्हय. आमचे सरभोंवतणी खुब कथाबिजां आसतात. पुण तीं सोदून ताची कथा विणप खुब थोड्यांक जमता. गौरांगाकडे हो गुण आसा. जितलें चड बरयतलो तितली ताची शैली विकसित जातली. ताच्या रुपान कोंकणी साहित्यान एक नव्या दमाचो नवो कथाकार मेळ्ळा हि खोशेची गजाल. गौरांगाक परबीं. फुडाराक तुज्या आनी नव्या कथासंग्रहांची उमळशिकेन वाट पळयता.

वर्गाच्यो बेडयो तोडपी संवेदनशील दिग्दर्शक :

बिमल रॉय

दासू भगत

सामंतशाय, हुकूमशाय, राजेशाय, वा जमीनदारी हे सगळे शोशणाचेर आदारिल्ले आसात. देखून ह्या वेवस्थांतले लोक चडशे संवेदनहीन आसतात... हें एक सार्वत्रिक सत्य आनी ही वास्तवताय न्हयकारून कांयच फायदो ना. भारतीय समाजान हें सगळें पुर्विल्ल्या काळासावन अणभवलां. ब्रिटीश लोक वसाहतवादी आशिल्ले आनी तांकां आपलें साम्राज्य संवसारभर पातळावपाची इत्सा आशिल्ली. तशेंच ते दूरदर्शी आनी चतुर आशिल्ल्यान भारताचेर राज्य करतना थंयचे पारंपारीक वेवस्थेचीं बंधनां मोडचीं न्हय हाची ताणीं जतनाय घेतली. पूण हें घडटा आसतना तांणी संवसारांतल्या आधुनिक शिक्षणाचें वारें थांबयलें ना. ब्रिटीशांक लागून चित्रपट उद्देगाची सुरवात शक्य जाली हें एक तथ्य. दुसऱ्या म्हाझुजाचो पुराय संवसाराचेर व्हड परिणाम जालो. 'इटालियन न्यूओ-रिअलॅस्टिक सिनेमा' चळवळ संवसारीक पांवड्यार 1940 च्या सुमाराक गंभीरतायेन सुरू जाली आनी भारतांत ह्या काळांत जायत्या नामनेच्या चित्रपट कंपनींनी नेटान वावर करपाक सुरवात केली. शिकिल्ले उच्च वर्गांतले असंख्य तरणाटे हातूंत ओडून घेतले. अशा तरणाट्यां मदीं जायते भारतीय तरणाटेय आशिल्ले. तातूंतलो एक बिमल रॉय. भारतीय चित्रपट निर्मितीच्या बारीकसाणीक आत्मसात करतना त्या वेळार युरोपांत फुलपी 'इटालियन न्यूओ-रिअलॅस्टिक सिनेमा'चो ताचेर खूब प्रभाव पडलो. हातूंतल्यान ताच्या अमर कलाकृतींचो जल्म जालो.

हो योगायोग काय नशीब? खरें म्हणल्यार बिमल रॉयचो जल्म गिरेस्त जमनीदार कुटुंबांतलो. विलासीपणांत रावपाची गिरेस्तकाय आशिल्ल्या ह्या तरणाट्याक मायावीनगरीन ओडून घेतलो. आनी उपरांत ताणें तयार केल्ल्या चित्रपटांनी त्या काळांतल्या समाजीक वेवस्थेचेर प्रस्न विचारले. वैयक्तीक रितीन ताकाच लागून हो मनीस इतलो व्हडलो अशें म्हाका दिसता. जमीनदारीच्या जुलमान आनी जातीवेवस्थेन चिड्डल्लो भौस ह्या जमीनदाराच्या पुताक अस्वस्थ करपाक लागलो कारण हो तरणाटो संवेदनशील आशिल्लो आनी ही संवेदनशीलताय ताणें आपल्या चित्रपटांनी तिगोवन दवरली. घडये ताकाच लागून ताका वास्तववादी आनी समाजीक जागृताय आशिल्ले चित्रपट तयार करपाक येस आयलें. सद्याच्या बांगलादेशांतल्या ढाका लागसारच्या सुआपूर हांगाच्या एका जमीनदाराच्या घरांत ताचो जल्म जालो. चित्रपट माध्यमाच्या प्रभावान तो कलकत्ता आयलो. त्या वेळार 'न्यू थिएटर्स प्रायव्हेट लिमिटेड' नांवाची एक व्हडली फिल्म कंपनी कलकत्त्यांत चित्रपट तयार करताली. बिमलदा तातूंत सामील जालो. हे संस्थेचो संचालक पी. सी. बरुआ खातीर ताणें प्रसिद्धी फोटोग्राफर म्हण काम करपाक सुरवात केली. हे संस्थेचे 'देवदास' त्या काळांत खूब लोकप्रिय आशिल्लो. हो देवदास पुरायपणान बिमलदाच्या मनांत भितर सरिल्लो आनी फुडाराक तो ह्या विशयाचेर एक फिल्म करपाचो आशिल्लो. न्यू थिएटर्सांत आसतना चित्रपट चळवळींतय तो सक्रीय आशिल्लो. मागीर ल्हवू ल्हवू न्यू थिएटर्सचो वेवसायांतलो प्रभाव उणो जालो. बिमलदाकडेन कलकत्ता सोडून मुंबय वचपाबगर पर्याय नाशिल्लो. 1950 त हृषिकेश मुखर्जी (संकलक), नर्वेंदू घोष (पटकथा लेखक), असित सेन (सहाय्यक दिग्दर्शक), कमल बोस (कॅमेरा मॅन) हांचे वांगडा तो मुंबय पावलो. कांय म्हयन्यां उपरांत सलील चौधरी (संगीतकार) तांचे वांगडा आयलो. मजेची गजाल म्हळ्यार बिमलदाचे सगळेच वांगडी चित्रपट मळार गाजले. तेन्ना हृषिदाचो सहाय्यक गुलजार आशिल्लो.

1952 वर्सा बिमल रॉय हाणें दुसरो डाव सुरू केलो. आदल्या सिनेमा विशीं चर्चा हांव टाळटां कारण बिमल दाचे सगळ्यांत म्हत्वाचे चित्रपट 1952 ते 1966 ह्या काळांतले आसात. ह्याच काळांत ताका दिग्दर्शक म्हणून संवसारभर नामना मेळ्ळी. ह्या काळांत बिमलदान माँ (1952), परिणीता (1953), दो बिघा जमीन (1953), नोकरी (1954), बिराज बहू (1954), बाप बेटी (1954), देवदास (1955), यहूदी (1958), मधुमती (1958), सुजाता (1959), परख (1960), प्रेमपत्र (1962), बांदिनी (1963). तातूंतल्या परिणीता, दो बिघा जमीन, बिराज बहू, देवदास, यहूदी, मधुमती, सुजाता, बांदिनी ह्या ताच्या कांय चित्रपटांक लागून संवसारीक चित्रपट उद्देगाचें लक्ष ताचेर गेलें. दर एका सिनेमाचो विशय वेगळो आसलो तरी समाजीक चैतन्याचेर तांची एक वेगळी पकड आशिल्ली. 'दो बिघा जमीन' ही ताणें अणभवल्ल्या जमीनदार वेवस्थेची प्रतिमूर्ती आशिल्ली. वाहन ओडपाक प्राणी वापरप कोणाकूय अस्वस्थ करिना, पूण मनशान प्राण्या भशेन वाहन ओडून व्हरतना दुसऱ्या मनशान त्या वाहनांत बसपाची अमानवी कृती अजूनय मन अस्वस्थ करता. 'दो बिघा जमीन' ह्या सिनेमांतल्या एका प्रसंगांत घोड्यान ओडपी गाडी आनी मनशान ओडपी गाडी हांचे मदीं सर्त दिसता. शंभू महतो (बलराज साहनी) आपली दोन बीघा जमीन मुंडकाराच्या चपक्यांतल्यान मुक्त करपाक कलकत्ता येता आनी रिक्शा ओडपी म्हण काम करपाक लागता. एकदां एक गिरेस्त मनीस ताच्या रिक्शांत बसता. शंभू रिक्शा ओडटा आसतना घोड्याची गाडी ताका ओव्हरटेक करून वता. तें पळोवन तो गिरेस्त मनीस शंभुक म्हणटा, "तूं हे घोड्याचे गाडयेक ओव्हरटेक करीत जाल्यार हांव तुका आनीक पयशे दितलों." आनी मागीर मनीस आनी जनावर हांचे मदली सर्त सुरू जाता... खरें म्हणल्यार आयज लेगीत ही सर्त खंय

थांबल्या? ती चालूच उरल्या. वाहनां बदलल्यांत आसूं येता, लोक बदलल्यात आसूं येतात, पूण सर्त तशीच उरल्या. अभिनेतो बलराज साहनी हांणे ह्या दृश्यांत सुंदर काम केलां. ती रिक्शा ताणें खरेंच स्वता ओडिल्ली. तो कलकत्याच्या शिमीटाच्या रस्त्यार दनपारच्या वता कडार उक्त्या पांयांनी रिक्शा ओडटालो आनी हो मनीस बलराज साहनी हें केन्नाच कोणाक कळ्ळें ना. आपल्या वावराक हे लोक इतले निश्ठावान आशिल्ले देखून आमच्या सिनेमाचो परिणाम परदेशांत लेगीत पावूंक शकलो. अरे बलराज.. तुज्या भितरल्या शंभूक म्हजो मनाकाळजांतल्यान सलाम...

‘दो बिघा ज़मीन’ उपरांत ‘निचा नगर’ हो कान फिल्म फेस्टिवलांत पुरस्कार मेळोवपी दुसरो चित्रपट जालो. बॉलिवूडांतल्या पयल्या 25 उत्कृष्ट चित्रपटांमदीं ह्या चित्रपटाची गणना जाली. सुजाता आनी बांदिनी हे दोनूय चित्रपट बायल नायिका आशिल्ले. दोगांयनी नूतनाचो अभिनय उत्कृष्ट आसा. झसुजाताझ ही अनाथ अस्पृश्य चलयेची कथा. बिमलदान ही काणी सामकी तीक्ष्ण रितीन हाताळ्ळी. त्या काळांतली समाजीक वेवस्था पळयल्यार अस्पृश्यतायेचो प्रस्न खूब उण्या लोकांनी हाताळ्ळा. घडये हो वेवसाय तांच्या दोळ्यांमुखार आशिल्लो. ‘बांदिनी’ हो विशयूय असोच. खून प्रकरणांत एक तरणाटी बंदखणीची ख्यास्त भोगता. फ्लॅशबॅकाच्या सोबीत वापरांतल्यान बिमलदान हें बंधन उत्तें केलां. ह्या चित्रपटाक उत्कृष्ट अभिनेत्री, दिग्दर्शन, छायाचित्रण, ध्वनी मिश्रण आनी कथा अशे पांच फिल्मफेयर पुरस्कार फावो जाले. ह्या चित्रपटाक 1963 वर्सा राश्ट्रीय पुरस्कारूय मेळ्ळो. हातूंत बिमलदान नूतनाच्या अभिनय क्षमतायेचीं सगळीं आंगां उत्तीं केल्यांत.

झमधुमतीझ हो एका अर्थान सोबीत, आदर्श वेवसायीक चित्रपट. ऋत्विक् घटकान कथा आनी पटकथा बरयल्ल्या ह्या सिनेमांत पुनर्जल्माची कथा सामकी वेगळे तरेन सादर केल्ली. पूण ह्या सिनेमांत सगळ्यांत व्हडलें योगदान म्हळ्यार सलील चौधरीचें संगीत. सगळीं गितां उत्कृष्ट आसात. हो सिनेमा आनीक एक कारणाक लागून फामाद जालो. त्या वर्सा ह्या सिनेमाक 7 राष्ट्रीय पुरस्कार आनी 6 फिल्मफेयर पुरस्कारां सयत व्हड प्रमाणांत 13 पुरस्कार मेळ्ळे. हो फिल्मफेयर पुरस्कार विक्रम 37 वर्सा मेरेन आशिल्लो. 1995 वर्सा प्रदर्शीत जाल्ल्या ‘दिलवाले दुल्हनिया ले जायेंगे’ ह्या सिनेमान मागीर हो विक्रम मोडलो. मधुमतीचीं सगळीं गितां शैलेंद्रान बरयल्लीं. जागतीक चित्रपट उद्देगाचेर बिमलदाची बारीक नदर आशिल्ली. इतलेंच न्हय तर ताणें तंत्रगिन्यानाचो अभ्यासूय बारीकसाणेन केल्लो. काळ्या-धव्या चित्रपटांत लायटीची रचना खूब म्हत्वाची. ‘शॅडो अँड शेड’ हांचेविशीं ताचें नेमकें गिन्यान ताचे चित्रपट पळयतना दिसून येता. ताणें ह्या चित्रपटांत ल्हान ल्हान चित्रां खूब सोबीतपणान वापरल्यांत. नूतनाच्या तोंडाचे खूब सोबीत क्लोजअप ‘सुजाता’ आनी ‘बांदिनी’ ह्या सिनेमांनी पळोवंक मेळटात. बिमलदान गुलझाराक बांदिनीचीं गीतां बरोवपाची पयली संद दिली....मोरा गोरा आंग लै ले...

राजाराम सूर्यवंशी हो म्हजो फेसबूक इश्ट. ताणें बिमलदाची एक सोबीत याद शॅर केल्ली. ताणें म्हणिल्लें- “बिमलदाक लागून म्हाका फ्रेडरिक एंजेलसाची याद जाता; वा ठाणेचो डॉ. संतुजी लाड. जसो बिमलदा जमीनदाराचो पूत, तेच प्रमाणें एंजेलस हो कारखान्याच्या मालकाचो पूत आशिल्लो. बिमलदा सारको एंजेलस भांडवलदाराचो पूत, पूण ताची नाळ दोरी शोशित आनी त्रास सोंसपी कामगारांकडेन जोडिल्ली. ताणें कार्ल मार्क्स हाचेवांगडा शोशण नाशिल्ल्या समाजाचीं सपनां पळयलीं देखूनच एकुणिसाव्या शेंकड्याचे सुरवेच्या काळांत हे जोडयेन तयार केल्ले मार्क्सवादी विचारसरणेक लागून अर्दो संवसार व्यापून गेल्लो. आनीक एक देख म्हळ्यार डॉ. संतुजी लाड. डॉ. लाड हो सुखवस्तू घराण्यांतलो पूण ताची त्यांची नाळ भारतांतलो आद्य कामगार फुडारी नारायण मेघाजी लोखंडे ह्या

ताच्या इश्टाक लागून मुंबयच्या उदेत्या शोशित पिडीत कामगार ह्या (जात)वर्गा कडेन जोडिल्ली. एंजेलसाबगर मार्क्स हाचें काम पुराय जावंचें नाशिल्लें तशेंच डॉ. संतुजी लाडा बगर नारायण मेघाजी लोखंडेचें कार्य पुराय जावंचें नाशिल्लें. बिमल राय वा फेडरिक ऍंजेलस वा डॉ. संतुजी लाडा हे सगळे संवेदनशील मनाचे मनीस देखून ते आपल्या वर्गाच्यो – जातीच्यो सांखळ्यो तोडून शोशितांच्या दुख्खा कडेन परकाया प्रवेश करून समरस जाल्ले. संवसारीक विचारांची नाळ चित्रपटावरवीं अशी जोडिल्ली.”

बिमलदाचो संबंद इंडियन पीपल्स थिएटर असोसिएशन (इप्टा) हे प्रगतीशील, डावपेचवादी नाट्य संस्थेकडेनय आशिल्लो. दो बिघा जमीन, निचा नगर आदी चित्रपट तयार करपाक इप्टानच फुडाकार घेतिल्लो, कारण तातूंत ऋत्त्विक घटक, बलराज साहनी, सलील चौधरी, आदी सगळ्यांचे प्रगतीशील विचार आशिल्ले. जायते लोक आयुश्य सोंपमेरेन आपले विचारसरणेक निश्ठावान रावले आनी तातूंतलो एक बिमलदा.

प्रतिभावान दिग्दर्शक बिमलदा दुर्दैवान थोड्याच काळा खातीर जियेलो. 8 जानेवारी 1966 दिसा पिरायेच्या 56 व्या वर्सा आपली घरकान्न मनोबीना, तीन धुवो रिकी, यशोधरा आनी अपराजिता आनी पूत जॉय हांकां फाटीं सोडून तो गेलो....

न्यायवेवस्थेची अधोगती कामिल पारखे

‘सरळ बस, पांयार पांय दवरून बसू नाका’ मुंबय हायकोर्टाच्या गोंयच्या खंडपिठांत पयलेच खेपे रिपोर्टर म्हूण बसतना थंयचो बेलीफ म्हाका सांगतालो.

हांव शिटकावणी दिनासतना परत पांयार पांय दवरतालें आनी रोखडोच बेलीफ परत म्हजे कडेन येवन म्हाका सरळ करतालो.

दरबाराक मान दिवप, शालीनताय सांबाळप, अनादर करपा सारकें कांयच करप ना अशे धडे त्या वेळार हांव शिकलों.

तें आशिल्लें वर्स 1982 आनी हांव तेन्ना वीस वर्सांचो. बीए परिक्षे उपरांत मुंबय युनिव्हर्सिटीन रिजल्ट जाहीर करचे पयलीं लेगीत हांव मद नवहिंद टाइम्स’ ह्या इंग्लीश दिसाळ्यांत स्टाफ रिपोर्टर म्हूण कामाक लागलो.

दीसभर म्हज्या कॅम्पस बिटांतल्यान खबरो एकठांय केल्या उपरांत दनपारां 4:30 ते 5:00 वरां मजगतीं हायकोर्टांत पावतालें.

त्या वेळार पणजेची ही बेंच मांडवी न्हंयचे फाटले वटेनच्या पोरन्या दोन माळयेच्या इमारतींत मध्ययुगीन आदिलशाह राजवाडो आनी तेन्नाच्या गोंय, दमण आनी दीव सचिवाल्याचे कुशीक आशिल्ली आनी थंय लागींचआबे फारियाचो पुराय लांबायेचो पुतळो आशिल्लो.

धवी आनी हळडुवी पोर्तुगेज शैलीची ही इमारत आयज लेगीत उबी आसा आनी हांव आयज थंय वता तेन्ना ते लिलगल रिपोर्टिंगचे करपाचे दीस म्हाका याद जातात.

ते इमारतींतले कांय नामनेचे वकील आनी मागीर रजिस्ट्राराक मेळ्ळ्या उपरांत त्या दिसाच्यो मुखेल याचिका आनी निकाल हांचे विशीं म्हायती मेळटाली.

निवाड्याचो ऑपरेटिव्ह भाग निमाण्या पानाचेर आसतलो, तो तशाच्या तसो नोटबुकांत बरोवन दवरप, याचिकेचे मुखेल मुद्दे वाचप आनी मागीर ताचेर आदारून खबरो तयार जाताल्यो.

लिगल रिपोर्टिंगच्या सुरवातीच्या दिसांनी आनी उपरांत लेगीत हांवें खूब कितें शिकलें.

म्हाका याद आसा एक फावट एका रिपोर्टरान पयल्या दर्ज्याच्या दंडाधिकाऱ्यांक मन्यायाधीशफ अशें म्हणिल्लें, त्या वेळार म्हाका व्होल्मल्लें, ‘न्यायाधीश’ ही संज्ञा फकत उच्च आनी सर्वोच्च न्यायालयांतल्या न्यायाधीशां खातीर वापरपाची आसता.

तशेंच उच्च आनी सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीशांच्या नांवां पयलीं श्रीमान न्यायाधीश वा सुश्री न्यायाधीश आसचे अशी खर शिटकावणी लेगीत मेळ्ळी.

खंयचेय कार्यावळींत वा हेर घडणुकांनी मुखेल सोयरो पावल्या उपरांत प्रेस बॉक्सांतल्या पत्रकारांनी उबे रावपाची गरज नासता.

ताका एकूच आडवाद म्हणल्यार सभाघराचे सभापती, राज्यपाल, राष्ट्रपती आनी न्यायालयांचे न्यायाधीश, हो धडो म्हाका सुरवेकच आमचो खबरां संपादक एम.एम.मुडालियारान शिकयलो. ते भायर कोणाकूय ओगीच मसरफ म्हणचें न्हय, जरी तो मनीस मुख्यमंत्री वा केंद्रीय मंत्री आसलो तरी. तुमी पत्रकार, मुखार आशिल्लो मनीस तुमचो बॉस न्हय, पूण तुमचें काम त्या मनशा प्रस्न विचारप आनी ताचेकडल्यान जाप घेवप हें लक्षांत दवरचें.

तेन्ना न्यायमूर्ती गुस्ताव फिलीप कूटो हो मुंबय उच्च न्यायालयाच्या गोवा खंडपिठाचो न्यायाधीश आशिल्लो.

ते भायर मुंबय वा मुंबय उच्च न्यायालयाच्या औरंगाबाद-नागपूर खंडपिठांतले एक-दोन न्यायाधीश एक-दोन ते तीन म्हयने भेटीदार न्यायाधीश वा सुटयेचे न्यायाधीश म्हूण येताले.

तातूंत न्यायमूर्ती वारियावा हें एक नांव जें ताणें दिल्ल्या कांय निर्णयांक लागून आयज लेगीत स्पश्टपणान याद जाता.

न्यायमूर्ती कुटो एक खूब आदर आनी कडक व्यक्तीमत्वाचो म्हूण याद जाता. सात-आठ वर्सां हायकोर्टांत कायदेशीर रिपोर्टिंग केलें, पूण कुटोच्या ऑफिसांत वचपाचें धाडस म्हाका केन्नाच जालें ना आनी तें केन्नाच जालें ना.

हांवें धा वा मायज वर्सां लिगल रिपोर्टर म्हूण काम केलें, जायत्या न्यायाधीशांच्या निवाड्यांचो अहवाल दिलो, पूण ह्या खंयच्याय न्यायाधीशाच्या कॅबिनांत वचून तांकां व्यक्तिगतपणान मेळपाची संद वा वेळ म्हाका केन्नाच मेळ्ळो ना.

औरंगाबादांत लोकमत टायम्सांत भरती जाले उपरांत थंयच्या खंडपिठार पुराय वर्स लिगल रिपोर्टिंग केलें.

त्या वेळार मुंबय उच्च न्यायालयाची पयली बायल न्यायाधीश सुजाता मनोहर हिका कांय म्हयने भेटीदार न्यायाधीश म्हूण थंय आसतना तिच्या कार्यालयांत मेळपाची संद मेळ्ळी.

हो एकूच आडवाद.

न्यायालयीन परिभाशेंतल्यो जायत्यो संज्ञा वळखीच्यो जाल्यो, देखीक, amicus curiae वा फ्रेंड

ऑफ द जस्टिस वा न्यायमित्र.

पुण्यांत वचून इंडियन एक्सप्रेससांत सामील जाले उपरांत लिगल रिपोर्टिंग सदांखातीर सोडून दिलें, कारण पुण्यांत उच्च न्यायालयाचें खंडपिठ नाशिल्लें.

पूण लिगल रिपोर्टिंगची म्हजी आवड तशीच उरली आनी आयज लेगीत हांव इंग्लीश आनी मराठींतल्यान न्यायालयीन कागदपत्रां वाचतां.

त्या वेळार निकतोच गिरायक कायदो संमत जाल्लो आनी पुण्यांतल्या गिरायक न्यायालयांचो दरेक निकाल म्हळ्यार एक व्हडली खबर आसतालो.

न्यायमूर्ती पी.एन.भगवतीन भारतीय न्यायवेवस्थेंत व्हड क्रांती घडोवन हाडली. उपरांत भौशीक हिताचे दावे वा समाजीक हिताची याचिका व्हड प्रमाणांत न्यायालयांत दाखल जावंक लागल्यो.

पोस्टकार्ड आयल्यार न्यायाधीश तें Suo Moto (आपल्या फुडाकारान) याचिका म्हूण दाखल करतालो.

दिसाळ्याचो रिपोर्ट वा वाचप्याचें पत्र लेगीत याचिका म्हणून दाखल करूं येतालें आनी मागीर न्यायाधीश ऑमिकस क्युरी म्हूण वकीलाची नेमणूक करतालो.

ते खातीर चड करून कसलेंच मानधन नासता. पूण न्यायाधीशान ऑमिकस क्युरी म्हूण नेमणूक करप हो त्या वकीलाक व्हड भोवमान आशिल्लो.

उपरांत ह्या भौशीक हिताचे दावे वा पीआयएल कांय समाज कंटकांनी खंडणी एकठांय करपाक साधन म्हणून वापरले, जशें फुडें म्हायती अधिकार सुविधांविशीं घडलें.

फाटल्या कांय वर्सांनी खंयच्याच उच्च न्यायालयान कसलेय खबरेची वा घडणुकेची suo moto cognizance घेवन सुनावणी सुरू करपाविशीं हांवें वाचूंक ना.

उरफाटें न्यायवेवस्थेन सगळ्यां मुखार उक्तेपणान घडपी मएन्कावॉटरफ आनी 'बुलडोझर जस्टिस' सारक्या घडणुकांचेर दोळे धांपप हें सर्रास जालां.

न्यायवेवस्थेच्या पतनाची ती सुरवात आशिल्ली.

कांय वर्सां आदीं रंजन गोगोई हांच्या फुडारपणाखाल देशांतल्या सर्वोच्च न्यायालयाच्या पांच न्यायाधीशांनी पत्रकार परिशद घेवन आपलो हुस्को आनी खेद उक्तायल्लो. ही घडणूक अभूतपूर्व आशिल्ली.ते उपरांत रंजन गोगोई स्वता मुखेल न्यायाधीश जावन ताणीं एक वेगळो इतिहास रचलो. मुखेल न्यायाधीश धनंजय चंद्रचूड हाणें सुत्रां हातांत घेतलीं तेन्ना लेगीत ताचे कडल्यान जायत्या जाणांची व्हड अपेक्षा आशिल्ली. कांय सप्तकां आदीं दिल्ली उच्च न्यायालयाचो न्यायाधीश यशवंत वर्मा हाची केस आमच्या देशाची न्यायसंस्था आनी पुराय वेवस्थाच वाऱ्यार घालता.

काणीकणी – मोहीम फत्ते दादा हेगडे

“ना,” एकनाथ पुलीसाची समजुतकाय काडपाचो यत्न करतालो. “आरे सांगे सावंता वाड्यावेले आमी, सायबाक सांग.” दोगां तिगांनीय वांगडाच पुलीसाक पळयत म्हळें,. “मागीर?” पुलीसान तांका परत जाप दिली. इतल्या मजगतीं सांग्यावेलो बेणकार सुरेश सिनाय नाडकर्णी बंगल्यांतल्यान भायर सरलो. तो मंत्र्यालो पीए म्हण काम करता. मंत्र्याचें सगळे वेव्हार तो सांबाळटा. “आरे भितर सोड तांका.” ताणें जाप घाली. एकनाथ आनी सांगाती विजयी मुद्रेन त्या पुलीसांचेर नदर मारीत भितर सरले. तांणी सगळी गजाल सुरेशाच्या कानार घाली. सुरेश तांका बंगल्याच्या भायल्या ऑफिसांत बसोवन परत भितर गेलो. सांगे-विलीयणच्या जानू झोरे गवळ्याली चली तोंडार मात्सो हांसो हाडीत च्या आनी बिस्कुत्यांचो ट्रे घेवन आयली. तिणें ट्रे टेबलार दवरलो, “आनी चाव लागली तर सांगात आं” म्हणत ती भितर गेली. कांय खिणा भितर सुरेशान एकनाथाक कुरू करून कुशीक आपोवन व्हेलो “हें पळय, सायबाक मात लेगीत वेळ ना. ‘शिव जयंती’ दोन दिसार आयल्या. सायबाक खूप तयारी करपाची आसा. पक्षाच्या वावुरप्यांची बसका चालू आसा. तरी लेगीत हांवे तुमचे सांगणें ताच्या कानार घालें. सायब असले भानगडींत पडत सो दिसना म्हाका, तरी लेगीत हांव उतर घालता.” नाडकर्णी आपल्यापरी एकनाथाची समज घालपाचो प्रयत्न करतालो. “आरे आमी, सांग्यार सावन सावंता वाड्यारसून आयल्यात म्हण सांगलें, तुवें?” एकनाथान म्हळें. “हय. कोण, ते लेगीत सांगले. असल्या वेळार जमचेंना म्हण सांगला ताणें. आरे सायबाक आपले सगळे मतदार, पक्ष, पक्षांची इमेज सगळ्यो गजालीं सांबाळून समाज सांबाळचो पडटा. तुजें जायू हुशार आसा रे, कांयच जावचें ना ताका. भिये नाकात तुमी” नाडकर्णीन म्हळें. “बसका सोंपसर बसतात आमी” सगळ्यांनी म्हळें. “तुमची

मर्जी,” म्हणत नाडकर्णी गळ्यांतल्या भांगरा सरपळेक घुस्पल्लें जानवें सारकें करीत हेरांची वासपूस करूंक गेलो.

दोनापावलाची पावट फुकट गेल्या उपरांत एकनाथ देवळा भायर सोंपणार बशिल्लो. “देवा पायका म्हाराजा आता तुवेंच वाट दाखवपाची रे सायबा.” ताणें मनांतल्या मनांत पाईका देवा लागीं मागणी केली. सांगें वाठारांतलें जात-पात धर्म-कर्म कुशीक दवरून जावं चलत वा गाडी घेवन जेन्ना कोणूय त्या अर्दान पासार जायी, पाईक देवाक पायां पडल्या बगर केन्नाच मुखार सर नाशिल्ले. “एकनाथ क्या रे? कितें चिंतींत बसला,” आपल्या पांचव्या कोराच्या सुमो गाडयेंतल्यान ताच्या लागसार येत उस्मानान ताका जाप केली. आदींच भजभजील्ल्या चवनार मीठ चोळूंक आयला दिसता, एकनाथान चिंतलें, “आरे, म्हाका सगळी गजाल कळ्ळी. काल नमाजाक गेल्ले कडेन महमद मेळिल्लो. आमी फाटलीं इतलीं वर्सां सावन घरचीं कशीं रावतात. तारिफ आनी जायून जें केलें तें सारकें न्हय, जाणा हांव. म्हजी कितें मजत जाय तर सांग.” ताणें म्हळें. एकनाथ पयलीं मात्सो दुबावलो पूण धर्म रक्षक म्हण नाटका करपी राजकारण्या परस उस्मान ताका चड लागीं आनी खरो दिसलो. एकनाथान उस्मानाक देव पायकाचो सोपूत घालून आपणें तयार केल्ली सगळी येवजण समजावन ताका सांगली. “आरे इतलेंच मरे, सगळें म्हजेर सोड. आनी तुजे गूड लक पळय, फाल्यां गोंयांत शिवजयंती. आयज सांज वेळां नमाजा उपरांत मशिदींतल्या मौलानाक घेवन तांका भटकळ पावोवपाचे भाडें आसा. तूं कांयच चिंती नाका. हांव उतर दितां. सगळें तुवें चिंतलां तशेंच जातलें.” अशें म्हणत उस्मानान ताका वेंगायलो त्या खिणांत तो अफझलखान आनी शिवाजीच्या भेटीच्या यादीन मातसो भियेल्ल्यावरी जालो आनी रोकडोच सादूर जालो.

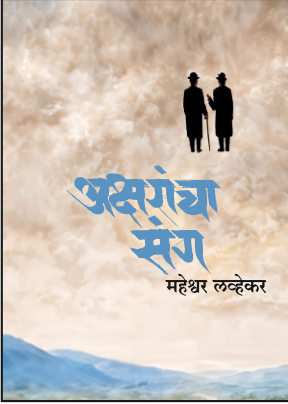
किल्ल्याची सजावट केल्ल्या ट्रकार एक पांय मुखार सोडिल्ली, उजवो हात तरसारीर दवरून सिंहासनार बशिल्लीं शिवाजी महाराजाची सुंदर मूर्त दवरिल्ली, दोनी अर्दानी मावळ्यांची मुस्तायकी घालून दोन तरणाटे उबे आशिल्ले. ट्रका सामकार शिवाजीचे फोटू छापिल्ले, हातांत भगवे झेंडे, आंगार त्याच रंगाचे कुर्ता, माथ्यार फेटे मारिल्ले चले आनी तांच्या वांगडा भगवी साडी, मॅचींग चोळी आनी पगडी मारून मोटार सायकली चलोवपी बायलां आशिल्लीं. ट्रका फाटल्यान तसलेच झेंडे आनी मुस्तायकी करून तरेकवार व्हड गाडयांनी तर कांय जाण गाडयांच्या टोंपार भगवे झेंडे घेवन बाशिल्ले. “हर हर महादेव... शिवाजी महाराज की जय... अश्यो घोशणा दित ती मिरवणूक बाजराचे दिकेन येताली. रस्त्याच्या दोनी अर्दान तिचो आनंद घेवक रयतेन गर्दी केल्ली. एकनाथ आंब्या झाडाचे सावळेक उबो आशिल्लो. ल्हव ल्हव करीत मिरवणुकींतलो मुखेल ट्रक एकनाथ उबो आशिल्ले कडेन पावत आयलो. “सह्याद्रीचा सिंह गर्जतो.. जय जय महाराष्ट्र माझा” हो पोवाडो डॉल्बी साउंड सिस्टमार नेटान वाजतालो. अचकींत एकनाथाली नदर मंत्र्याचेर गेली. शिवाजीच्या मुर्ती सकयला तो मंत्री, सांगाताक, पीए नाडकर्णी, कांय अनवळखी बायलां, भुरगीं फेटे मारून उबीं आशिल्लीं. एकनाथाली तकली सणसणली. समाज, शिवाजी महाराज ह्या नांवान नाटकां करपी त्या सगळ्यांक पळोवन ताणें आपल्या पायांतली व्हाण काडली आनी ती तांचेर शेवटावन मारुंक म्हण उबारली. इतक्यांत “टण्ण..SSS” आवाजा वांगडा ताच्या मोबायलाची स्क्रीन उजवाडली. हातांतलें जोतें सकला जमनीर उडयत ताणें फोनार नदर मारली आनी ताच्या पोटांत घांस मारिल्ल्यावरी जाले. उस्मानान ताका फक्त दोन उतरांची मेसेज धाडिल्ली. “मोहीम फत्ते.” □

वर्णमुद्राचा नवा लेखसंग्रह

अक्षरांचा संग

महेश्वर लव्हेकर

किंमत ₹ ५००/-

सवलतीत ₹ ४२५/- ला पोस्टेजसह

घरपोच मिळेल.

संपर्क : वर्णमुद्रा पब्लिशर्स व डिस्ट्रीब्युटर्स,

शेगाव, जिल्हा बुलढाणा

९९२३७२४५५०

नमूद केलेला मोबाईल नंबर ९९२३७२४५५०

हाच व्हॉटसअप नंबर आहे, पत्ता त्यावरच

कळवता येईल.

अकाउंट डिटेल्स :

VARNAMUDRA PUBLISHERS

HDFC CURRENT A/C No.

50200047627114

IFSC : HDFC0002817

BRANCH : SHEGAON

OR

GPAY

9923724550 MANOJ PATHAK

किंवा

। वर्णमुद्रा पब्लिशर्स ।

(वर्णमुद्राची अलीकडची प्रकाशित २५ पुस्तके)

- ६०) झुरळ आणि इतर काहीबाही, प्रमोदकुमार अणेराव, ३२४/-,
- ६१) अभिजात, शैलेंद्र मेहता, ५२५/-, निबंध
- ६२) जगणं वाचणं, डॉ. राजेंद्र मलोसे, ४४४/-, कादंबरी
- ६३) हजार रक्तवर्णी सूर्य, राही डहाके, २४२/-, कविता
- ६४) जगावेगळी जीवने, शिरीष चिंधडे, ३२४/-, निबंध
- ६५) केवळ काही वाक्यं, उदयन वाजपेयी, अनुवाद : प्रफुल्ल शिलेदार, ३०४/-, कविता
- ६६) तरंगत तरंगत जाऊ घरंगळत, हेमंत गोविंद जोगळेकर, २२४/- कविता
- ६७) अश्वत्थयुग्मांचे श्लोक, संतोष विठ्ठल घसिंग, ५७५/-, कविता
- ६८) दुराव्याची धूळ व्यापून, बाळकृष्ण सोनवणे, २५०/- कविता
- ६९) अपरंपारावरच्या कविता, रवींद्र लाखे, ३०४/-, कविता
- ७०) तत्त्वभान, श्रीनिवास हेमाडे, ६८०/-, निबंध
- ७१) गनिमी काव्याचे नमुने, विश्वास कणेकर, ३००/-, कविता
- ७२) पेसोआच्या कविता, महेश्वर लव्हेकर, ४२४/-, कविता
- ७३) वुहानचा वाफारा, विजय तांबे, ४२४/-, कथासंग्रह
- ७४) सृजनस्रोत, शिरीष चिंधडे, ४२४/-, ओळखपर लेख
- ७५) सगळेच पर्याय संपले आहेत, उषा हिंगोणेकर, ३७५/-, कविता
- ७६) काळोखाचा राजपुत्र, सुप्रिया आवारे, ३००/-, समीक्षा
- ७७) सायलेंट आणि इतर कविता, सागर अचलकर, १५०/-, कविता
- ७८) असीम प्रदेश, मुग्धा देशपांडे, १५०/-, कविता
- ७९) खड्डकाकांचे विनोद-आख्यान, हरिमोहन झा, अनुवाद : वसंत पाटील, ४२४/-, लेख
- ८०) गळ्यावरचा निळा डाग, सुनंदा भोसेकर, २५०/- कविता
- ८१) आधार, पंकज कुरुलकर, ६५०/-, कथा
- ८२) समाधानांचे निराकरण, प्रकाश हरी कार्लेकर, ६५०/-, कविता

मुख्य वितरक : वर्णमुद्रा पब्लिशर्स व डिस्ट्रिब्युटर्स शेगाव, जिल्हा बुलढाणा मो. : ९९२३७२४५५०

उपवितरक : १) पुस्तकवाला अँड कंपनी, पुणे मो. : ८६२४९७७०२९

२) मैत्री पब्लिकेशन, पुणे मो. : ९६५७२४०८२४

३) वाल्डन बुक स्टोअर, पुणे मो. : ९७६६९७५१६५

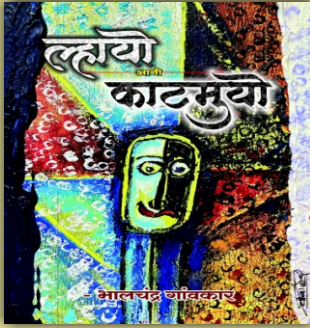
४) बुककट्टा अमरावती, मो. : ८३७८८९५९१६

मुख्य कार्यालय : वर्णमुद्रा पब्लिशर्स, पृथक, रामकृष्णनगर, शेगाव, जिल्हा बुलढाणा ४४४ २०३

E mail : varnamudra.editors@gmail.com Website : www.varnamudra.com Mo. : 9923724550

मोल : 500/-

मोल : 350/-

मोल : 300/-

मोल : 400/-

आमचीं पुस्तकां

- संजना पब्लिकेशन्स, 39, दत्तवाडी, सांगे, गोंय. 403 704
sanjanapublications2@gmail.com मोबायल : 9552551425
- गोवा कोंकणी अकादेमी ● कोंकणी भाशा मंडळ, मडगांव
- वर्षा बुक स्टॉल, पणजी
- आनी ● Amazon.in चेर मेळटात

वर्णमुद्रा इ नेमाळ्याचो हो एप्रिल-मे- जून 2025 चो अंक मालक, मुद्रक आनी प्रकाशक मनोज सुरेंद्र पाठक हाणीं वर्णमुद्राचे वेबसायटीचेर उजवाडायला आनी अंकाची मुद्रित प्रत रामकृष्ण सोसायटी, एस बी आय कॉलनी, दत्त मंदिरालागीं, शेगाव, जिल्हो बुलढाणा (महाराष्ट्र) हांगासावन खासगी वितरणाखातीर उजवाडाक हाडल्या.

ईमेल : varnamudra.editors@gmail.com वेबसायट : <http://www.varnamudra.com/>

मुख्य वितरक

वर्णमुद्रा पब्लिशर्स व डिस्ट्रिब्युटर्स, शेगाव, मोबायल नंबर : 9923724550
वर्णमुद्रा इ नेमाळ्याच्या मुद्रित प्रतींचें आनी पुस्तकांचें गोयांत वितरण जाता.
संपर्क : दिनेश मणेरकार, मोबायल नंबर : 9552551425